

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร)

ปริญญา

การจัดการทรัพยากร

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่ลิ่ง ตำบลคลองด่าน
อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

People Participation in Mangrove Forest Conservation, at Ban Si Long,
Tambon Khlong Dan, Amphoe Bang Bo, Changwat Samut Prakan

นามผู้วิจัย นายธีรพล ทวี

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์วุฒิพล หัวเมืองแก้ว, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(รองศาสตราจารย์อภิชาติ ภัทรธรรม, Ph.D.)

ประธานสาขาวิชา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุวรรณา ประณีตวาทกุล, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา วีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ เดือน พ.ศ.

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่ลิ่ง
ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

People Participation in Mangrove Forest Conservation, at Ban Si Long,
Tambon Khlong Dan, Amphoe Bang Bo, Changwat Samut Prakan

โดย

นายธีรพล ทวี

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร)

พ.ศ. 2552

ธีรพล ทวี 2552: การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่สิ่ง ตำบล
คลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการ
ทรัพยากร) สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: รองศาสตราจารย์วุฒิพล หัวเมืองแก้ว, Ph.D. 117 หน้า

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่สิ่ง ตำบลคลอง
ด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ครั้งนี้เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของราษฎร ระดับ
การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรใน
การอนุรักษ์ป่าชายเลน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ จำนวน 201 คริวเรือน ใช้การสุ่มตัวอย่าง
แบบบังเอิญ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม
สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่า t-test และ
ค่า F-test

ผลการศึกษา พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเป็นหัวหน้าครัวเรือน ร้อยละ 90.55 มีอายุเฉลี่ย 53.72
ปี มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 48.26 สมรสแต่งงานและอยู่ด้วยกันร้อยละ 55.22 การตั้งถิ่น
ฐานเฉลี่ย 44.82 ปี สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.62 คน มีอาชีพเลี้ยงปศุ/เลี้ยงหอย ถือครองที่ดินของตัวเอง
1-2 แปลง เช่าที่ดิน 3-4 แปลง มีรายได้เฉลี่ย 117,564.00 บาท/ปี มีรายได้จากป่าชายเลนเฉลี่ย 3,696.80
บาท/ปี รับข้อมูลข่าวสารการอนุรักษ์ป่าชายเลนทางโทรทัศน์ เป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชาย
เลน แต่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรต่างๆ ราษฎรส่วนใหญ่มีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง
ปัญหาที่สำคัญที่สุด คือการกัดเซาะพังทลายของชายฝั่ง ผลการทดสอบสมมติฐาน พบว่า ระยะเวลาใน
การตั้งถิ่นฐาน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพหลัก พื้นที่ถือครอง รายได้ของครัวเรือน รายได้จากป่า
ชายเลน การรับข้อมูลข่าวสาร การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การเข้ารับการฝึกอบรมที่จัดโดยหน่วยงาน
ภาครัฐหรือองค์กรอื่นๆ และ โชนของพื้นที่ศึกษา มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ยกเว้น อายุ ระดับการศึกษา และสถานภาพการสมรส

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

Theerapon Thawee 2009: People Participation in Mangrove Forest Conservation, at Ban Si Long, Tambon Khlong Dan, Amphoe Bang Bo, Changwat Samut Prakan. Master of Science (Resource Management), Major Field: Resource Management, Interdisciplinary Graduate Program. Thesis Advisor: Associate Professor Wutipol Hoamuangkaew, Ph.D. 117 pages.

The purposes of this research were to determine socio-economic condition of the targeted group, the level of people participation in mangrove forest conservation and factors affecting the people participation in mangrove forest conservation at Ban Si Long, Tambon Khlong Dan, Amphoe Bang Bo, Changwat Samut Prakan. The sample size used for this research was 201 households obtaining from accidental sampling scheme data. The using data was collected by employing the designed questionnaires interviewed the representation of such sampled households. Statistical software package including percentage, mean standard deviation, t-test and F – test were employed for the data analyses.

Results of the research indicated that the most respondents were household head 90.55 %, their average age was 53.72 years, their education levels were at the primary school 48.26 %, married 55.22 %. The Average of their resettlement period was 44.82 year, average number of household members was 4.62, they engaged in the crab/shellfish culture as their main occupation, number of plots of their own land and rent were 1-2, and 3-4 respectively, average annual household income and average annual income from the mangrove forest were 117,564 and 3,696.80 baht respectively. They received information about mangrove forest conservation by television programs. They were members of the mangrove forest conservation group but haven't attended any relevant training courses which were organized by government or other organization, The participation in mangrove forest conservation of the most targeted group was at a rather middle level. The most serious problem was the coast erosion. Based on the hypothesis test indicated that the resettlement period, number of household members, main occupation, size of land holding, income from the mangrove forest, information receipt, educational area zone, social group membership being were significantly affected on the participation in mangrove forest conservation, with the significant level of 0.05, except age, education and marital status.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาวิจัยในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณา และได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย ในโอกาสนี้ใคร่ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.วุฒิพล หัวเมืองแก้ว อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก รองศาสตราจารย์ ดร.อภิชาติ ภัทรธรรม อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม รองศาสตราจารย์อภิวันท์ กำลั้งเอก ผู้แทนสาขาการจัดการทรัพยากร และประธานการสอบ รองศาสตราจารย์สยาม อรุณศรีมรกต ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ และตรวจสอบแก้ไขวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จสมบูรณ์ด้วยดี

ขอขอบพระคุณราษฎรบ้านสีลัง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางปะอิน จังหวัดสมุทรปราการ และประชากรศึกษากลุ่มตัวอย่างทุกท่าน ที่ได้สละเวลา กรุณาตอบแบบสอบถาม และมีส่วนเกี่ยวข้องในการให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชา รวมถึงผู้เขียนตำรา เอกสารบทความต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า และนำมาอ้างอิงในงานวิจัยครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดาที่เป็นครูคนแรก คอยอบรมสั่งสอนเลี้ยงดูด้วยดี ขอขอบคุณนางสาววิภาภรณ์ พึ่งอารมย์ ที่เป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือตลอดระยะเวลาในการศึกษาที่ผ่านมา

ในท้ายที่สุด วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะพึงมีประโยชน์สักเพียงใด ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชา พระคุณบิดา มารดา ครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่ได้อบรมสั่งสอนผู้วิจัยให้มีความรู้ มีความสามารถ จนสามารถสำเร็จการศึกษาในครั้งนี้ด้วยดี ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำความรู้ ความสามารถดังกล่าว ไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ต่อองค์กร และสังคมโดยส่วนรวมในอนาคตต่อไป

ธีรพล ทวี

พฤศจิกายน 2552

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(6)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	4
ประโยชน์ที่ได้รับ	4
นิยามศัพท์	5
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	8
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม	8
ความสำคัญของการมีส่วนร่วม	11
รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน	12
ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม	17
ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม	19
แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์	22
ทรัพยากรป่าชายเลน	29
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	33
ลักษณะพื้นที่ที่ทำการศึกษา	38
กรอบแนวคิดในการวิจัย	40
สมมติฐานในการวิจัย	41
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	42
วิธีการเก็บข้อมูล	42
วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	46

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลและวิจารณ์	47
ข้อมูลทั่วไปของราษฎรกลุ่มตัวอย่าง	47
ข้อมูลเกี่ยวกับการวัดการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน	60
ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน	66
การทดสอบสมมติฐานเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน	70
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	90
สรุปผลการวิจัย	90
ข้อเสนอแนะ	92
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	94
ภาคผนวก	100
ภาคผนวก ก ตารางสำเร็จรูปของเครื่องชี้และมอร์แกน	101
ภาคผนวก ข แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย	103
ภาคผนวก ค สภาพพื้นที่ป่าชายเลนบ้านสีลัง	113
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	117

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	สัดส่วนการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทย	1
2	การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนของภาคกลาง	2
3	ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม	50
4	ข้อมูลเกี่ยวกับการวัดการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน	62
5	ปัญหา และอุปสรรคเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน	67
6	ข้อเสนอแนะที่ราษฎรต้องการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน	69
7	ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน	70
8	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามอายุ	71
9	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามการศึกษา	72
10	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน	73
11	การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน	73
12	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามสถานภาพสมรส	74

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
13	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	75
14	การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน	76
15	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามอาชีพหลัก	77
16	การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตาม อาชีพหลัก	78
17	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามพื้นที่ถือครอง	79
18	การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตาม พื้นที่ถือครอง	79
19	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามรายได้ ครัวเรือน	80
20	การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตาม พื้นที่ถือครอง	81
21	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามรายได้ จากป่าชายเลน	82
22	การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามรายได้จากป่าชายเลน	82

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
23	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามการได้รับข้อมูลข่าวสาร	83
24	การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามการได้รับข้อมูลข่าวสาร	84
25	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม	85
26	การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม	86
27	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามการได้เข้ารับและไม่ได้เข้ารับการศึกษา	87
28	ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามโซนของพื้นที่ศึกษา	88
29	ผลการทดสอบสมมติฐานในการศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลน	89
ตารางผนวกที่		
1	ขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเครีชี และมอร์แกน	102

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่แสดงบริเวณป่าชายเลนบ้านสีลัง	39
2	กรอบแนวคิดในการวิจัย	40
ภาพผนวกที่		
1	บริเวณพื้นที่ที่มีการประกอบอาชีพเลี้ยงหอยแครงของราษฎรบ้านสีลัง	114
2	สภาพป่าชายเลนท้ายหมู่บ้านสีลัง	114
3	สภาพป่าชายเลนท้ายหมู่บ้าน ดิดทะเลอ่าวไทย	115
4	ปริมาณขยะที่พบในบริเวณป่าชายเลน	115
5	เขื่อนหินทิ้ง บริเวณท้ายหมู่บ้านสีลัง	116
6	บริเวณที่เคยเป็นป่าชายเลน	116

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ป่าชายเลนเป็นทรัพยากรชายฝั่งที่มีคุณค่า เอื้อประโยชน์คู่สังคมไทยมาช้านาน กล่าวคือ **คุณค่าทางเศรษฐกิจ** ไม้จากป่าชายเลนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ กัน หลายรูปแบบเป็นต้นว่า นำมาทำฟืนและเผาถ่าน ทำเสาเข็ม เฟอร์นิเจอร์ เครื่องมือประมง เป็นต้น **คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม** ป่าชายเลนทำหน้าที่ปรับความสมดุลให้เกิดขึ้นในบริเวณชายฝั่ง ช่วยป้องกันการกัดเซาะพังทลายของดินชายฝั่ง ช่วยฟอกน้ำเสียจากบนบกให้มีคุณภาพที่ดีก่อนปล่อยลงสู่ทะเล **คุณค่าด้านสังคม** ชุมชนที่อาศัยอยู่บริเวณป่าชายเลนและชายฝั่งได้อาศัยไม้จากป่าชายเลนทำเป็นฟืนและถ่าน เป็นเชื้อเพลิงหุงต้มอาหาร และขายเป็นรายได้ อาศัยป่าชายเลนในการจับสัตว์น้ำ (สนธิ อักษรแก้ว, 2540) จากการศึกษาเกี่ยวกับพื้นที่ป่าชายเลนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่าป่าชายเลนของไทยได้ลดจำนวนลงอย่างมาก ซึ่งแสดงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลน ดังนี้

ตารางที่ 1 สัดส่วนการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนของประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ถึง 2547

ปี	ขนาดพื้นที่ป่าชายเลน (ตร.กม.)	พื้นที่ป่าชายเลนต่อพื้นที่ประเทศ (%)
2504	3,679.00	0.72
2518	3,127.00	0.61
2522	2,873.08	0.56
2529	1,964.36	0.38
2532	1,805.59	0.35
2534	1,738.21	0.34
2536	1,686.82	0.33
2539	1,675.82	0.33
2543	2,441.61	0.48
2547	2,758.05	0.55

ที่มา: สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (2548)

จากข้อมูลพื้นที่ป่าชายเลน (ตารางที่ 1) แสดงให้เห็นว่า ตลอดระยะเวลา 35 ปีที่ผ่านมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 – 2539 ประเทศไทยต้องสูญเสียพื้นที่ป่าชายเลนไปอย่างต่อเนื่องเป็นจำนวนมาก และในปี พ.ศ. 2543 – 2547 ได้มีพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้นมาบ้าง ซึ่งเป็นผลมาจากความพยายามในการเพิ่มพื้นที่ป่าชายเลนในบางพื้นที่ แต่การเพิ่มขึ้นของป่าชายเลนยังเพิ่มในสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนพื้นที่ป่าชายเลนที่เสียไป

ตารางที่ 2 การเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าชายเลนของภาคกลาง

ปี	ขนาดพื้นที่ป่าชายเลน (ตร.กม.)	ขนาดพื้นที่ป่าชายเลน (ไร่)
2504	33	20,625.00
2518	365	228,125.00
2522	312.32	195,200.00
2529	10.16	6,349.00
2532	5.96	3,725.00
2534	4.06	2,537.50
2536	53.63	33,519.00
2539	54.49	34,056.75
2543	120.6	75,375.00
2547	96.51	60,318.75

ที่มา: สำนักอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง (2548)

จากข้อมูลพื้นที่ป่าชายเลน (ตารางที่ 2) แสดงให้เห็นว่า พื้นที่ป่าชายเลนของภาคกลางมีแนวโน้มลดลง ซึ่งลดลงอย่างมากในช่วงปี พ.ศ. 2522 – 2539 และในปี พ.ศ. 2543 ได้มีพื้นที่ป่าชายเลนเพิ่มขึ้นมาบ้าง แต่ก็ลดลงอีกในปี พ.ศ. 2547 ซึ่งจากการประมวลสาเหตุโดยรวมของการสูญเสียสภาพป่าชายเลนดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นล้วนแต่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ที่มีแบบแผนการดำเนินชีวิตที่ไม่เหมาะสมและมีการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีส่วนทำลายหรือตัดทวงผลประโยชน์จากธรรมชาติอย่างเกินความพอดี ตลอดจนขาดการวางแผนที่ดีในการจัดการทรัพยากร และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่จำกัดอย่างรู้คุณค่า

บ้านสี่สัง เป็นหมู่บ้านหนึ่งที่อยู่ติดชายฝั่งทะเลอ่าวไทย อยู่ในตำบลคลองด่าน อำเภอบางปะอิน จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งจากการสำรวจพื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดสมุทรปราการ เมื่อปี

พ.ศ. 2522 มีพื้นที่ป่าชายเลนมากถึง 6,200 ไร่ หรือ 9.92 ตร.กม. และลดลงอย่างมากในปีพ.ศ. 2529 เหลือเพียง 664 ไร่ ปี พ.ศ. 2539 มีพื้นที่ป่าชายเลน 1,857.50 ไร่ และในปี พ.ศ.2547 มีพื้นที่ป่าชายเลน 3,968.75 ไร่ หรือ 6.35 ตร.กม. และจากการสำรวจของ สำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อเดือน กรกฎาคม พ.ศ.2551 พบว่าพื้นที่ป่าชายเลนของจังหวัดถูกบุกรุกและทำลายลงไปถึงร้อยละ 40 หรือ 2,480 ไร่ จากพื้นที่ป่าชายเลน 6,200 ไร่ ทำให้เหลือพื้นที่ป่าชายเลนเพียง 3,720 ไร่ หรือ 6.0 ตร.กม.เท่านั้น ซึ่งในอดีตนั้นบ้านสี่ลิ่งเป็นหมู่บ้านที่มีทรัพยากรป่าชายเลนอุดมสมบูรณ์มาก แต่ปัจจุบันได้ประสบปัญหาพื้นที่กันชนทางธรรมชาติ ได้แก่ ต้นโกงกาง ถูกตัดทำลายโดยราษฎรในพื้นที่ เพื่อทำฟืน และการทำนาุ้ง โดยเฉพาะกุ้งกุลาดำ ได้ขยายตัวอย่างมาก เนื่องจากกุ้งมีราคาสูง ทำให้เกิดการทำลายทรัพยากรป่าชายเลน แต่เมื่อการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำประสบปัญหาการขาดทุน เนื่องจากราคากุ้งตกต่ำ และเป็นโรค นาุ้งจึงถูกทิ้งให้รกร้างว่างเปล่า จากการศึกษาการเลี้ยงกุ้งบริเวณชายฝั่งที่จังหวัดสมุทรปราการ พบว่า ในปี พ.ศ. 2532 มีนาุ้งถูกทิ้งร้างประมาณ 1,364 ไร่ เนื่องจากเกิดโรคระบาด (Stevenson and Burbridge, 1997) ผลที่ตามมาหลังจากการเปลี่ยนสภาพป่าชายเลนทำให้เกิดการพังทลายของชายฝั่งทะเล เนื่องจากไม่มีแหล่งกักเก็บคลื่น ปริมาณน้ำในเขตบริเวณลดน้อยลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศของป่าชายเลนและราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ ในปี พ.ศ. 2547 องค์การบริหารส่วนตำบลคลองด่านและสำนักงานป่าไม้สมุทรปราการ ได้สร้างแนวกันการกัดกร่อนของดินชายฝั่งทะเล โดยการใช้กำแพงไม้ไผ่ แต่เนื่องจากอายุการใช้งานของกำแพงไม้ไผ่มีจำกัด และ พ.ศ. 2550 ได้เปลี่ยนมาสร้างเขื่อนหินทิ้งแทน ปรากฏว่าสามารถป้องกันการกัดกร่อนของดินชายฝั่งทะเลได้ แต่ก็ยังพบว่าป่าชายเลนบริเวณบ้านสี่ลิ่งก็ยังคงมีสภาพเสื่อมโทรมอยู่ ซึ่งเกิดจากการแปรสภาพของทรัพยากรป่าชายเลนมาใช้ประโยชน์โดยไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่ตามมาดังกล่าวข้างต้น ทำให้ปัจจุบันพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณบ้านสี่ลิ่งเหลือประมาณ 20 ไร่เท่านั้น จึงจำเป็นต้องให้ราษฎรในชุมชนร่วมกันอนุรักษ์ป่าชายเลนแห่งนี้ไว้ โดยให้ราษฎรในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และปลูกป่าชายเลนตามบริเวณที่รกร้างว่างเปล่าและบริเวณที่เป็นป่าเสื่อมโทรม ตามแนวชายฝั่ง เพื่อที่จะทำให้ป่าชายเลนบริเวณบ้านสี่ลิ่ง มีความอุดมสมบูรณ์อีกครั้ง แต่อย่างไรก็ดีต้องยอมรับว่าการสร้างฝืนป่าชายเลนให้มีชีวิตอีกครั้ง ต้องใช้ระยะเวลาานาน รวมทั้งต้องได้รับความร่วมมืออันดีจากราษฎรในพื้นที่ ดังนั้นจากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่ลิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งผลที่ได้รับจากการศึกษาจะได้นำไปกำหนดรูปแบบการจัดการที่เหมาะสมสำหรับป่าชายเลนแห่งนี้เพื่อให้สามารถกลับคืนสู่สภาพที่สมบูรณ์อย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ของราษฎรในพื้นที่ป่าชายเลน บริเวณบ้านสีลัง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในพื้นที่ป่าชายเลน บริเวณบ้านสีลัง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎร ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนบริเวณ บ้านสีลัง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสีลัง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ โดยจะศึกษาเฉพาะราษฎร บ้านสีลัง หมู่ 12 เนื่องจากเป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานของราษฎรที่มีความสัมพันธ์กับป่าชายเลน มากกว่าหมู่บ้านอื่น ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม ของราษฎรในพื้นที่ป่าชายเลน บริเวณบ้านสีลัง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
2. ทำให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในพื้นที่ป่าชายเลนบริเวณบ้านสีลัง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ
3. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎร ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสีลัง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

นิยามศัพท์

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ราษฎรได้อาสาเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่ลิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

ราษฎร หมายถึง หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนที่อาศัย และทำกินอยู่ในพื้นที่บ้านสี่ลิ่งหมู่ 12 ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

ป่าชายเลน หมายถึง สังคมของพืชที่เจริญเติบโตบริเวณชายทะเล ปากแม่น้ำ อ่าว ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีน้ำทะเลขึ้นสูงสุด และน้ำทะเลลงต่ำสุด หรือเป็นพื้นที่ป่าที่ได้รับอิทธิพลจากความเค็มของน้ำทะเล ในที่นี้หมายถึงป่าชายเลนบริเวณบ้านสี่ลิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

การอนุรักษ์ หมายถึง การเข้าไปดูแลบำรุงรักษาป่าชายเลนที่มีอยู่ดั้งเดิม รวมถึงการดำเนินการหรือการกระทำใด ๆ ต่อทรัพยากรที่เสื่อมโทรม ให้เป็นปกติหรือให้ดีขึ้น สามารถเอื้อประโยชน์ในการนำไปใช้ต่อไป เช่น การปลูกซ่อมต้นไม้ที่ถูกตัดหรือทำลายไป การป้องกันการชะล้าง ไม่ให้เกิดขึ้นอีก การเว้นช่วงเวลาการใช้ทรัพยากรแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม หมายถึง คุณลักษณะทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน จำนวนสมาชิกในครอบครัว สถานภาพสมรส อาชีพหลัก ขนาดพื้นที่ถือครอง รายได้ของครัวเรือน รายได้ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน การได้รับข้อมูลข่าวสาร และ โชนของพื้นที่ศึกษา เป็นต้น

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม หมายถึง คุณลักษณะที่ส่งเสริม สนับสนุน และเอื้ออำนวยต่อการเข้ามามีส่วนร่วมของราษฎร ในการดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน

อายุ หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่เกิดของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนของราษฎรบ้านสี่ลิ่ง จนถึงช่วงเวลาที่ทำการสอบถาม โดยคิดเป็นจำนวนเต็ม (ปี)

ระดับการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาที่เรียนจบชั้นสูงสุดที่ได้รับจากสถานศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนบ้านสี่ห้อง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน หมายถึง ระยะเวลาตั้งแต่เริ่มเข้ามาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านสี่ห้อง หมู่ 12 ที่มีพื้นที่ป่าชายเลน และยังอาศัยอยู่จนถึงปัจจุบัน

สถานภาพสมรส หมายถึง สถานภาพของการมีครอบครัวของราษฎรบ้านสี่ห้อง เช่น แต่งงาน โสด หย่า หม้าย แยกกันอยู่

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน หมายถึง จำนวนสมาชิกที่อาศัยอยู่ในครัวเรือนทั้งหมดของราษฎรกลุ่มตัวอย่าง

อาชีพหลัก หมายถึง อาชีพที่ทำรายได้ส่วนใหญ่ และอย่างสม่ำเสมอให้กับครัวเรือน

พื้นที่ถือครอง หมายถึง ขนาดของพื้นที่ทั้งหมด ที่ครัวเรือนมีไว้ในครอบครองเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและเป็นที่อยู่อาศัย ทั้งที่มีเอกสารสิทธิ์และไม่มีเอกสารสิทธิ์ และทั้งที่เป็นของตนเองหรือเช่า

รายได้ของครัวเรือน หมายถึง ผลตอบแทนที่เป็นตัวเงินทั้งหมดที่ได้จากการประกอบอาชีพของสมาชิกทุกคนในครัวเรือนรวมกัน โดยไม่หักค่าใช้จ่ายในรอบปีที่ผ่านมา (บาท/ปี)

รายได้ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนในด้านต่าง ๆ หมายถึง รายได้ที่เกิดจากการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน เช่น เข้าไปจับสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา หรือการนำไม้มาทำฟืนเผาถ่าน หรือการเป็นแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งรายได้จะรวมทั้งที่จำหน่ายเป็นสินค้าและที่นำมาบริโภคภายในครัวเรือนในรอบปีที่ผ่านมา (บาท/ปี)

การได้รับข้อมูลข่าวสาร หมายถึง การได้รับฟังจากสื่อวิทยุ ได้อ่านสิ่งพิมพ์ ได้ชมรายการโทรทัศน์ รวมถึงการได้รับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรป่าชายเลนจากสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม หมายถึง การเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมของราษฎรบ้านสี่ห้อง เช่น กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (รสทป.) กลุ่มไทยอาสาป้องกันรักษาชาติ (ทส.ปช.) ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ชายฝั่ง (รสทช.) ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินกิจการใดกิจการหนึ่ง เป็นต้น

การเข้ารับการฝึกอบรม หมายถึง การเคยเข้ารับการฝึกอบรมโดยการฝึกฝน การรับรู้ อบรมเกี่ยวกับการปลูก การบำรุงดูแลรักษา รวมถึงการที่เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานราชการหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้จัดทำโครงการที่ให้ความรู้ การฝึกอบรมเกี่ยวกับป่าชายเลนแก่ราษฎร

โซนของพื้นที่ศึกษา หมายถึง บริเวณพื้นที่ ที่ราษฎรบ้านสี่ห้องใช้เป็นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพ ซึ่งมี 2 โซน ได้แก่โซนพื้นที่ฝั่งทิศใต้ (ติดทะเลอ่าวไทย) และโซนพื้นที่ฝั่งทิศเหนือ (ไม่ติดทะเลอ่าวไทย)

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

การตรวจเอกสารงานวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสีลัง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ได้มีแนวคิดที่ต้องทำความเข้าใจ จึงได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อที่ศึกษา ดังนี้

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์
3. ทรัพยากรป่าชายเลน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบแนวคิดในการศึกษา

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

นิยามและความหมายของการมีส่วนร่วม

กรรณิกา ชมดี (2524) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง ความร่วมมือของประชาชน ไม่ว่าจะของปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มงานที่เห็นพ้องต้องกัน และเข้าร่วมรับผิดชอบ เพื่อดำเนินการ พัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยการกระทำผ่านกลุ่ม หรือองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณา ตัดสินใจการร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่กับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น และพร้อมที่จะอุทิศเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันมนุษย์ก็สามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาส และได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุ เราใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทำให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย

เสนห์ จามริก (2527) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนไม่ได้หมายความว่า จะดึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมตามที่นักวิชาการหรือองค์กรพัฒนาตั้งขึ้น แต่ที่จริงแล้วให้ชุมชนมีกิจกรรมและวิธีดำเนินการของเขาเองในชุมชน

อำนาจ อนันตชัย (2527) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมว่า การพัฒนาแบบมีส่วนร่วมจะช่วยปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงานดียิ่งขึ้น ประสิทธิภาพเกี่ยวกับหน่วยงานมีโครงสร้าง นโยบาย การดำเนินงาน และใช้วิธีการให้บรรลุถึงเป้าหมายโดยวิธีการที่ดีที่สุดสภาพแวดล้อมภายใน และภายนอกกับคุณภาพของคนในหน่วยงาน

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (2530) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา คือ การให้คนมีโอกาสหาทางเลือกเองมีโอกาสดำเนินการด้วยตนเองมีโอกาใช้เครื่องมือด้วยตนเอง

สุรีย์ ตันต์ศรีสุโรจน์ (2531) ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมเป็นการร่วมมือ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นของปัจเจกบุคคล หรือของกลุ่ม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการดำเนินการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง ในทิศทางที่ต้องการ และเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

โสภณ หมวดทอง (2533) สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนนั้น มีปัจจัยทางสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจ อาชีพ และที่อยู่อาศัยเข้ามาเกี่ยวข้อง และกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนจะได้รับความร่วมมือบรรลุความสำเร็จได้ จะต้องได้รับความเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชนเป็นส่วนมาก หรือการดำเนินงานกิจกรรมในนามกลุ่มองค์กรของชุมชน

กุนจันทร์ สิงห์สุ (2535) ได้สรุปถึง การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลที่ศึกษากลุ่มคนหรือองค์กรประชาชน ได้อำนาจเข้ามามีส่วนร่วม ในการตัดสินใจ การดำเนินโครงการแบ่งปันผลประโยชน์ และการประเมินผลโครงการ พัฒนาด้วยความสมัครใจ โดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอก และเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งมี

อำนาจอิสระในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจ และผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย

บรรจง กนะกาสัย (2540) สรุปว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง ความร่วมมือของประชาชน หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อดำเนินการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ต้องการ โดยกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กรเพื่อบรรลุถึงการเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์

ประภาพร ศรีสถิตย์ธรรม (2543 อ้างใน Prachayanuporn, 2540) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน (popular participation) ว่าหมายถึง การให้ความร่วมมือสนับสนุนของประชาชนด้วยความเต็มใจ ซึ่งขึ้นอยู่กับโอกาสในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน หรือในฐานะที่เป็นพลเมืองที่ได้แสดงความคิดเห็น ได้ใช้ และพัฒนาทักษะของตนฝึกฝน เพื่อที่จะพึ่งตนเองได้ และทดสอบความเป็นผู้นำในการพัฒนาด้วยตนเองในระดับสูงขึ้น โดยทั่วไปแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชน จะ มุ่งเน้นในกระบวนการกำหนดนโยบาย การวางแผน และการดำเนินโครงการที่จะมีผลต่ออนาคตและการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้นในการบริหารจัดการ และปฏิบัติเป็นเป้าหมายสำคัญของยุทธศาสตร์นี้

มานิชญ์ อุปสินธุ์ (2543) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติ คือ มิติที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าควรทำหรือไม่ทำอย่างไร มิติที่สอง การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ มิติที่สาม การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

สวัสดิ์ รัชฎาวรรณพงษ์ (2543) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า คือการที่ประชาชนจะทำตนเป็นผู้กระทำในกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในกระบวนการพัฒนา ซึ่งจะก่อให้เกิดผล 2 ด้าน คือ ประชาชนสามารถแสดงบทบาทที่สร้างสรรค์ได้ และผลของกิจกรรมที่ประชาชนได้ทำไปจะต้องสะท้อนกลับสู่พวกเขาเหล่านั้น

WHO\UNICEF (1978) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การที่กลุ่มของประชาชนก่อให้เกิดการรวมตัวที่สามารถจะกระทำการตัดสินใจใช้ทรัพยากร และมีความรับผิดชอบในกิจกรรมที่กระทำโดยกลุ่ม

จากความหมายของการมีส่วนร่วมที่มีผู้ให้คำจำกัดความไว้หลายความหมาย จึงพอสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของราษฎร หมายถึงกลุ่มคนหรือองค์กรประชาชนทุกภาคส่วน ที่ได้อาสาด้วยความสมัครใจของแต่ละบุคคล เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ร่วมกันในการดำเนิน โครงการร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมคิดตามผล โดยปราศจากข้อกำหนดที่มาจากบุคคลภายนอก และเป็นไปเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชนนั้น ๆ รวมทั้งมีอำนาจอิสระในการตัดสินใจในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการพัฒนาให้กับสมาชิกด้วยความพึงพอใจ และผู้เข้ามามีส่วนร่วมมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการด้วย

ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2532) กล่าวว่า ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อมองในแง่ของการบริหารงานพัฒนา พบว่า

1. จะช่วยทำให้ประชาชนยอมรับ โครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็น โครงการที่ตรงกับปัญหาและความ ต้องการของประชาชน
2. ประชาชนจะมีความรู้สึกผูกพัน รู้สึกเป็นเจ้าของโครงการมากขึ้น เนื่องจากเป็น โครงการที่ตรงกับปัญหาและความต้องการของประชาชน
3. การดำเนินโครงการจะราบรื่นและได้รับความร่วมมือจากประชาชนมากขึ้น
4. โครงการจะให้ประโยชน์แก่ประชาชน และมีการระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนามากขึ้น

Ramos และ Fletcher (1982) กล่าวถึง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน

1. เป็นเครื่องชี้ว่าการตัดสินใจของรัฐบาลมาจากความต้องการของประชาชน
2. เพิ่มความรับผิดชอบและเพิ่มความสามารถในการตรวจสอบได้ของรัฐที่มีต่อประชาชน
3. ช่วยในการสร้างแผนต่าง ๆ ที่ดีกว่าเดิม
4. เพิ่มความสำเร็จในการปฏิบัติงาน
5. สร้างการสนับสนุนให้แก่หน่วยวางแผน

รูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน

จากการศึกษาแนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของประชาชน ในวรรณกรรมของนักวิชาการต่าง ๆ จะเห็นว่า มีทั้งคล้ายคลึงและแตกต่างกันดังต่อไปนี้

เจมส์ คีดี ปิ่นทอง (2526) ได้แยกการมีส่วนร่วมของประชาชนออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

ทักษิณี ไทยภิรมย์ (2526) ได้แยกแยะรูปแบบ และขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

1. ร่วมคิด: สภาพที่เป็นอยู่มีอะไรเดือดร้อน และสาเหตุเกิดจากอะไร
2. ร่วมวางแผน: วิเคราะห์สาเหตุ จัดลำดับความสำคัญของปัญหา พิจารณาทางเลือก
3. ร่วมดำเนินการ: ดำเนินงานตามโครงการ และแผนกำหนดโครงการและแผนงาน
4. ร่วมติดตามประเมินผล: ประเมินผลความสำเร็จหรือล้มเหลวเป็นระยะ ๆ และแก้ไข

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527) กล่าวถึงรูปแบบและขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้ คือ

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้า ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจนความต้องการ
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปงาน วิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหา
3. ร่วมสร้างนโยบาย โครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดการแก้ไขและสนองความต้องการ
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนร่วม
5. ร่วมลดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรม โครงการตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผลและร่วมบำรุงรักษาโครงการ

ปกรณ์ ปรียากร (2530) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาว่า เป็นการที่ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมมีผลประโยชน์ ซึ่งกระทำได้ 4 ลักษณะ ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดว่า อะไรคือความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชน
2. เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองต่อความจำเป็นพื้นฐาน
3. เป็นผู้ที่มีบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สมบูรณ์ขึ้น
4. เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจ และเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ปรัชญา เวสารัชช์ (2530) ได้กล่าวถึงรูปแบบในการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ ดังนี้

1. ร่วมแสดงความคิดเห็น
2. ร่วมสละทรัพยากร วัสดุ
3. ร่วมสละแรงกาย
4. ร่วมสละเวลา

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2532) ได้กล่าวถึง ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ซึ่งจะต้องมีทุกขั้นตอนดังนี้ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการลงมือทำเอง
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สมยศ ทุงหว่า (2534) กล่าวถึงขั้นตอนในการเข้ามีส่วนร่วมของประชาชนในชนบทไว้ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ชุมชนและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ขั้นตอนนี้จะรวมไปถึงการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการคัดเลือกปัญหาที่จะแก้ไขตามลำดับก่อนหลัง

2. การมีส่วนร่วมในการเลือกวิธีการวางแผนการดำเนินกิจกรรม โดยการวางแผนดำเนินกิจกรรมจะต้องเกิดจากประชาชน โดยจะให้ประชาชนตัดสินใจว่าจะเลือกวิธีการใด

3. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามแผน การดำเนินงานตามแผนนี้ แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ การลงทุน และการปฏิบัติงาน เช่น การบริจาคทรัพย์และการใช้แรงงาน

4. การมีส่วนร่วมในการติดตาม และประเมินผล ทำให้รู้ว่าการดำเนินงานที่ดำเนินผ่านไปแล้วนั้น ได้ผลดี หรือได้รับประโยชน์หรือไม่ อย่างไร พร้อมทั้งช่วยให้บุคคลที่ร่วมในกลุ่มกิจกรรม รู้จักค้นหาข้อบกพร่องของการทำงาน สามารถที่จะปรับปรุงแก้ไขข้อขัดข้อง และอุปสรรคได้

ชินรัตน์ สมสืบ (2539) กล่าวว่าปรัชญา และแนวคิดการพัฒนาที่มีจุดศูนย์กลางที่การพัฒนาคน โดยการสนองความต้องการของคน ประชาชนที่จะได้รับประโยชน์จากโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาจึงควรมีส่วนร่วมในโครงการนั้น ๆ ทุกขั้นตอน ตั้งแต่การกำหนดความต้องการ การกำหนดวัตถุประสงค์ การตัดสินใจเลือกโครงการ การดำเนินโครงการ การติดตามและประเมินผลโครงการ และการใช้ประโยชน์จากโครงการ

เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์ (2539) จำแนกมิติของการมีส่วนร่วมที่ได้ดำเนินการในรูปแบบของโครงการออกเป็น 3 มิติ คือ (ก) การมีส่วนร่วมของชุมชนตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่แตกต่างกันในวัฏจักรของโครงการ อันได้แก่ ขั้นการวางแผน การดำเนินการตามแผนการติดตามและประเมินผล (ข) การมีส่วนร่วมของชุมชนที่แตกต่างกันไปตามหน้าที่หรือภาระงาน เช่น การก่อสร้าง การปฏิบัติการ การดูแลและการจัดการ และ (ค) เป็นมิติเกี่ยวกับอัตราหรือระดับการมีส่วนร่วม ซึ่งแสดงถึงความแตกต่างกันในระดับการตัดสินใจ และการควบคุมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากร ภาระหน้าที่ และผลประโยชน์

ชัยณรงค์ แก้วอยู่ (2543) ได้เสนอขั้นตอนของการมีส่วนร่วมไว้ 7 ขั้นตอน คือ

1. การสำรวจขั้นต้น (preliminary reconnaissance)
2. การศึกษาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา (priority problem identification studies)
3. การแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา (search for solution)
4. การกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหา (assessment of solution)
5. การปฏิบัติตามโครงการ (project implementation)

6. การประเมินผลโครงการ (formal project evaluation)
7. การพิจารณาทบทวนโครงการที่ได้ทำไปแล้ว (project reconsideration of completion)

ประภาพร ศรีสถิตย์ธรรม (2543 อ้างใน Delbecq และ Andrew, 1971) ได้กล่าวถึงรูปแบบของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวางแผน 5 รูปแบบ ดังนี้

1. การรวบรวมข้อมูลรายละเอียดของโครงการต่าง ๆ
2. การวิเคราะห์หรือสรุปปัญหา
3. การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
4. ดำเนินการแก้ไขปัญหา
5. ติดตามและประเมินผลความสำเร็จของโครงการ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ประภาพร ศรีสถิตย์ธรรม (2543 อ้างใน Bernstein, 1976) ได้สำรวจรูปแบบของการมีส่วนร่วมจากทั่วโลกว่ามี 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การทราบถึงผลการดำเนินการ
3. การมีส่วนร่วมรับผิดชอบในข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการเพื่อใช้ในการตัดสินใจ
4. มีการรับรองสิทธิส่วนบุคคล
5. มีอิสระในการโต้แย้ง
6. มีลักษณะเป็นประชาธิปไตย

Agbayani (1974) ได้จัดลำดับขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การร่วมประชุม
2. การแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
3. การตีความปัญหา
4. การออกเสียงสนับสนุน หรือคัดค้านปัญหา
5. การออกเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน

7. การบริจาควัตถุ
8. การช่วยเหลือด้านแรงงาน
9. การใช้ประโยชน์จากโครงการให้ถูกต้อง
10. การทำนุบำรุงดูแลโครงการให้ถูกต้อง
11. การทำงานร่วมกับผู้นำการเปลี่ยนแปลง

Alustair (1982) ได้ชี้ให้เห็นว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 3 มิติ คือ

มิติที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะไรควรทำและทำกันอย่างไร
 มิติที่สอง การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา การลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
 มิติที่สาม การมีส่วนร่วมแบ่งปันผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

Ramos และ Fletcher (1982) ได้กล่าวถึงมิติของการมีส่วนร่วมว่ามี 3 ส่วน

1. รูปแบบของการมีส่วนร่วม เช่น การตัดสินใจ การดำเนินการ การใช้ประโยชน์ และการประเมินผล
2. วิธีการมีส่วนร่วม เช่น ความสมัครใจ การบังคับ ระยะเวลา และระดับการให้ได้รับอำนาจ
3. บุคคลที่มีส่วนร่วม เช่น ผู้นำชุมชน ผู้อาศัย ข้าราชการหรือนักการเมือง และนักวิชาการชาวต่างประเทศ

เงื่อนไขการมีส่วนร่วม

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) กล่าวถึงเงื่อนไขการมีส่วนร่วมว่าอย่างน้อยต้องประกอบด้วย 3 ประการ คือ

1. ประชาชนต้องมีอิสรภาพที่จะมีส่วนร่วม (freedom to participate)
2. ประชาชนต้องสามารถที่จะมีส่วนร่วม (ability to participate)
3. ประชาชนต้องเต็มใจที่จะมีส่วนร่วม (willingness to participate)

มานะ บุญยานันต์ (2542) ได้เสนอเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม ที่จะก่อให้เกิดการพัฒนา มี 3 ประการ คือ

1. ความช่วยเหลือจากภายนอก ซึ่งอาจจะเป็นองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน นักวิชาการและนักพัฒนาในรูปของการช่วยเหลือทางการเงิน และความรู้ด้านเทคนิค
2. ความพร้อมภายใน ประกอบด้วย ผู้นำ สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ และกายภาพ วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
3. การบำรุงรักษา เช่น ในรูปของสิ่งจูงใจ การบริหาร จัดการองค์กร และกิจกรรมตลอดจน แทรกแซงจากภายนอก

จากแนวคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขของการมีส่วนร่วม สามารถนำมาสรุปได้ ดังนี้

1. ประชาชนต้องมีความเป็นอิสระและสามารถที่จะมีส่วนร่วมได้อย่างเสรีโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายมากเกินไปความสามารถของเขา
2. ประชาชนต้องได้รับการสนับสนุนจากหลายฝ่าย เช่น หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน และนักพัฒนาในท้องถิ่น
3. ประชาชนต้องมีความสนใจที่จะเข้าร่วม และสามารถที่จะสื่อสาร เรียนรู้เรื่องในกิจกรรมได้อย่างดี

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม

ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนเกิดการมีส่วนร่วมนั้น ได้มีผู้เสนอปัจจัยต่าง ๆ ไว้ดังนี้

ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (2525) ได้รวบรวมแนวความคิดของ Hay เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมทางสังคมของบุคคลนั้น มีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คือ สถานภาพทางสังคม สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางอาชีพ และที่อยู่อาศัย โดยบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคม และเศรษฐกิจสูง จะเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนมากกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคม และเศรษฐกิจต่ำ

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมประกอบด้วยปัจจัย 3 ประการคือ

1. มีความเกี่ยวข้องกับทั้งทางด้านจิตใจ ด้านอารมณ์ (Ego-involve) และทางด้านการงาน (Task-involved)
2. มีการประสานงานกัน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ของกลุ่ม และมีการติดต่อสื่อสารทั่วไประหว่างบุคคลในกลุ่มนั้น
3. มีความรับผิดชอบร่วมกับกลุ่มทั้งในด้านความสำเร็จ และความล้มเหลวเป็นความรู้สึกที่ผูกพันกับการทำงานและการเชื่อถือไว้วางใจ

สุริย์ ตันท์ศรีสุโรจน์ (2531) กล่าวว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสังคมอย่างแข็งขันและไม่แข็งขัน มักจะมีฐานะแตกต่างกันออกไป และมีมีโนภาพที่สำคัญเกี่ยวกับพฤติกรรมของเขา ประเพณีรวมตัว แนวความคิดที่เขาถูกคาดหวังให้เข้าร่วมในกิจกรรมบางอย่าง บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมสูง (การศึกษา อาชีพ และรายได้สูง) มักจะเข้าร่วมกิจกรรมบางอย่างอย่างแข็งขันมากกว่า บุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมต่ำ

ประเวศ ะสี (2532 อ้างใน สุวรรณิ, 2536) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นความคิดริเริ่มของท้องถิ่น ในการทำให้เกิดการจัดองค์กรและเกิดการปรากฏขึ้นของผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำของชุมชน ผู้นำที่ทางราชการแต่งตั้งอาจจะไม่ใช่ผู้นำจริง ๆ ที่ชาวบ้านยอมรับนับถือ ผู้นำทางธรรมชาติ อาจจะเป็นชาวบ้าน เป็นพระ เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นกำนัน เป็นครู เป็นใครก็ตามแต่สถานการณ์

ชูเกียรติ ภัยลี (2536) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมออกได้ 3 ปัจจัยคือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล
2. ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ
3. ปัจจัยด้านการติดต่อสื่อสาร

Alvin (1959) กล่าวถึง ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพทางสังคม การศึกษา อาชีพ ถิ่นที่อยู่อาศัย ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่น จำนวนสมาชิกในครอบครัว และลักษณะของครอบครัว ตลอดจนค่านิยมของสังคม

World Health Organization (1978 อ้างใน สุวรรณิ, 2536) ได้เสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม 3 ประการ คือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ หมายถึง การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการใด ๆ นั้น จะมีเหตุผลที่สำคัญ คือ ประการแรกมองเห็นว่าตนจะได้ผลตอบแทนในสิ่งที่ทำไปและประการที่สอง การได้รับการบอกกล่าวหรือได้รับการชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วม โดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ

2. ปัจจัยโครงสร้างของโอกาส หรือช่องทางในการเข้าร่วม หมายถึง การมองเห็นช่องทางในการมีส่วนร่วม และมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับหลังการมีส่วนร่วม ดังนั้นพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางการมีส่วนร่วม จึงควรมีลักษณะดังนี้คือ ประการแรก เปิดโอกาสให้ทุก ๆ คน ในชุมชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วม ในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ประการที่สอง มีการกำหนดเวลาที่ชัดเจนแน่นอนเพื่อผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขตามสภาพเป็นจริงของตนได้ และประการที่สาม มีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร

3. ปัจจัยด้านอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และผลประโยชน์ของกิจกรรมได้

จากแนวความคิดเกี่ยวกับปัจจัยการมีส่วนร่วมดังกล่าวข้างต้น สามารถนำมาสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมมี 3 ปัจจัย คือ ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ ปัจจัยที่สองคือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม ส่วนปัจจัยที่สาม คือ ปัจจัยทางการสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อสื่อสารทั้งสื่อสารมวลชน และสื่อบุคคล เป็นต้น

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม เป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นภายในสังคม การศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนครั้งนี้ จึงได้นำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการศึกษาดังนี้

อำนาจ อนันตชัย (2531 อ้างใน ศรีปริญญา, 2539) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการมีส่วนร่วม 5 ทฤษฎี ซึ่งสรุปความได้ ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีการเกลี้ยกล่อมมวลชน (Mass Persuasion)

การเกลี้ยกล่อม หมายถึง การใช้คำพูดหรือการเขียน เพื่อมุ่งให้เกิดความเชื่อถือ และการกระทำ ซึ่งการเกลี้ยกล่อมมีประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาคัดแย้งในการปฏิบัติงาน และถ้าจะให้เกิดผลดี ผู้เกลี้ยกล่อมจะต้องมีศิลปะในการสร้างความสนใจในเรื่องที่จะเกลี้ยกล่อมให้เข้าใจแจ่มแจ้ง ให้เกิดศรัทธาตรงกับความต้องการของผู้ถูกเกลี้ยกล่อม โดยเฉพาะในเรื่องของความต้องการของตนตามหลักทฤษฎีของ Maslow ที่เรียกว่า ลำดับชั้นของความต้องการ (hierarchy of needs) คือ ความต้องการของตนเป็นไปตามลำดับจากน้อยไปหามาก มีทั้งหมด 5 ระดับ ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านสรีระวิทยา (physiological needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ (survival needs) ได้แก่ ความต้องการในเรื่อง อาหาร น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และความต้องการทางเพศ เป็นต้น

2. ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยของชีวิต (safety and security needs) ได้แก่ ความต้องการที่จะอยู่อย่างมีความปลอดภัยจากการถูกทำร้ายร่างกาย หรือถูกขโมยทรัพย์สิน หรือความมั่นคงในการทำงาน และการมีชีวิตอยู่อย่างมั่นคงในสังคม

3. ความต้องการทางด้านสังคม (social needs) ได้แก่ ความต้องการความรักความต้องการที่จะให้สังคมยอมรับว่าตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม

4. ความต้องการจะมีเกียรติยศชื่อเสียง (self esteem needs) ได้แก่ ความภาคภูมิใจ ความต้องการดีเด่นในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่จะให้ได้รับการยกย่องจากบุคคลอื่น ความต้องการด้านนี้เป็น ความต้องการระดับสูงที่เกี่ยวกับความมั่นใจตนเองในเรื่องของความรู้ ความสามารถและความสำคัญของบุคคล

5. ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (self actualization needs) เป็นความต้องการในระดับสูงสุด ซึ่งเป็นความต้องการที่อยากจะทำให้เกิดความสำเร็จในทุกสิ่งทุกอย่างตามความนึกคิดของตนเอง เพื่อจะพัฒนาตนเองให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ความต้องการนี้จึงเป็นความต้องการพิเศษของบุคคลที่จะพยายามผลักดันชีวิตของตนเองให้เป็นไปในแนวทางที่ดีที่สุดตามที่ตนคาดหวังไว้

จากทฤษฎีดังกล่าวพอสรุปได้ว่า การเกลี้ยกล่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนได้ โดยเฉพาะถ้าการเกลี้ยกล่อมนั้นเป็นเรื่องที่ตรงกับความต้องการขั้นพื้นฐานที่เกิดจากความพึงพอใจของมนุษย์แล้ว ก็ย่อมจะส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมได้ในที่สุด

ทฤษฎีการระดมสร้างขวัญของคนในชาติ (National Morale)

คนเรามีความต้องการทางกาย และใจ ถ้าคนมีขวัญดี ผลการทำงานก็จะสูงตามไปด้วย แต่ถ้าไม่ดี ผลงานก็จะต่ำไปด้วย ทั้งนี้ เนื่องจากว่า ขวัญเป็นสถานการณ์ทางจิตใจ ที่แสดงออกในรูปพฤติกรรม ต่างๆ นั่นเอง การจะสร้างขวัญให้ดี ต้องพยายามสร้างทัศนคติที่ดีต่อผู้ร่วมงาน เช่นการไม่เอารัคเอาเปรียบ ให้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับงาน เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นเป็นต้น และเมื่อใดก็ตาม ถ้าคนทำงานมีขวัญดีจะเกิดมีความสำนึกในการรับผิดชอบอันจะเกิดผลดีแก่หน่วยงานทั้งใน ส่วนที่เป็นขวัญส่วนบุคคล และขวัญของกลุ่ม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าขวัญของคนเรา โดยเฉพาะคนมีขวัญที่ดีนั้นย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ได้เช่นกัน

ทฤษฎีการสร้างความรู้รักชาตินิยม (Nationalism)

ปัจจัยประการหนึ่งที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วม คือ การสร้างความรู้รักชาตินิยมให้เกิดขึ้นซึ่งหมายถึง ความรู้สึกเป็นตัวของตัวเองที่จะอุทิศ หรือเน้นค่านิยม เรื่องผลประโยชน์รวมของชาติ มีความพอใจในชาติของตัวเอง พอใจเกียรติภูมิ จงรักภักดีผูกพันรั้งต่อท้องถิ่น

ทฤษฎีการสร้างผู้นำ (Leadership)

การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกัน ทั้งนี้ เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังเป้าประสงค์ โดยทั่วไปแล้ว ผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (positive leader) ผู้นำพลวัต คือ เคลื่อนไหวนำทำงานอยู่เสมอ (dynamic leader) และผู้นำทางไม่ดี คือ ไม่มีผลงานสร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (negative leader)

ทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร (Administrative and Theory)

การใช้ระบบบริหารในการระดมความร่วมมือเป็นวิธีหนึ่งที่ยากเพราะใช้กฎหมายระเบียบแบบแผนเป็นเครื่องมือในการดำเนินการ แต่อย่างไรก็ตามผลของความร่วมมือยังไม่มีระบบใดดีที่สุดในเรื่องการใช้การบริหารเพราะธรรมชาติของคน ถ้าทำงานตามความสมัครใจอย่างตั้งใจไม่มีใครบังคับก็จะทำงานด้วยความรัก แต่ถ้าไม่ควบคุมเลยก็ไม่เป็นไปตามนโยบาย เพราะการใช้ระบบบริหารเป็นการให้ปฏิบัติตามนโยบายเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมาย

จากทฤษฎีดังกล่าวพอจะสรุปได้ว่า การพัฒนาโดยการใช้สิ่งเร้าที่เหมาะสมจะนำไปสู่การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในรูปแบบของการมีส่วนร่วมที่สมาชิกมีความสมัครใจ ซึ่งการเร้าให้เกิดกิจกรรมทางสังคมเพื่อให้คนเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ต้องมีความเข้าใจในวิถีชีวิต ค่านิยม จารีตประเพณี และทัศนคติของบุคคลด้วย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการอนุรักษ์

ความหมายของการอนุรักษ์

คำว่า “การอนุรักษ์” แม้จะเป็นคำที่ทราบมาเป็นเวลานานแล้วแต่ก็ยังมีบุคคลอีกจำนวนมากที่ยังขาดความรู้ และความเข้าใจในระดับที่จะนำไปประยุกต์ใช้ เนื่องจากมีความสับสนในการให้เหตุผลสำหรับการอนุรักษ์ได้อย่างเหมาะสม การคิดอย่างละเอียดลึกซึ้ง จะทำให้บุคคลเข้าใจได้ว่าการอนุรักษ์ ก็คือข้อเรียกร้องให้มีการรักษาทางเลือกสำหรับมวลมนุษยชาติ เพื่อเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่ยังไม่อาจล่วงรู้ได้ในอนาคตซึ่งการอนุรักษ์มิใช่เป็นเพียงการกระทำโดยอาศัยหลักการด้านมนุษยธรรมเท่านั้น หากแต่มุ่งถึงความอยู่รอดของมวลมนุษย์เป็นสำคัญ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2540) มีนักสิ่งแวดล้อมหลายท่านได้ให้ความหมายของการอนุรักษ์ไว้มากมาย ดังนี้

สุรพล สุคตารา (2532) กล่าวถึงการอนุรักษ์ว่า หมายถึง การใช้และการบำรุงรักษาทรัพยากรนั้นๆ อย่างมีหลักการและมีประสิทธิภาพ รู้จักใช้เมื่อควรใช้ เก็บไว้เมื่อควรเก็บ และฟื้นฟูบูรณะเพื่อให้คงทนถาวร

นิวัต เรื่องพานิช (2533) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาดให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด และใช้เป็นเวลายาวนานที่สุด ทั้งนี้ต้องให้สูญเสียโดยเปล่าประโยชน์น้อยที่สุด และต้องกระจายการใช้ประโยชน์ให้ทั่วถึงกัน โดยถูกต้องตามกาลเทศะ

วิชัย เทียนน้อย (2533) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ให้เกิดประโยชน์และยืดอายุการใช้งานให้มากที่สุด ดังนั้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติจึงต้องกระทำด้วยความฉลาด แต่มิได้หมายความว่า จะเก็บรักษาลึกลงไปโดยมิได้นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์

สามัคคี บุญยะวัฒน์ (2535) ได้กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาศัยหลักการอนุรักษ์วิทยา ดังนี้

1. การใช้อย่างมีเหตุผล และชาญฉลาด (rational use and wise use) คือ การใช้ตามความต้องการ หรือใช้เมื่อถึงเวลาจะต้องใช้ก็ใช้อย่างฉลาดและประหยัดไว้เพื่อใช้ในอนาคตตลอดจนพิจารณาถึงหลักเศรษฐศาสตร์อย่างถี่ถ้วนด้วย
2. ปรับปรุงทรัพยากรเสื่อมโทรมแล้ว ก่อนนำมาใช้ใหม่
3. ประหยัดในการใช้ทรัพยากร และสงวนทรัพยากรที่หายาก ส่วนใหญ่จะเป็นทรัพยากรที่ใช้แล้วหมดสิ้น และทรัพยากรที่ใช้แล้วไม่สามารถทดแทนได้

เกษม จันทรแก้ว (2540) กล่าวว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้อย่างสมเหตุสมผลเพื่อการมีใช้ตลอดไป และอธิบายอีกประเด็นหนึ่งได้ว่า การอนุรักษ์ หมายถึง การใช้ประโยชน์อย่างมีเหตุผล (to use rationally) และมีการสร้างสรรค์ (build up)

จากการพิจารณาความหมายของการอนุรักษ์จากบุคคลต่าง ๆ ที่ได้ให้ไว้ พอสรุปได้ว่าการอนุรักษ์ หมายถึง การรู้จักใช้อย่างมีเหตุผลและชาญฉลาด โดยการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงผลได้ผลเสีย ความขาดแคลนหรือความหายากในอนาคต อีกทั้งพิจารณาทางหลักเศรษฐศาสตร์อย่างถี่ถ้วน ตลอดจนถึงพื้นฐานฟูของที่ไม่ดีหรือเสื่อมโทรม เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมมากที่สุด เกิดการสูญเสียเปล่าน้อยที่สุด และใช้เป็นเวลานานที่สุด

แนวคิดและหลักการอนุรักษ์

นิวัต เรื่องพานิช (2537) กล่าวถึง แนวคิดและหลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม สรุปได้ดังนี้

1. การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง การรู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ให้เป็นประโยชน์ต่อมหาชนมากที่สุด ยาวนานที่สุด โดยทั่วถึงกัน ทั้งนี้ได้หมายถึงห้ามใช้หรือเก็บรักษาทรัพยากรไว้เฉย ๆ แต่จะต้องนำมาใช้ให้ถูกต้องตามกาลเทศะ
2. ทรัพยากรธรรมชาติจำแนกอย่างกว้าง ๆ ออกเป็นทรัพยากรที่เกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า พืชหญ้า และกำลังงานมนุษย์ กับทรัพยากรที่ไม่สามารถเกิดขึ้นใหม่ได้ เช่น น้ำมัน และแร่ธาตุต่าง ๆ
3. ปัญหาสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ การอนุรักษ์ทรัพยากรดินที่ยังอุดมสมบูรณ์อยู่ให้คงคุณสมบัติที่ดีตลอดไปในขณะเดียวกันจะเป็นผลดีต่อทรัพยากรอื่น ๆ เช่น น้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่าด้วย
4. การอนุรักษ์หรือการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ต้องคำนึงถึงทรัพยากรอื่นในเวลาเดียวกันด้วย ไม่ควรแยกพิจารณาเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะทรัพยากรทุกอย่างมีส่วนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด
5. ในการวางแผนจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาดนั้น จะต้องไม่แยกมนุษย์ออกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมหรือวัฒนธรรมหรือสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติเพราะว่าวัฒนธรรมและสังคมมนุษย์ได้พัฒนาตัวเอง มาพร้อมกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติของสังคมนั้น ๆ การอนุรักษ์ถือได้ว่าเป็นทางแห่งการดำเนินชีวิตเพราะมีส่วนเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งมีบทบาทต่อชีวิตมนุษย์เป็นอย่างมาก
6. ไม่มีโครงการอนุรักษ์ใดที่จะประสบความสำเร็จได้ นอกจากผู้ใช้ทรัพยากรธรรมชาติจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรนั้น ๆ และใช้อย่างชาญฉลาดให้เกิดผลดีในทุก ๆ ด้านต่อสังคมมนุษย์

7. อัตราการใช้ทรัพยากรในปัจจุบันจะเป็นที่ใดก็ตามยังไม่อยู่ในระดับที่จะพุงซึ่งฐานะความอยู่ดีกินดีอย่างทั่วถึงได้ เนื่องจากการกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรยังเป็นไปโดยไม่ทั่วถึง

8. การอนุรักษ์เกี่ยวข้องกับมนุษย์ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือในชนบท ความมั่งคั่งสุขสมบูรณ์ของประเทศขึ้นอยู่กับทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งเป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ของประเทศนั้น ๆ

9. การทำลายทรัพยากรธรรมชาติด้วยเหตุใดก็ตาม เท่ากับเป็นการทำลายความสวัสดีของมนุษย์อย่างไรก็ตามมนุษย์ต้องยอมรับว่าการทำลายทรัพยากรธรรมชาติได้เกิดขึ้นอยู่ทุกหนทุกแห่งที่มีการใช้ทรัพยากรนั้น ๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

10. การดำรงชีวิตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ ซึ่งต่างก็เกิดมาจากทรัพยากรอื่น เช่น ดิน น้ำ อากาศหนึ่ง กำลังงานของมนุษย์ตลอดจนการกินคืออยู่ดีทั้งทางร่างกายและจิตใจ ขึ้นอยู่กับคุณค่าของอาหารที่เราบริโภค นอกจากปลาและอาหารทะเลอื่น ๆ แล้ว อาหารทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็น ผลไม้ ถั่ว งา ข้าวหรือในรูปของนม เนื้อสัตว์ อันเป็นผลผลิตจากพืชที่สัตว์บริโภคเข้าไปล้วนเกิดมาจากดินทั้งสิ้น

11. มนุษย์จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและเชื่อในความเป็นไปตามธรรมชาติ มนุษย์สามารถนำวิทยาการต่าง ๆ มาช่วยหรือบรรเทากระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติได้ แต่มนุษย์ไม่สามารถจะนำสิ่งใดมาทดแทนธรรมชาติดีทั้งหมดที่เดียวอย่างแน่นอน

12. การอนุรักษ์นอกจากจะเพื่อการอยู่ดีกินดีของมนุษย์แล้ว ยังจำเป็นต้องอนุรักษ์ธรรมชาติเพื่อความสมบูรณ์ และเป็นผลดีทางด้านจิตใจด้วยเช่นกัน การอนุรักษ์สภาพธรรมชาติ การอนุรักษ์สัตว์ป่า เพื่อความสวยงาม การพักผ่อนหย่อนใจ หรือเป็นเกมกีฬา เป็นต้น

13. เป็นความจริงที่ว่าประชากรโลกเพิ่มมากขึ้นทุกวัน แต่ทรัพยากรธรรมชาติกลับน้อยลงทุกที ไม่มีใครทราบได้ว่าการใช้ทรัพยากรในบั้นปลายนั้นจะเป็นอย่างไร อนาคตจึงเป็นสิ่งที่มืดมน ถ้าหากทุกคนไม่เริ่มต้นอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่บัดนี้

เกษม จันทรแก้ว (2540) ได้กำหนดวิธีการอนุรักษ์ไว้ 8 วิธี คือ

1. การใช้ หมายถึง การใช้หลายรูปแบบ เช่น บริโภคโดยตรง ได้เห็น ได้ยิน ได้ฟัง ได้สัมผัส การให้ความสะดวกและความปลอดภัย รวมไปถึงพลังงาน เหล่านี้ต้องเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและแบบยั่งยืน(sustainable utilization) คือ ต้องมีการควบคุมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและไม่ให้เกิดมลพิษหรือของเสีย เช่น การรู้จักใช้ อะไรควรใช้ไม่ควรใช้ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการกำหนดพื้นที่และเวลาในการใช้ รู้จักวิธีการแปรรูปในการใช้ รู้จักการนำกลับมาใช้ใหม่ (reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่ โดยวิธีการผ่านกระบวนการทางเคมี (recycle) เป็นต้น

2. การเก็บกัก หมายถึง การรวบรวม และเก็บกักทรัพยากรเอาไว้ใช้ เนื่องจากมีแนวโน้มว่าจะขาดแคลนหรือคาดว่าจะเกิดวิกฤตการณ์ เช่น การกักตุนเอาไว้ใช้ การรู้จักทำให้ทรัพยากรไม่เน่าเสีย การคิดแปลงให้มีอายุการใช้งานได้นานขึ้น การเก็บกักน้ำไว้ในเขื่อนและการประกาศเพื่อกำหนดเป็นเขตต่าง ๆ เป็นต้น

3. การรักษา ซ่อมแซม หมายถึง การดำเนินการใดๆ ต่อทรัพยากรที่ขาดไป ไม่ทำงานตามพฤติกรรมเสื่อมโทรม เกิดปัญหาเป็นจุด พื้นที่เล็ก ๆ สามารถให้พื้นที่สภาพเดิมได้อาจใช้เทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างขึ้น เพื่อช่วยให้ดีขึ้นเหมือนเดิมจนสามารถนำมาใช้ได้ เช่น การซ่อมแซม ทำให้สิ่งที่จะตายหรือสูญหายไปให้ดีขึ้นเหมือนเดิม การใช้ยารักษาและขจัดสิ่งที่เป็นพิษให้หมดไป เป็นต้น

4. การฟื้นฟู หมายถึง การดำเนินการ หรือการกระทำใด ๆ ต่อทรัพยากรที่เสื่อมโทรม ให้เป็นปกติหรือให้ดีขึ้น สามารถเอื้อประโยชน์ในการนำไปใช้ต่อไป ซึ่งการฟื้นฟูต้องใช้เวลา และเทคโนโลยีเข้าช่วยด้วยเสมอ เช่น การปลูกซ่อมต้นไม้ที่ถูกตัด ทำลายไป การป้องกันการชะล้างไม่ให้เกิดขึ้นอีก การเว้นช่วงเวลาการใช้ทรัพยากรแต่ละพื้นที่ เป็นต้น

5. การพัฒนา หมายถึง การกระทำใด ๆ ต่อทรัพยากรที่เป็นอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปอีกเพราะต้องการเร่งหรือเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดผลผลิตที่ดีขึ้น การพัฒนาที่ถูกต้องนั้นต้องใช้ทั้งความรู้ เทคโนโลยี และการวางแผนที่ดี เช่น การตัดแต่งต้นไม้ให้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ การให้ปุ๋ย การปลูกต้นไม้เพิ่มเติมในส่วนที่ตาย การจัดการป่าให้อยู่ในสภาพอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น การปรับปรุงแหล่งต้นน้ำลำธารโดยการขุดให้ลึก เพื่อให้สามารถเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้ตลอดทั้งปีหรือการปลูกต้นไม้ใหญ่ไว้ริมแหล่งน้ำ เพื่อป้องกันการระเหยของน้ำ เป็นต้น

6. การป้องกัน หมายถึง การป้องกันสิ่งที่เกิดขึ้นไม่ให้ลุกลามมากกว่าที่เป็นอยู่ (protection) และการป้องกันสิ่งที่ไม่เคยเกิดขึ้น (prevention) แก่ทรัพยากร เช่น การปิดประกาศ การบอกเล่า ปากต่อปาก การทำรั้ว การเดินตรวจสอบ การทำขั้นบันได การมีเวรยามเฝ้าระวัง หรือการอนุรักษ์ ดินและน้ำด้วยวิธีต่าง ๆ เป็นต้น

7. การสงวน หมายถึง การเก็บไว้โดยไม่ให้แตะต้องหรือไม่นำไปใช้ด้วยวิธีใด ๆ ก็ตาม การสงวนอาจกำหนดเวลาที่เก็บไว้โดยไม่ให้มีการแตะต้องตามเวลาที่กำหนดไว้ แต่อาจให้มีการใช้ได้บ้างตามเวลาและเงื่อนไขที่กำหนด เช่น การเก็บไว้ไม่มีการใช้การดูแลเอาใจใส่ต่อทรัพยากร การกำหนดวิธี เพื่อไม่ให้ทรัพยากรถูกบุกรุกทำลาย การเลือกชนิดที่ต้องเก็บไว้โดยการประกาศ หรือทำเครื่องหมาย เป็นต้น

8. การแบ่งเขต หมายถึง การจัดแบ่งเขตหรือแบ่งกลุ่ม ประเภทตามสมบัติของทรัพยากร เพื่อให้มีการใช้ทรัพยากรเป็นไปตามศักยภาพ สาเหตุที่สำคัญเพราะวิธีการให้ความรู้หรือกฎระเบียบ ที่นำมาใช้นั้นไม่ได้ผล หรือต้องการแบ่งเขตให้ชัดเจนเพื่อให้การอนุรักษ์ได้ผลยิ่งขึ้น เช่น การกำหนดขอบเขต การทำรั้ว การทำเครื่องหมายพื้นที่ การประกาศเขตอุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์ สัตว์ป่า เมืองควบคุมมลพิษ การกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการแบ่งเขต ต้องมีการสร้างมาตรการกำกับด้วย มิฉะนั้นแล้วจะไม่เกิดผล

สามัคคี บุญยะวัฒน์ (2541) กล่าวว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ก็คือ การจัดการ ทรัพยากรป่าไม้ เพื่อให้เกิดผลิตผลที่ยั่งยืนและมีใช้อย่างต่อเนื่องตลอดไป สามารถดำเนินการได้ ดังนี้

1. ยึดหลักการอนุรักษ์ 3 ประการ คือ การใช้อย่างฉลาดและมีเหตุผล การฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม โทรม ให้ฟื้นคืนสภาพแล้วจึงใช้ประโยชน์ และการสงวนของหายากหรือสิ่งที่กำลังสูญพันธุ์โดย เลือกรักษา อนุรักษ์วิธีใดวิธีหนึ่งตามความเหมาะสม ได้แก่ การใช้อย่างยั่งยืน (sustainable utilization) การเก็บกัก (storage) การรักษา ซ่อมแซม (repair) การฟื้นฟู (rehabilitation) การพัฒนา (development) การป้องกัน (protection/prevention) การสงวน (preservation) และการแบ่งเขต/การ แบ่งกลุ่ม (zoning/grouping)

2. แบ่งเขตการจัดการทรัพยากรป่าไม้ออกเป็น 3 เขต ตามลักษณะการใช้ประโยชน์ ทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ดังนี้

2.1 การจัดการทรัพยากรป่าไม้เขตเพื่อการอนุรักษ์ โดยเน้นการใช้ประโยชน์ทางอ้อม ได้แก่ ป่าสมบูรณ์ ควรเน้นการป้องกันการบุกรุกทำลายและสงวนไว้เพื่อรักษาสภาพแวดล้อม หรือระบบนิเวศ ส่วนป่าเสื่อมโทรมต้องฟื้นฟูและปลูกซ่อมแซมป่าให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ดั้งเดิม และป่าที่มีคุณค่าทางนิเวศ ควรจัดการในรูปป่าเอนกประสงค์ เช่น พื้นที่เพื่อการศึกษาและวิจัย แหล่งต้นน้ำลำธาร แหล่งธรรมชาติอันควรอนุรักษ์หรือเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ แหล่งเอกลักษณ์ เฉพาะท้องถิ่น พื้นที่ป่าซึ่งกำหนด เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุและพื้นที่ป่าที่ห้ามไม่ให้บุคคลเข้า เช่น พื้นที่เขตทหาร เป็นต้น

2.2 การจัดการทรัพยากรป่าไม้เขตพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ ต้องคำนึงถึงการใช้ประโยชน์ทางตรงเป็นหลัก และเน้นการจัดการป่าไม้ให้ได้ผลผลิตยั่งยืน คือ มีใช้อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องตลอดไป เช่น พื้นที่ป่าเพื่อโครงการทำไม้ต่าง ๆ พื้นที่ป่าชุมชนหรือพื้นที่ป่าที่กำหนดไว้เพื่อแก้ไขปัญหาป่าไม้ถูกทำลาย เช่น พื้นที่โครงการตามพระราชดำริ เป็นต้น ส่วนการจัดการทรัพยากรป่าไม้เสื่อมโทรม ต้อง เน้นการฟื้นฟูสภาพป่าซึ่งอาจปล่อยให้ฟื้น ไม้สืบพันธุ์และเจริญเติบโตตามธรรมชาติ จากป่าดั้งเดิม และการปลูกสร้างสวนป่า เช่น พื้นที่ปลูกป่าภาครัฐบาล และพื้นที่ปลูกป่าภาคเอกชน เป็นต้น สำหรับเขตพื้นที่พัฒนาทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ ซึ่งเป็นการจัดการพื้นที่ป่าที่ได้รับอนุญาต ให้ใช้ประโยชน์ร่วมกันระหว่างทรัพยากรป่าไม้กับทรัพยากรธรรมชาติอื่น ๆ เช่น แหล่งน้ำและแหล่งทรัพยากรธรณี เป็นต้น พื้นที่ลักษณะนี้ ได้แก่เขตพื้นที่แหล่งแร่ และเขตพื้นที่ย่อยหิน

2.3 การจัดการทรัพยากรป่าไม้เขตป่าที่เหมาะสมต่อการเกษตร โดยจัดการพื้นที่ป่าที่มีสมรรถนะของดินเหมาะสมต่อการเกษตร อาจใช้วิธีการแบ่งเขตให้ชัดเจน เช่น เขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นต้น การสร้างกฎระเบียบ กฎหมาย การให้การศึกษาและ การประชาสัมพันธ์ ให้ประชาชนเกิดความรู้ความเข้าใจและทราบถึงคุณประโยชน์ของป่าไม้ เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้ ส่งผลถึงการไม่ก่อให้เกิดการบุกรุกทำลายเพื่อนำพื้นที่ดังกล่าวมาใช้ในการปลูกสร้างที่อยู่และการเกษตร เป็นต้น

3. การป้องกันไฟป่า ไฟป่ามักจะเกิดขึ้นในช่วงฤดูแล้งซึ่งอากาศแห้งและร้อนจัดทั้ง โดยธรรมชาติและจากการกระทำของมนุษย์ที่ลักลอบเผาป่าหรือผลของจุดไฟทิ้งไว้โดยเฉพาะป่าผลัดใบ ไฟป่าที่เกิดขึ้น ทำให้สูญเสียพื้นที่ป่าไม้เป็นจำนวนมาก สัตว์ป่าขาดแคลนถิ่นที่อยู่อาศัย และแหล่งอาหาร การร่วมมือป้องกันและสกัดกั้นไม่ให้เกิดไฟป่าจะเห็นผลดี ก็คือทำให้ต้นไม้มิใช่ป่าเจริญเติบโต เป็นป่าที่สมบูรณ์ต่อไป

4. การใช้ไม้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ การใช้ไม้ในกิจการต่างๆ ควรเป็นไปอย่างประหยัดและใช้ไม้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ลึนเปลืองน้อยที่สุด เช่น ไม้อัด ไม้ประสาน และไม้ปาร์เก้ เป็นต้น ไม่ควรใช้ไม้โดยไม่จำเป็น หรืออาจใช้วัสดุอื่นทดแทนการใช้ไม้ให้มากที่สุด เช่น การใช้โลหะ เหล็ก ซีเมนต์ กระจก และอลูมิเนียม เป็นต้น การปรับคุณภาพไม้ก่อนนำมาใช้ประโยชน์ เช่น การอบน้ำยาไม้ เป็นต้น การใช้ไม้ที่ไม่เคยใช้ประโยชน์มาก่อน เช่น ไม้มะพร้าว ไม้ตาล เป็นต้น รวมถึงการปลูกป่าเพิ่มเติมหรือปลูกป่าทดแทนป่าที่ถูกทำลาย ซึ่งเป็นการเพิ่มต้นทุน (stocking) ของไม้ ตลอดจนการประชาสัมพันธ์และการให้ความรู้แก่ประชาชน เพื่อสร้างความเข้าใจ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ร่วมมือในการป้องกันและดูแลรักษาป่าไม้

5. การอนุรักษ์ป่าไม้ โดยการแบ่งเขตให้ชัดเจนและสร้างกฎระเบียบ/กฎหมายควบคุม เพื่อการจัดการป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติ (national park) วนอุทยาน (forest park) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า (wildlife sanctuary) เขตห้ามล่าสัตว์ป่า (non-hunting area) ป่าต้นน้ำชั้นคุณภาพที่หนึ่ง (head water sources area) ป่าเศรษฐกิจ ป่าสัมปทาน (economic forest/productive forest) พื้นที่ป่าพันธุกรรม (genetic resource) สวนรุกขชาติ (arboretum) และสวนพฤกษศาสตร์ (botanical garden)

ทรัพยากรป่าชายเลน

ความหมายของป่าชายเลน

ปริญญากร วรวรรณ (2536) ให้ความหมายของป่าชายเลนหรือ Mangrove Forest หมายถึง กลุ่มสังคมพืชที่สลักซับซ้อนซึ่งขึ้นอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลในพื้นที่เขตร้อน โดยสังคมเหล่านี้ ส่วนใหญ่ประกอบด้วย พันธุ์ไม้สกุลโกงกาง เป็นไม้สำคัญ และมีพันธุ์ไม้ตระกูลอื่นๆ ปะปนอยู่บ้าง รวมทั้งไม้พุ่ม โดยอยู่ในบริเวณที่มีน้ำท่วมถึง ตามชายฝั่งทะเลหรือบริเวณที่อยู่ลึกเข้าไปจากปากแม่น้ำ

ศุภราภรณ์ ชรรษชาติ (2541) กล่าวว่าป่าชายเลน หมายถึง พืชในเขตร้อนหรือกึ่งเขตร้อนที่ขึ้นอยู่ตามพื้นที่ชายฝั่งหรือระบบนิเวศวิทยาของป่าชายฝั่งที่ทนต่อสภาพความเค็มเป็นกลุ่มแรกของสิ่งมีชีวิตที่บุกเบิกชีวิตความเป็นอยู่ลงไปสู่ทะเลพร้อม ๆ กับการชักนำพื้นแผ่นดินให้ลึกลงไปในแนวทะเล ตามบริเวณชายฝั่งทะเลที่มีโคลนตม และบริเวณที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำลำคลอง

จากความหมายของป่าชายเลนดังกล่าวข้างต้นพอสรุปได้ว่า ป่าชายเลนหมายถึง สังคมพืชที่ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลายชนิด หลายตระกูล และเป็นพวกที่มีใบเขียวตลอดปี ที่ขึ้นอยู่ตามบริเวณชายฝั่งทะเล ปากแม่น้ำหรืออ่าว ซึ่งเป็นบริเวณที่มีระดับน้ำทะเลท่วมถึง เป็นแหล่งหาอาหารและที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำวัยอ่อนหรือสัตว์น้ำที่กำลังเจริญเติบโต

ระบบนิเวศป่าชายเลน

เทียมใจ คมกฤส (2536) ได้กล่าวถึงพันธุ์ไม้ในป่าชายเลนที่พบในประเทศไทยว่ามีอยู่หลายชนิดพันธุ์ไม้เด่นและเป็นชนิดที่สำคัญ ส่วนใหญ่จะอยู่ในวงศ์ Rhizophoraceae โดยเฉพาะในสกุลไม้โกงกาง (Rhizophora) สกุลไม้โปรง (Ceriop) และสกุลไม้ถั่ว (Bruguiera) และพันธุ์ไม้ในวงศ์ Sonneratiaceae ได้แก่ ไม้ในสกุลไม้ลำพูและลำแพ (Sonneratia) และพันธุ์ไม้ในวงศ์ Verbenaceae ซึ่งประกอบด้วยไม้แสม (Avicennia) ชนิดต่าง ๆ ซึ่งจะทำหน้าที่เป็นไม้เบิกนำ นอกจากนี้ก็เป็นไม้ในวงศ์ Meliaceae ซึ่งประกอบด้วยไม้ในสกุลตะบูนและตะบัน (Xylocarpus) พันธุ์ไม้ป่าชายเลนส่วนใหญ่จะมีใบอยู่ติดต้น ตลอดทั้งปี และมีลักษณะทางสรีระวิทยาและการปรับตัวทางโครงสร้างที่คล้ายคลึงกัน คือจะทนต่อ ความเค็มได้ดี เพราะมีลักษณะพิเศษ คือ ต่อมขับเกลือ (salt gland) จะพบทั่วไปในส่วนของใบ ทำหน้าที่ควบคุมความเข้มข้นของเกลือในพืช มีเซลล์ผิวใบ ที่มีผนังหนา เป็นแผ่นมันและมีปากใบ (stomata) ที่ ผิวใบด้านล่าง มีหน้าที่ป้องกันการระเหยของน้ำและใบของพันธุ์ไม้ป่าชายเลนส่วนมากจะอวบน้ำ รากของพันธุ์ไม้ป่าชายเลนจะมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นระบบรากหายใจซึ่งมีหน้าที่ช่วยลำจุนยังทำหน้าที่พิเศษคือ คอยรับก๊าซออกซิเจนจากบรรยากาศโดยตรง เพื่อใช้ในกระบวนการเมตาโบลิซึมเนื่องจากใต้ผิวดินลงไปมีอากาศไม่เพียงพอ พันธุ์ไม้ป่าชายเลนหลายชนิดมีผลที่งอกขณะที่ยังอยู่บนลำต้น (viviparous) ต้นอ่อน หรือผลแก่ ลอยน้ำได้ ระดับแทนนินในเนื้อเยื่อมีค่อนข้างสูงและยังสามารถทนทานอยู่ได้ในสภาวะที่มีความเข้มข้นของเกลือโซเดียมคลอไรด์สูง

พิศศิลาป จิตนาวาร (2536) ได้สรุปสาเหตุสำคัญการทำลายป่าชายเลนไว้ 7 ประการ ได้แก่

1. การขยายตัวของชุมชนไปในเขตป่าชายเลน
2. การใช้พื้นที่ป่าชายเลนเพื่อการเพาะเลี้ยงกุ้งกุลาดำ
3. นโยบายและแผนการอนุรักษ์ป่าชายเลนไม่ชัดเจนเพียงพอ
4. กฎหมาย ระเบียบ กฎ ข้อบังคับเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าชายเลนยังไม่รัดกุม
5. ขั้นตอนการปฏิบัติงานของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนมีความซับซ้อน

6. เจ้าหน้าที่ และงบประมาณในการอนุรักษ์มีไม่เพียงพอ

7. ประชาชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องขาดความเข้าใจในการอนุรักษ์ นอกจากนี้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ส่วนใหญ่จะขาดความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ

สนิท อักษรแก้ว (2541) ได้กล่าวถึงลักษณะดินในป่าชายเลนเป็นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอน จากการกัดเซาะชายฝั่งจากแม่น้ำหรือการพังทลายของดินบนภูเขาที่ไหลมาตามแม่น้ำ ลำคลอง และการตกตะกอนจากสารแขวนลอยในมวลน้ำ ลักษณะของตะกอนดินต่าง ๆ ที่มาทับถมในบริเวณชายฝั่งและป่าชายเลนนั้นมีลักษณะแตกต่างกัน เนื่องมาจากต้นแหล่งกำเนิดของตะกอนเป็นสำคัญ เช่น ถ้าเป็นตะกอนจากแม่น้ำลำคลองอาจจะเป็นดินโคลนละเอียดหรือตะกอนมาจากชายฝั่งอาจจะเป็นทรายส่วนมาก สรุปได้ว่าดินในป่าชายเลน เป็นดินที่เกิดจากการทับถมของตะกอนที่ไหลมากับน้ำจากแหล่งต่าง ๆ และการตกตะกอนของสารแขวนลอยในมวลน้ำ ตลอดจนการสลายตัวของอินทรีย์สารตามช่วงระยะเวลาที่ทับถมต่าง ๆ กัน และมีการพัฒนามาตามลำดับ

ป่าชายเลนในประเทศไทย ที่เป็นพื้นที่ป่าชายเลนธรรมชาติและป่าปลูกทดแทน มีพื้นที่รวมทั้ง 1,579,693 ไร่ แบ่งเป็นภาคที่มีป่าชายเลน ภาคกลางมีพื้นที่ป่าชายเลน 67,962 ไร่ ภาคตะวันออก 165,204 ไร่ ภาคใต้ฝั่งตะวันออก 212,894 ไร่ ภาคใต้ฝั่งตะวันตก 1,133,633 ไร่ และพื้นที่ป่าชายเลนกระจายเป็นรายจังหวัดของประเทศไทย คลอบคลุม 23 จังหวัด มีการใช้ประโยชน์ในลักษณะที่แตกต่างกัน คือ พื้นที่ป่าชายเลนธรรมชาติและป่าปลูกทดแทนมีพื้นที่ 1,579,693.47 ไร่ พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำมีพื้นที่ 466,497.17 ไร่ พื้นที่เกษตรกรรมนาเกลือมีพื้นที่ 421,380.44 ไร่ พื้นที่ดินเลนงอกใหม่มีพื้นที่ 99,554.98 ไร่ พื้นที่ป่าพรุ ป่าชายหาด ป่าดิบชื้นมีพื้นที่ 59,148.2 ไร่ พื้นที่อุตสาหกรรม สิ่งก่อสร้าง มีพื้นที่ 57,914.44 ไร่ และเป็นพื้นที่ป่าชายเลนเสื่อมโทรม ที่งร้างว่างเปล่า มีพื้นที่ 42,782.18 ไร่ (กรมทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง, 2546)

ความสำคัญของป่าชายเลน

สนิท อักษรแก้ว และคณะ (ม.ป.ป.) ได้สรุปคุณค่าที่สำคัญของป่าชายเลนมี 3 ประการหลัก คือคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ คุณค่าด้านสิ่งแวดล้อม และคุณค่าด้านสังคม ซึ่งคุณค่าแต่ละด้านมี ดังนี้

1. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ด้านป่าไม้ สามารถนำไม้ไปใช้ประโยชน์ได้หลายรูปแบบ เช่น ใช้ทำฟืนและทำถ่านซึ่งถ่านที่ได้จะมีคุณภาพดีที่สุดในเมื่อเทียบกับถ่านไม้อื่น ในปีหนึ่งปริมาณถ่านไม้ที่ผลิตได้จากการทำโดยมีสัมปทาน โดยเฉลี่ยระหว่างปี พ.ศ. 2513-2536 มีประมาณ 263,334

ลูกบาศก์เมตร (สนิท และคณะ, ม.ป.ป. อ้างใน Havanond, 1994) ส่วนที่นำไปทำฟืนไม่มีสถิติที่แน่นอน นอกจากนี้ไม้ป่าชายเลนยังนำไปทำเสาเข็ม เฟอร์นิเจอร์เครื่องมือประมง เสาหางแร่ รวมทั้งพันธุ์ไม้ป่าชายเลนหลายชนิดยังนำไปใช้ด้านสมุนไพร ด้านประมง ป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของสัตว์น้ำ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา จากการสำรวจพบสัตว์น้ำที่อาศัยป่าชายเลนเป็นแหล่งอาหาร แหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งหลบภัย และแหล่งอนุบาลตัวอ่อนมีมากมายหลายชนิดกล่าวคือ กุ้ง จำนวนประมาณ 15 ชนิด ปลา ประมาณ 72 ชนิด ปู ประมาณ 30 ชนิด และหอย ประมาณ 22 ชนิด ในจำนวนสัตว์น้ำเหล่านี้รวมถึงสัตว์น้ำเศรษฐกิจที่สำคัญ เช่น กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ ปูดำ ปลานวลจันทร์ทะเล ปลากะพง ปลากะบอก หอยแครง หอยนางรม นอกจากนี้ป่าชายเลนยังเป็นแหล่งอาหารทางธรรมชาติต่อการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง

2. คุณค่าทางสิ่งแวดล้อม ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่เป็นแนวต่อเชื่อมระหว่างบกกับทะเล นั่นหมายความว่าป่าชายเลนมีหน้าที่สำคัญในการปรับสมดุลให้เกิดขึ้นบริเวณชายฝั่ง ป่าชายเลนช่วยป้องกันการกัดเซาะพังทลายของดินชายฝั่ง ช่วยฟอกน้ำเสียก่อนลงสู่ทะเล ช่วยป้องกันความรุนแรงของลมพายุชายฝั่งทะเล นอกจากนี้ยังช่วยป้องกันระบบนิเวศที่อยู่ใกล้เคียงโดยเฉพาะระบบนิเวศหญ้าทะเล และปะการังให้รอดพ้นจากตะกอนและน้ำเสียจากชายฝั่ง นอกจากนี้ป่าชายเลนเป็นแหล่งรวมความหลากหลายชีวภาพ

3. คุณค่าทางสังคม ราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณป่าชายเลนและบริเวณชายฝั่ง กล่าวว่าป่าชายเลนเปรียบเสมือน อุ้งข้าวอุ้งน้ำ เพราะได้อาศัยไม้จากป่าชายเลนทำฟืนและถ่านเป็นเชื้อเพลิงหุงต้มอาหารและขายเป็นรายได้อีกทางหนึ่ง และได้อาศัยบริเวณป่าชายเลนเป็นแหล่งจับสัตว์น้ำใช้บริโภคและจำหน่าย

ป่าชายเลนเป็นระบบนิเวศที่เป็นที่รวมของความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญ ป่าชายเลนยังมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นแหล่งกักเก็บคาร์บอน และเกาะยึดดินตะกอนชายฝั่ง ช่วยดักกรองสารมลพิษ ช่วยทำให้แผ่นดินขยายออกไปสู่ทะเล สิ่งแวดล้อมป่าชายเลนยังทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างระบบนิเวศบนบกกับระบบนิเวศทางทะเลซึ่งเปรียบเสมือน “สะพาน” เชื่อมต่อระหว่างบกกับทะเล ป่าชายเลนจึงมีความสำคัญอย่างมากในการที่จะช่วยสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นในทะเลและบริเวณชายฝั่งทะเล นอกจากนี้ป่าชายเลนยังมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในด้านเป็นแหล่งผลิตอาหารและพลังงานที่สำคัญเป็นแหล่งวางไข่ อนุบาลสัตว์น้ำวัยอ่อน และแหล่งอาหารของสิ่งมีชีวิตที่อยู่ในน้ำ ซึ่งสัตว์เหล่านี้ เป็นอาหารที่สำคัญของมนุษย์ ชุมชนได้มีการใช้ประโยชน์และพึ่งพาอาศัยป่าชายเลน ทั้งทางตรงและทางอ้อมในการจับสัตว์น้ำ และบริโภคผลผลิตอื่น ๆ ที่ได้จากป่า

ชายเลนซึ่งได้แก่ การนำไม้จากป่าชายเลนใช้ประโยชน์ในลักษณะต่าง ๆ กัน เช่น นำไม้มาเผาถ่าน ไม้ฟืน ไม้เสาเข็ม และเครื่องมือทาง ด้านประมง ใช้ประโยชน์ด้านสมุนไพร เป็นต้น ป่าชายเลนจะพบทั่วไปตามพื้นที่ชายฝั่งทะเล บริเวณปากน้ำ อ่าว ทะเลสาบและเกาะ ซึ่งเป็นบริเวณที่น้ำทะเลท่วมถึง หรือบริเวณที่อยู่ในอิทธิพลของน้ำจืดและน้ำเค็ม เรียกว่า เขตน้ำกร่อยของประเทศในเขตร้อน ส่วนในเขตกึ่งร้อนหรือเขตเหนือและใต้เขตร้อน จะพบป่าชายเลนอยู่บ้างเป็นส่วเล็กน้อย เนื่องจากสภาวะภูมิอากาศไม่เหมาะสมนัก ป่าชายเลนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประกอบด้วย พันธุ์ไม้หลายชนิด มักจะพบในกลุ่มประเทศของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในประเทศ อินโดนีเซีย มาเลเซีย พม่า และไทย (สนธิ อักษรแก้ว, 2541)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ศุริย์ ตันต์ศรีสุโรจน์ (2531) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้นำเยาวชนในชุมชนคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร พบว่าระยะเวลาการอยู่อาศัย ความรู้ความเข้าใจด้านทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของผู้นำเยาวชน

ขวัญชัย วงศ์นิติกร (2532) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้ที่อยู่อาศัยในเขตหมู่บ้านชานเมือง พบว่า ผู้ที่อยู่อาศัยในเขตหมู่บ้านจัดสรรชานเมืองมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนตนเองในด้านร่วมบำรุงรักษาและติดตามผลการพัฒนาชุมชนมากที่สุด รองลงมามีส่วนร่วมปฏิบัติการเสนอความคิดเห็น และวางแผนพัฒนาชุมชนตามลำดับนอกจากนี้พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเป็นผู้นำทั้งนอกและในชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรม การติดต่อผู้นำ การได้รับข่าวสารกิจกรรมชุมชนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ส่วนปัจจัยที่ไม่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน คือ ระดับการศึกษา ความรู้ความเข้าใจในระบบการพัฒนาชุมชน

วิญญู สันติภาพวิวัฒนา (2535) ได้ศึกษาความรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในเขตอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นที่ถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับน่าพอใจ และความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม พบว่า ในเนื้อหาแต่ละเรื่อง คือ ดิน น้ำ อากาศ ป่าไม้ และสัตว์ป่า มีความสัมพันธ์กันในระดับน้อยอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

นิภาพร จุณดิระพงศ์ (2542) ได้ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โคนกสะอาด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โคนกสะอาด คือ การศึกษา ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน รายได้รวม และการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มทางสังคม นอกจากนี้การทดสอบด้วยค่าไคสแควร์ พบว่ายังมีปัจจัยด้านการมีอาชีพรองอีกหนึ่งปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชน โคนกสะอาด

มานะ บุญยานันต์ (2542) ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนซับจำปา อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี เพื่อประมวลและวิเคราะห์นโยบายของรัฐในการให้ประชาชนและองค์กรปกครองท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยพบว่า กลุ่มผู้นำที่มีอายุมากเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การอนุรักษ์ป่าชุมชนแห่งนี้สัมฤทธิ์ผล

สมศักดิ์ พิริโยธา (2542) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชายเลน ชุมชนบางเตย อำเภอเมือง จังหวัดพังงา พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการ ป่าไม้ชายเลนของชุมชนบางเตย ประกอบด้วยปัจจัยภายใน ได้แก่ การได้รับข่าวสาร ระดับการศึกษา รายได้ ความรู้ด้านป่าชายเลน และปัจจัยภายนอก ได้แก่ ผู้นำชุมชน และกองทุนการจัดการป่าชายเลน ซึ่งขั้นตอนที่ประชาชนระบุว่ามีส่วนร่วมมากที่สุด คือ ขั้นตอนการติดตามตรวจสอบ รองลงไปได้แก่ การดำเนินงาน การประเมินผล และการคิดค้นปัญหา ส่วนขั้นตอนการวางแผนและจัดทำโครงการ ราษฎรส่วนใหญ่ระบุว่าไม่มีส่วนร่วม นอกจากนี้ความไม่มั่นใจเกี่ยวกับผลประโยชน์ที่จะได้รับจากป่าที่ปลูกขึ้นและปัญหาด้านการป้องกันไฟป่ายังเป็นอุปสรรคในการพัฒนาจัดการป่าชายเลนของชุมชนด้วย

เกรียงไกร บุญเลื่อน (2543) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของประชาชนบ้านบก ตำบลห้วยทราย อำเภอหนองแค จังหวัดสระบุรี พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ เพศของหัวหน้าครัวเรือน และจำนวนแรงงานในครัวเรือน เนื่องจากวัฒนธรรมไทย เพศชายจะได้รับการยอมรับในการเป็นผู้นำ ดังนั้น การตัดสินใจในธุรกิจต่าง ๆ ของครัวเรือนทุกเรื่องจะเป็นหน้าที่ของเพศชาย และครัวเรือนใดที่มีสมาชิกอยู่ในวัยแรงงานมาก จะมีโอกาสหารายได้มาจุนเจือครอบครัวได้มากพอ จึงสามารถสละเวลาว่างเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ได้

บรรพต คันธเสน (2543) ศึกษาความสัมพันธ์ของปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม และทัศนคติของราษฎรที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมียง - ภูทอง จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดอุตรดิตถ์ สรุปว่า ระยะเวลาการอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กับทัศนคติในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 แต่มีทิศทางผกผันในเชิงลบ

บรรณรักษ์ เสริมทอง (2543) ศึกษาปัจจัยทางเศรษฐกิจ - สังคม ที่มีผลต่อการพึงพิงผลิตผลจากป่า และการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา จังหวัดระนอง พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการพึงพิงผลิตผลจากป่าของราษฎร ได้แก่ ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน ขนาดของพื้นที่ถือครอง และได้เสนอแนะว่าการที่จะอนุรักษ์เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองนาคา ให้เกิดความยั่งยืนได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินโครงการประชาสัมพันธ์ควบคู่กับการฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้รวมทั้งโครงการก่อตั้งป่าชุมชนขึ้นในพื้นที่ให้รวดเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

มานอชญ์ อุปสินธุ์ (2543) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนโครงการ ป่าชุมชนบ้านสะมะแก ตำบลนาสวน อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่ากลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา มีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนน้อย และเห็นว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอยู่ในระดับกลาง ซึ่งการขาดการสนับสนุนด้านการแนะนำวัสดุเครื่องมือ ทุน เป็นสิ่งที่มีปัญหามากที่สุด และพบว่าอาชีพ รายได้ การได้รับข่าวสารการเป็นสมาชิกกลุ่ม และการคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน ส่วนระยะเวลาในการอยู่อาศัยไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

สุกัญญา มารศรี (2543) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน พบว่า ชาวบ้านมีการมีส่วนร่วม โดยอ้อมที่ได้ตั้งใจ และไม่เป็นทางการเป็นส่วนมาก เนื่องจากวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน และพบว่า ปัญหาอนุรักษ์ป่าชายเลนของประชาชนในท้องถิ่น คือการขาดความช่วยเหลือ และขาดข้อมูลที่ต้องการในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงเสนอให้มีการจัดอบรม และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์มากยิ่งขึ้น

สุพจน์ พงษ์พิสุทธิบุบผา (2543) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชุมชน ภายใต้การชี้นำของพระสงฆ์: กรณีศึกษา ป่าชุมชนวัดชลประทานราชดำริ ตำบลสูงเนิน

อำเภอกระสัง จังหวัดบุรีรัมย์ จากหัวหน้าครัวเรือน พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนวัดชลประทานราชดำริ ได้แก่ อายุหัวหน้าครัวเรือน รายได้ และระดับความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าของหัวหน้าครัวเรือน

อร่าม ศรีปรางค์ (2543) ศึกษาแนวทางการจัดการพื้นที่ป่ากันชนของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง : กรณีศึกษา ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการพึงพิงทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ การเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมทางสังคม และการเป็นผู้นำชุมชนของหัวหน้าครัวเรือน สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ พบว่า การมีหัวหน้าครัวเรือนเป็นชาย การมีประสบการณ์เป็นผู้นำชุมชน การเป็นสมาชิกกลุ่มกิจกรรมในชุมชน และการมีทำเลที่อยู่อาศัยเขตอุทยานแห่งชาติ มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ สำหรับแนวทางในการจัดการพื้นที่ป่ากันชนของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง พบว่า ราษฎรส่วนมากไม่มีความรู้เกี่ยวกับพื้นที่กันชน แต่เห็น ด้วยและคิดว่ามีประโยชน์ ดังนั้นรูปแบบของการบริหารจัดการพื้นที่กันชนควรให้ชุมชนมีส่วนร่วม ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรที่บุกรุกจับจองพื้นที่อุทยานแห่งชาติ เพื่อให้ส่วนรวมได้ทราบ และร่วมกันทำแนวเขตที่ชัดเจนเพื่อลดการบุกรุกพื้นที่ของอุทยานแห่งชาติเขาหลวง ควบคู่กับการฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งโครงการก่อตั้งป่าชุมชนขึ้นในพื้นที่ให้รวดเร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

ชุมพล ชัยชนะ (2544) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี จังหวัดราชบุรี สรุปว่า ราษฎรส่วนใหญ่มีความคิดเห็นเชิงอนุรักษ์อย่างดี โดยอายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐาน การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรม และรายได้รวมมีผลต่อการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ ส่วนปัจจัยอายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานและความรู้ด้านทรัพยากรป่าไม้มีผลต่อความคิดด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

ธงชัย เสียงเทียนชัย (2544) ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ได้แก่ ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน การรับรู้ข่าวสารและความคาดหวังถึงผลประโยชน์ ส่วนปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความต้องการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ได้แก่ ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่ง ความคาดหวังถึงประโยชน์และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับข้อห้ามตามกฎหมายของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

มงคล จันทร์ส่อง (2544) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอชนแดน จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ได้แก่ อายุ และความคาดหวังผลประโยชน์ที่ได้รับจากการมีส่วนร่วม ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรแนะนำส่งเสริมให้สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีอายุไม่เกิน 40 ปี มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรป่าไม้ให้มากขึ้นและให้สมาชิกทุกคนตระหนักในบทบาทหน้าที่ ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

อิทธิเดช รัตนวงศ (2545) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนท้องถิ่นที่บ้านใหม่จัดสรร ตำบลร้องเข็ม อำเภอร่องควาง จังหวัดแพร่ พบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชน ได้แก่ เพศ อาชีพหลัก อาชีพรอง การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การเข้ารับการฝึกอบรมด้านป่าชุมชน การพึงพิงทรัพยากรป่าไม้ และการมีปัญหาในการจัดการป่าชุมชน โดยราษฎรส่วนใหญ่มิมีส่วนร่วมประชุมวางแผนการจัดการป่าชุมชนของหมู่บ้านมากที่สุด ปัญหาอุปสรรคที่พบมากที่สุด คือ ปัญหาการป้องกันไฟป่า และการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า โดยราษฎรในพื้นที่ต้องการให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้เข้ามาให้ความรู้เกี่ยวกับป่าชุมชนให้มากขึ้น และให้มีการจัดการดูแลป่าชุมชนร่วมกัน

อำนาจ แสนเสนาะ (2545) ศึกษาปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์สวนป่า โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในวโรกาสทรงครองราชย์ปีที่ 50 กรณีศึกษา แปลงปลูกป่า FPT 25 ตำบลป่าแลวหลวง อำเภอสันติสุข จังหวัดน่าน พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สวนป่าโครงการปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ ได้แก่ ระดับการศึกษา จำนวนแรงงานในครัวเรือน อาชีพหลัก การถือครองที่ดิน การ เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การได้รับข่าวสาร ความรู้ความเข้าใจในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และปัญหาอุปสรรคในการปลูกป่าของโครงการ

โกสสิทธิ์ นิลรัตน์ (2547) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในโครงการกำแพงไม้ไผ่ เพื่อป้องกันการกัดกร่อนของดินชายฝั่งทะเลในพื้นที่ป่าชายเลนบ้านสีลิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางปะกง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในโครงการกำแพงไม้ไผ่ ได้แก่ การยอมรับผู้นำชุมชน และการได้รับข้อมูลข่าวสาร

วีระยุทธ โพธิ์ถาวร (2550) ศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยโศ ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ อายุ รายได้ ระยะเวลาในการอยู่อาศัย เผ่าพันธุ์ การได้รับการฝึกอบรม การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน การถือครองที่ดิน ความคาดหวังที่จะได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน

ลักษณะพื้นที่ที่ทำการศึกษา

1. ที่ตั้ง (location)

บ้านสีผึ้ง ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 12 ตำบลคลองด่าน อำเภอบางป๋อ จังหวัดสมุทรปราการ มี 2 โขง คือ ฟังติดทะเลอ่าวไทย และฟังไม่ติดทะเลอ่าวไทย มีราษฎรจำนวน 420 ครัวเรือน การคมนาคมขนส่งในท้องถิ่น เริ่มจากสมุทรปราการไปตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 3 (สุขุมวิท-สมุทรปราการ-ฉะเชิงเทรา) ระยะทางประมาณ 38 กิโลเมตร

2. ลักษณะภูมิอากาศ (climate)

โดยทั่วไปมีอากาศเย็นสบาย เป็น อากาศของชายทะเล ไม่ร้อนจัดในช่วงฤดูร้อนเนื่องจากได้รับอิทธิพลจากลมทะเลอ่าวไทย และลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ ปริมาณฝนตกหนักในช่วงเดือนกันยายนถึงตุลาคม

3. ลักษณะภูมิประเทศ (topography)

เป็นที่ราบริมชายฝั่งทะเลอ่าวไทย และริมฝั่งคลองสีผึ้ง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่พักอาศัย และเลี้ยงหอยแครง ลักษณะดินเป็นดินชายฝั่งทะเล (coastal soil)

4. อาณาเขต (border)

ทิศเหนือ	จด	ถนนสุขุมวิท (สมุทรปราการ-ฉะเชิงเทรา)
ทิศใต้	จด	ทะเลอ่าวไทย
ทิศตะวันออก	จด	คลองสีผึ้ง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันตก	จด	หมู่ 10 ตำบลคลองด่าน อำเภอบางป๋อ จังหวัดสมุทรปราการ

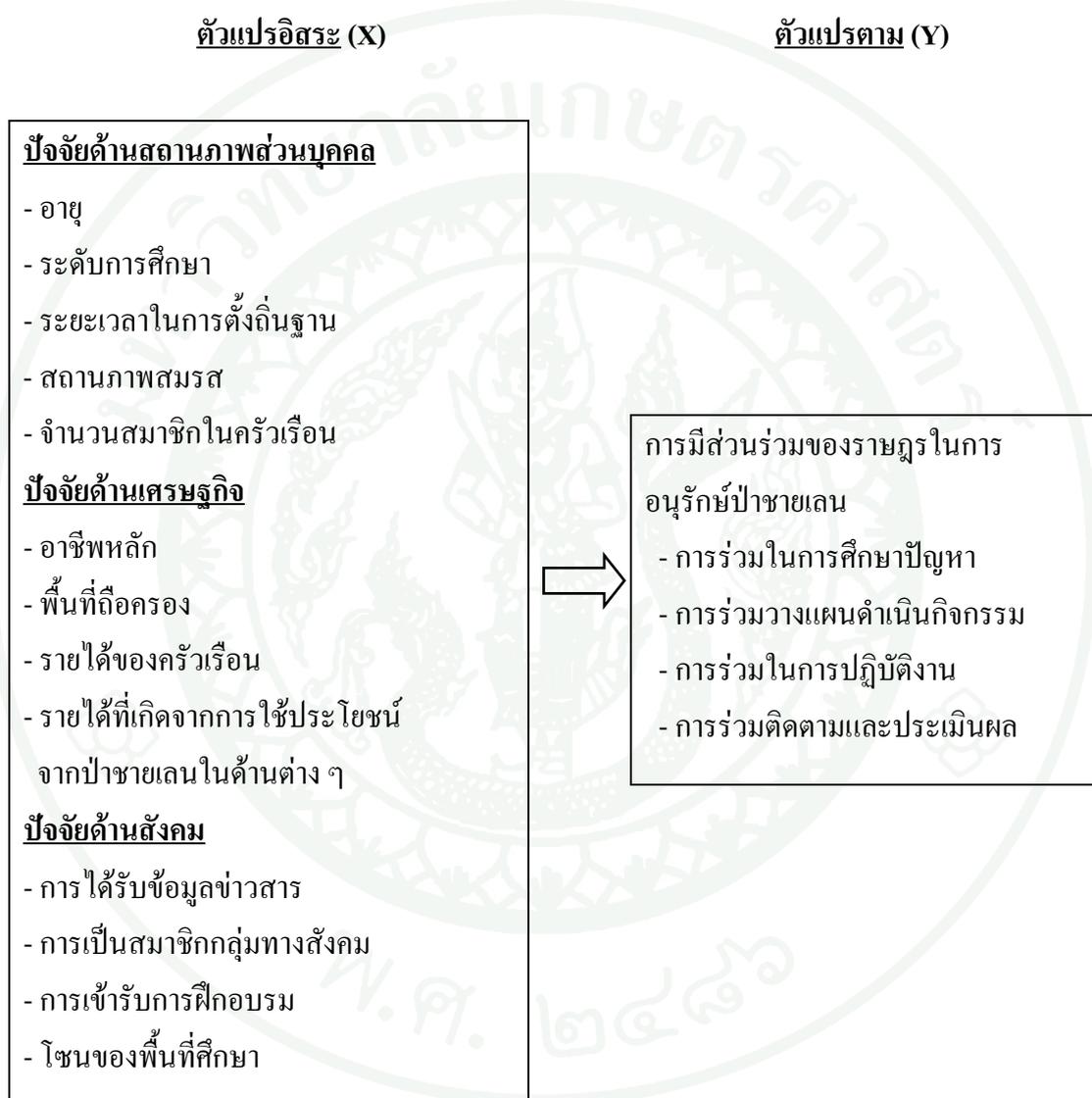
ภาพที่ 1 แผนที่แสดงบริเวณพื้นที่ป่าชายเลน บ้านสีผึ้ง

ที่มา: สำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดสมุทรปราการ (2550)

จากการตรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ เท่าที่ได้ศึกษาและยกตัวอย่างมาแสดงในงานวิจัยเล่มนี้ ทำให้ผู้วิจัยพบว่า ราษฎรในชุมชนที่มีป่าชายเลนควรมีบทบาทต่อการอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรป่าชายเลนให้คงอยู่สืบไป เป็นเหตุให้ผู้วิจัยเลือกศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน เพื่อให้ได้แนวทางที่เป็นรูปธรรมสามารถนำไปใช้กับชุมชนอื่น ๆ ได้ และเพื่อหวังว่าจะได้งานวิจัยที่แตกต่างจากเดิม โดยใช้พื้นที่ป่าชายเลน บริเวณบ้านสีผึ้ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการเป็นพื้นที่ศึกษา

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ได้กำหนดกรอบแนวคิด ตัวแปรอิสระ และตัวแปรตามในการศึกษา ดังนี้

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

สมมติฐานการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการตั้งสมมติฐาน ดังนี้

1. หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
2. หัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
3. ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน ที่แตกต่างกันมีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
4. การมีสถานภาพการสมรสที่แตกต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
5. การมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่แตกต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
6. การมีอาชีพหลักที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
7. การมีพื้นที่ถือครองที่แตกต่างกันมีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
8. การมีรายได้ของครัวเรือนที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
9. การมีรายได้ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
10. การได้รับข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
11. การเป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
12. การได้เข้ารับ และไม่ได้เข้ารับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน
13. โชนของพื้นที่ศึกษาที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณป่าชายเลนบ้านสีลัง ครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research Method) และวิธีการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการดำเนินการวิจัย โดยมีรายละเอียดในเรื่อง การกำหนดประชากร การสุ่มกลุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำ และการวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงสถิติที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

วิธีการเก็บข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่บริเวณป่าชายเลนบ้านสีลัง ได้วางแผนไว้โดยสังเขป ดังนี้

การสร้างแบบสอบถาม (Questionnaires) โดยการศึกษาจากตำรา และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 1 การออกแบบสอบถาม ผู้ศึกษาได้แบ่งแบบสอบถามไว้ 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล และสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของราษฎรบ้านสีลัง ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อาชีพหลัก พื้นที่ถือครอง รายได้ของครัวเรือน รายได้ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน การได้รับข้อมูลข่าวสาร การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม โชนของพื้นที่ศึกษา และการเข้ารับการฝึกอบรม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการวัด การมีส่วนร่วมของประราษฎรในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในส่วนนี้จะเป็นการถามแบบเขียนตอบลงในช่องว่าง ตามความเป็นจริง

เกี่ยวกับการเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของราษฎร ซึ่งมีขั้นตอนของการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา 2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม 3. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน 4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล โดยได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมตามค่าร้อยละของจำนวนครั้งในการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละด้านกับจำนวนครั้งที่จัดขึ้นในรอบปี ดังนี้ คือมีส่วนร่วมมาก มีส่วนร่วมปานกลาง มีส่วนร่วมน้อย และไม่มีส่วนร่วม

โดยได้กำหนดค่าคะแนนร้อยละ และเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ค่าร้อยละ	ระดับการมีส่วนร่วม	คะแนนที่ได้
66.67 – 100.00	มีส่วนร่วมมาก	3 คะแนน
33.34 – 66.66	มีส่วนร่วมปานกลาง	2 คะแนน
1.00 – 33.33	มีส่วนร่วมน้อย	1 คะแนน
0	ไม่มีส่วนร่วม	0 คะแนน

การแปลคะแนน

ค่าคะแนนร้อยละสูง หมายถึง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาก
ค่าคะแนนร้อยละต่ำ หมายถึง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อย

การประเมินตัวแปรการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านสี่สิ่ง ของกลุ่มตัวอย่างว่าอยู่ในระดับใด ใช้วิธีอิงเกณฑ์ในการคำนวณหาความกว้างของระดับชั้น โดยใช้ช่วงคะแนนในการคำนวณ และใช้ค่าเฉลี่ยในการพิจารณาให้เกณฑ์กำหนดคะแนนเฉลี่ยที่คำนวณได้ว่าอยู่ในระดับใด ทั้งรายชื่อคำถาม และภาพรวม โดยได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมเป็น 3 ระดับ คือมีส่วนร่วมน้อย มีส่วนร่วมปานกลาง และมีส่วนร่วมมาก และแบ่งอันตรภาคของค่าคะแนน เริ่มจากค่าสูงสุด = 3 ค่าต่ำสุด = 0 ทำการคำนวณดังนี้

$$\text{สูตร} = \frac{\text{พิสัย}}{\text{จำนวนชั้น}} = \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนชั้น}}$$

$$\text{แทนค่า} = \frac{3 - 0}{3} = 1$$

จากเกณฑ์ดังกล่าว สามารถแปลความหมายของคะแนนเฉลี่ยรายข้อ และภาพรวมได้ ดังนี้

0.00 – 1.00 หมายถึง มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนอยู่ในระดับน้อย นั่นคือการมีส่วนร่วมของราษฎร ควรจะต้องมีการเร่งปรับปรุง แก้ไข หรือเร่งส่งเสริมโดยด่วนที่สุด

1.01 – 2.00 หมายถึง มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนอยู่ในระดับปานกลาง นั่นคือการมีส่วนร่วมของราษฎร ควรจะต้องมีการปรับปรุง แก้ไขในส่วนที่ยังบกพร่องด้านการมีส่วนร่วมในบางประเด็น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่มากกว่าเดิม

2.01 – 3.00 หมายถึง มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนอยู่ในระดับมาก นั่นคือการมีส่วนร่วมของราษฎร อยู่ในเกณฑ์ที่ดีมาก เป็นที่น่าพอใจของราษฎรมาก สมควรอย่างยิ่งที่จะต้องรักษาระดับของการมีส่วนร่วมของราษฎรไว้ให้คงอยู่ต่อไป

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะ ของราษฎรที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ป่าชายเลนบ้านสีลัง โดยจะเป็นคำถามปลายปิด แบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ปัญหา อุปสรรคในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำนวน 10 ข้อ และข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำนวน 10 ข้อ

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดกลุ่มราษฎรที่จะศึกษา

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ทำการศึกษาเฉพาะราษฎรที่อาศัยอยู่ ณ บ้านสีลัง หมู่ 12 ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เพราะเป็นหมู่บ้านที่มีพื้นที่ป่าชายเลน และเป็นพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการลดลงของป่าชายเลนมากที่สุด ในการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการเปิดตารางสำเร็จรูปของ เกร็ชซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 ; พิชิต, 2540) โดยมีค่าความเชื่อมั่น 95% ซึ่งในการศึกษานี้มีจำนวนราษฎรทั้งหมด 420 ครัวเรือน ดังนั้น จากกลุ่มประชากรทั้งหมดจำนวน 420 ครัวเรือน จะได้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาเท่ากับ 201 ครัวเรือน (แสดงในตารางผนวกที่ 1 ภาคผนวก ก)

ขั้นตอนที่ 3 การสุ่มตัวอย่างประชากร

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างโดยไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น (Non-probability sampling) ทำให้ไม่จำเป็นต้องสร้างกรอบตัวอย่าง ซึ่งสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประหยัดเวลาและค่าใช้จ่าย ซึ่งในการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญนี้จะเน้นการกระจายพื้นที่ให้ครอบคลุม และทั่วถึงทั้งหมดบ้าน

การทดสอบเครื่องมือ โดยการหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability)

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ไปทดสอบหาค่าความเที่ยงตรง (validity) และค่าความเชื่อมั่น (reliability) ดังนี้

1. การหาค่าความเที่ยงตรง (validity) โดยนำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนข้อมูลที่เกี่ยวข้องของเสนอคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ (Wording) เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปสอบถามในการเก็บข้อมูลจริง

2. การหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขเรียบร้อยแล้ว ไปทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ของคำถามตัวแปรตาม โดยการนำแบบสอบถามจำนวน 30 ชุด ไปทำการทดสอบ (Pre-test) กับกลุ่มราษฎรที่มีลักษณะใกล้เคียงกันกับบ้านสี่สิ่ง ซึ่งในที่นี้ได้้นำแบบสอบถามทดสอบที่บ้านตำบอง ต่าบลบางปู อำเภอมือง จังหวัดสมุทรปราการ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้วิธีการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธี “Cronbach’s Alpha Coefficient” ซึ่งค่าที่ได้ต้องมากกว่าระดับ 0.65 ปรากฏว่าคำถามตัวแปรตาม ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.8302 และได้แก้ไขคำถามในส่วนที่ยังมีความบกพร่องอยู่แล้วจึงนำแบบสอบถามที่ได้ไปเก็บข้อมูลในพื้นที่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ

ผู้ศึกษาได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสารงานวิจัย วารสาร และบทความที่เกี่ยวข้อง หนังสือ สื่อทางอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่มีการบันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรมีความ

เชื่อถือได้ เพื่อให้ได้มีข้อมูลมากที่สุด และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ ก่อนที่ผู้ศึกษาจะเดินทางไปเก็บข้อมูลจริงที่บ้านสี่สิ่ง หมู่ 12 ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลของการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณป่าชายเลนบ้านสี่สิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ มีวิธีการวิเคราะห์ดังนี้

1. การอธิบายวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล สภาพทางด้านเศรษฐกิจ สังคม โดยการใช้สถิติพรรณนา (Descriptive analysis) ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การแจกแจงเป็นความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าสูงสุด (Maximum) ค่าต่ำสุด (Minimum) อธิบายและนำเสนอในรูปแบบตารางการวิเคราะห์

2. การอธิบายวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เป็นการวิเคราะห์ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของการมีส่วนร่วม 4 ขั้นตอน โดยการใช้สถิติพรรณนา (Descriptive analysis) ได้แก่ ค่าเฉลี่ยเลขคณิต (Mean) การแจกแจงเป็นความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) อธิบายและนำเสนอในรูปแบบตารางการวิเคราะห์

3. การอธิบายวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เป็นส่วนของการทดสอบสมมติฐานเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยมีตัวแปรอิสระ ได้แก่ อายุ ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สถานภาพสมรส อาชีพหลัก พื้นที่ถือครอง รายได้ของครัวเรือน รายได้ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลน การได้รับข้อมูลข่าวสาร การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การเข้ารับการฝึกอบรม และโซนของพื้นที่ศึกษา ส่วนตัวแปรตาม คือ การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ใช้สถิติวิเคราะห์วิธี t-test และ F-test ในกรณีที่ค่า F-test แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จะทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe's Method) สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้คอมพิวเตอร์ประมวลผลออกมาเป็นค่าสำเร็จรูป จึงไม่แสดงสูตรค่าสถิติต่างๆ ไว้

บทที่ 4

ผลและวิจารณ์

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่ลิ่ง ตำบลคลองค่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อจะได้นำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในการวางแผนจัดการทรัพยากรป่าชายเลนให้ยั่งยืนสืบไป ซึ่งผลของการวิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนตามลำดับ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการวัดการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของราษฎร ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนของราษฎรกลุ่มตัวอย่าง

1. สถานภาพในครัวเรือน สำหรับกลุ่มครัวเรือนตัวอย่าง ที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ มีจำนวนทั้งสิ้น 201 ครัวเรือน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นหัวหน้าครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 90.55 ผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นคู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 9.45

2. อายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 51-60 ปี มีจำนวนมากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 41.79 รองลงมา มีอายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 22.39 มีอายุเฉลี่ย 53.72 ปี อายุมากที่สุด 77 ปี อายุน้อยที่สุด 27 ปี

3. สถานภาพสมรส พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่แต่งงานและอยู่ด้วยกันมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 55.22 รองลงมาได้แก่ หย่าร้าง คิดเป็นร้อยละ 25.87

4. ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน พบว่าส่วนใหญ่มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานอยู่ระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.88 ในขณะที่ระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานอยู่ระหว่าง 1-10 ปี มีน้อยที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 5.97 โดยมีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานเฉลี่ยอยู่ที่ 44.82 ปี

5. ระดับการศึกษา พบว่าส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 48.26 และมีการศึกษาระดับสูงกว่าปริญญาตรีน้อยที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 0.50

6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน คิดเป็นร้อยละ 54.73 และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากกว่า 9 คนขึ้นไปมีน้อยที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 1.49 โดยมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.62 คนต่อครัวเรือน

7. อาชีพหลักของครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่อาชีพหลักของครัวเรือน คือทำเกษตรกรรม ด้านเลี้ยงปศุสัตว์/เลี้ยงหอย คิดเป็นร้อยละ 23.88 รองลงมาได้แก่อาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 20.39 และอาชีพหลักของครัวเรือนน้อยที่สุดคืออาชีพอื่น ๆ โดยคิดเป็นร้อยละ 2.99

8. การถือครองที่ดินที่เป็นของตัวเอง พบว่าส่วนใหญ่ถือครองที่ดินที่เป็นของตัวเอง 1-2 แปลง คิดเป็นร้อยละ 83.08 และการถือครองที่ดินมากกว่า 4 แปลงขึ้นไปน้อยที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 2.49 ส่วนพื้นที่ที่เป็นของตัวเองโดยรวมมากที่สุด คือ 1-5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 48.76 และพื้นที่ที่เป็นของตัวเองโดยรวมน้อยที่สุดคือ 0-1 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 14.43

9. การถือครองที่ดินที่เช่าผู้อื่น พบว่า ส่วนใหญ่ถือครองที่ดินที่เช่าผู้อื่น 3-4 แปลง คิดเป็นร้อยละ 73.13 และการถือครองที่ดินที่เช่าผู้อื่นโดยไม่ระบุจำนวนน้อยที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 4.48 พื้นที่ที่ดินเช่า พบว่ามากที่สุด คือ 6-10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 35.82 และเนื้อที่ที่เช่าผู้อื่นโดยรวมน้อยที่สุดคือ ต่ำกว่า 1 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 9.45 รวมจำนวนแปลงที่ดินทั้งหมดของตนเองและเช่า พบว่ามากที่สุด 1-5 แปลง คิดเป็นร้อยละ 46.27 และรวมเนื้อที่ที่เป็นของตนเองและเช่าอยู่ระหว่าง 11-20 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 46.77

10. หลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน พบว่า ส่วนใหญ่มีหลักฐานทุกแปลง (โฉนดที่ดิน นส.3ก นส. 3) คิดเป็นร้อยละ 96.52 และมีหลักฐานบางแปลง(โฉนดที่ดิน นส.3 ก นส.3/กบท.5 สปก.,สทก.ฯ) น้อยที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 1.49

11. ที่ดินที่ครอบครัวของท่านครอบครองอยู่ เพียงพอกับความต้องการในการใช้ประโยชน์ พบว่า ส่วนใหญ่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 71.64 และไม่เพียงพอ คิดเป็นร้อยละ 28.36 ส่วนความต้องการที่ดินเพิ่ม พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความต้องการที่ดินเพิ่ม 1-5 ไร่ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 15.42 และมีความต้องการที่ดินเพิ่ม 11 ไร่ น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 4.48

12. รายได้ของครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างในรอบปีที่ผ่านมา (ยังไม่หักค่าใช้จ่าย) พบว่าส่วนใหญ่รายได้ของครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างในรอบปีที่ผ่านมาเท่ากับ 100,001 -150,000 บาทต่อปี เฉลี่ย 117,564.00 บาท คิดเป็นร้อยละ 44.78 และรายได้ของครัวเรือนของกลุ่มตัวอย่างในรอบปีที่ผ่านมา (ยังไม่หักค่าใช้จ่าย) มีรายได้มากกว่า 150,000 บาท น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 9.95

13. รายได้ที่เกิดจากการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนทั้งที่จำหน่ายและบริโภคจับสัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา คิดเป็นเงิน (บาท/ปี) รวมถึงรายได้ที่เกิดจากการนำไม้มาทำฟืนเผาถ่าน พบว่า ส่วนใหญ่มีรายได้ คิดเป็นร้อยละ 47.76 และที่มีรายได้มากกว่า 20,000 บาท น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 2.98

14. การรับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน พบว่า ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนทางโทรทัศน์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 96.52 และได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ทางแผ่นพับ/โปสเตอร์ น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 17.41

15. การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคม พบว่าส่วนใหญ่เป็นสมาชิกกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.53 และเป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ปีกน้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 7.46

16. การฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรอื่น ๆ ได้จัดการฝึกอบรมขึ้น พบว่า ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรอื่น ๆ ได้จัดการฝึกอบรมขึ้น คิดเป็นร้อยละ 64.68 ส่วนที่เคยได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรอื่น ๆ ได้จัดการฝึกอบรมขึ้น คือหลักสูตรการอนุรักษ์ป่าชายเลน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.32 และราษฎรที่เคยได้รับการฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรอื่น ๆ ได้จัดการฝึกอบรมขึ้น คือหลักสูตรป่าชุมชน น้อยที่สุด คิดเป็นร้อยละ 7.46 รายละเอียดแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม

(n= 201)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
สถานภาพในครัวเรือน			
หัวหน้า ครัวเรือน	182	90.55	
คู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนครัวเรือน	19	9.45	
รวม	201	100.00	
อายุ (อายุจริงนับจำนวนเต็มเป็นปี)			
1 – 30 ปี	7	3.48	
31 – 40 ปี	21	10.44	
41 – 50 ปี	45	22.39	อายุน้อยที่สุด = 27 ปี
51 – 60 ปี	84	41.79	อายุมากที่สุด = 77 ปี
61 – 70 ปี	30	14.93	อายุเฉลี่ย = 53.72 ปี
มากกว่า 70 ปี	14	6.97	SD = 11.681
รวม	201	100.00	
สถานภาพสมรส			
แต่งงานอยู่ด้วยกัน	111	55.22	
แต่งงานแยกกันอยู่	25	12.44	
หย่าร้าง	52	25.87	
หม้าย	13	6.47	
รวม	201	100.00	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n= 201)

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ	หมายเหตุ
ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน			
1 – 10 ปี	12	5.97	
11 – 20 ปี	17	8.45	
21 – 30 ปี	22	10.95	
31 – 40 ปี	18	8.96	
41 – 50 ปี	40	19.90	มากที่สุด 77 ปี
51 – 60 ปี	50	24.88	น้อยที่สุด 1 ปี
61 – 70 ปี	27	13.43	เฉลี่ย = 44.82
มากกว่า 70 ปี	15	7.46	SD = 11.681
รวม	201	100.00	
ระดับการศึกษา			
ไม่ได้เรียนหนังสือ	26	12.93	
ประถมศึกษา	97	48.26	
มัธยมศึกษาตอนต้น	40	19.90	
มัธยมศึกษาตอนปลาย	10	4.98	
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	5	2.49	
อนุปริญญา/ เทียบเท่า (ปวท./ ปวศ.)	8	3.98	
ปริญญาตรี	14	6.96	
สูงกว่าปริญญาตรี	1	0.50	
รวม	201	100.00	
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน			
1 – 3 คน	70	34.83	มากที่สุด 12 คน
4 – 6 คน	110	54.73	น้อยที่สุด 1 คน
7 – 9 คน	18	8.95	เฉลี่ย = 4.62 คน
มากกว่า 9 คน	3	1.49	SD = 2.099
รวม	201	100.00	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n= 201)

รายการ	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ	หมายเหตุ
อาชีพหลักของครัวเรือน			
เกษตรกรรม			
ทำนาข้าว	9	4.47	
เลี้ยงสัตว์	5	2.49	
ทำนาถั่ว/เลี้ยงถั่ว	25	12.44	
ทำสวนผลไม้	7	3.48	
เลี้ยงปลา	5	2.49	
ปลูกพืชผักสวนครัว	4	1.99	บางครัวเรือน
เลี้ยงปู/เลี้ยงหอย	48	23.88	ประกอบอาชีพ
ทำการประมง	18	8.96	มากกว่า 1 อาชีพ
ค้าขาย	9	4.48	
รับราชการ	10	4.98	
พนักงานรัฐวิสาหกิจ	6	2.99	
ธุรกิจส่วนตัว	11	5.47	
รับจ้างทั่วไป	41	20.39	
อื่นๆ	3	1.49	
รวม	201	100.00	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n= 201)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
การถือครองที่ดิน			
จำนวนแปลงที่ดินของตนเอง			
ไม่ระบุ	22	10.95	
1-2 แปลง	167	83.08	
3-4 แปลง	7	3.48	
มากกว่า 4 แปลง	5	2.49	
รวม	201	100.00	
พื้นที่ที่เป็นที่ดินของตนเอง			
0-1 ไร่	29	14.43	มากที่สุด 30 ไร่
1-5 ไร่	98	48.76	น้อยที่สุด 1 ไร่
6-10 ไร่	41	20.40	เฉลี่ย = 5.50 ไร่
มากกว่า 10 ไร่	33	16.42	SD. = 5.133 ไร่
รวม	201	100.00	
จำนวนแปลงที่ดินที่เช่าผู้อื่น			
ไม่ระบุ	9	4.48	
1-2 แปลง	18	8.96	
3-4 แปลง	147	73.13	
มากกว่า 4 แปลง	27	13.43	
รวม	201	100.00	
พื้นที่ที่ดินเช่า			
ต่ำกว่า 1 ไร่	19	9.45	
1-5 ไร่	89	44.28	
6-10 ไร่	72	35.82	
มากกว่า 10 ไร่	21	10.45	
รวม	201	100.00	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n= 201)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
รวมจำนวนแปลงที่ดินทั้งหมดของตนเอง และเช่า			
ไม่ระบุ	15	7.46	
1-5 แปลง	93	46.27	
6-10 แปลง	77	38.31	
มากกว่า 10 แปลง	16	7.96	
รวม	201	100.00	
รวมเนื้อที่ที่ดินของตนเองและเช่า			
1-10 ไร่	24	11.94	มากที่สุด 50 ไร่
11-20 ไร่	94	46.77	น้อยที่สุด 1 ไร่
21-30 ไร่	56	27.86	เฉลี่ย = 19.20
มากกว่า 30 ไร่	27	13.43	SD = 10.317
รวม	201	100.00	
หลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน			
1. มีหลักฐานทุกแปลง (โฉนดที่ดิน นส.3ก นส. 3)	194	96.52	
2. มีหลักฐานบางแปลง(โฉนดที่ดิน นส.3 ก นส.3/กบท.5 สปก., สทก.๑)	3	1.49	
3. ไม่มีหลักฐานทุกแปลง (กบท.5 สปก. สทก.๑)	4	1.99	
รวม	201	100.00	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n= 201)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
ที่ดินที่ครอบครองของท่านครอบครองอยู่ เพียงพอกับความต้องการในการใช้ ประโยชน์			
- เพียงพอ	144	71.64	
- ไม่เพียงพอต้องการที่ดินเพิ่ม			
1-5 ไร่	31	15.42	
6-10 ไร่	17	8.46	
มากกว่า 10 ไร่	9	4.48	
รวม	201	100.00	
รายได้ของครัวเรือนในรอบปีที่ผ่านมา (ยังไม่หักค่าใช้จ่าย)			
10,000-50,000 บาท	44	21.89	มากที่สุด 275,000 บาท
50,001-100,000 บาท	47	23.38	น้อยที่สุด 10,000 บาท
100,001-150,000 บาท	90	44.78	เฉลี่ย = 117,564.00 บาท
มากกว่า 150,000 บาท	20	9.95	SD = 65,812.70
รวม	201	100.00	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n= 201)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
รายได้ที่เกิดจากการเข้าไปใช้ประโยชน์ใน พื้นที่ป่าชายเลนทั้งที่จำหน่ายและบริโภค จับสัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา คิดเป็นเงิน (บาท/ปี)			
ไม่มี	45	22.39	
1-5,000 บาท	112	55.72	มากที่สุด 45,000 บาท
5,001-10,000 บาท	8	3.98	น้อยที่สุด 2,463 บาท
10,001 บาท ขึ้นไป	5	2.49	เฉลี่ย = 3,483.82 บาท
รายได้ที่เกิดจากการนำไม้มาทำฟืนเผาถ่าน คิดเป็นเงิน (บาท/ปี)			
1-5,000 บาท	17	8.46	
5,001-10,000 บาท	9	4.48	
มากกว่า 10,000 บาท	5	2.49	SD. = 2,778.182
รวมรายได้ที่เกิดจากการเข้าไปใช้ ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน คิดเป็นมูลค่า (บาท/ปี)			
ไม่มี	45	22.38	มากที่สุด 53,000 บาท
1-10,000 บาท	96	47.76	น้อยที่สุด 2,848 บาท
10,001-20,000 บาท	54	26.86	เฉลี่ย = 3,696.80 บาท
มากกว่า 20,000 บาท	6	2.98	SD. = 3,404.06
รวม	201	100.00	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n= 201)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
การรับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์			
ทรัพยากรป่าชายเลน			
- ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร	7	3.48	
- ได้รับข้อมูลข่าวสาร	194	96.52	
โทรทัศน์	194	96.52	
วิทยุ	114	56.72	
หนังสือพิมพ์	82	40.80	มีราษฎรจำนวน
เจ้าหน้าที่ป่าไม้	58	28.86	139 คน ได้รับ
แผ่นพับ/โปสเตอร์	35	17.41	ข้อมูลข่าวสาร
เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นของรัฐ	81	40.30	มากกว่า 1 ทาง
วิดีโอ/ภาพยนตร์	108	53.73	
ญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้าน	185	92.04	
ผู้นำชุมชน	63	31.34	
องค์กรเอกชน	80	39.60	
หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน	130	64.68	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n= 201)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคม			
-ไม่เป็นสมาชิก	11	5.47	
- เป็นสมาชิก	190	94.53	
กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า	32	15.92	
กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ชายฝั่ง	189	94.03	
กลุ่มอนุรักษ์รักษารักษาทรัพยากรป่าชายเลน	190	94.53	
กลุ่มอนุรักษ์รักษาสัตว์น้ำชายฝั่ง	144	71.64	
กลุ่มผลิตพืชผักผลไม้	179	89.05	มีราษฎรจำนวน
กลุ่มอนุรักษ์พืชสมุนไพร	42	20.90	174 คน
กลุ่มผู้ผลิตของใช้ในครัวเรือน	28	13.93	เป็นสมาชิก
กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ปีก	15	7.46	มากกว่า 1 กลุ่ม
กลุ่มเพาะเห็ดฟาง	31	15.42	
กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน	89	44.30	
กลุ่มเกษตรอินทรีย์	86	42.79	
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	96	47.76	
กลุ่มผู้ประกอบการประมง	169	84.08	
กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน	160	79.60	
กลุ่มอาสาสมัครหมู่บ้าน	127	63.18	

ตารางที่ 3 (ต่อ)

(n= 201)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ	หมายเหตุ
โซนของพื้นที่ศึกษา			
โซนทิศใต้ (ติดทะเลอ่าวไทย)	144	71.64	
โซนทิศเหนือ (ไม่ติดทะเลอ่าวไทย)	57	28.36	
รวม	201	100.00	
การฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ที่หน่วยงาน ภาครัฐหรือองค์กรอื่นๆ ได้จัดการฝึกอบรมขึ้น			
-ไม่ เคย	130	64.68	
-เคย โดยอบรมหลักสูตร	71	35.32	
การอนุรักษ์ป่าชายเลน	71	35.32	
การเพาะชำกล้าไม้ป่า	37	18.41	มีราษฎรจำนวน
ป่าชุมชน	15	7.46	75 คน อบรม
ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าชายเลน	45	22.39	หลักสูตรต่างๆ
การปลูกป่าเศรษฐกิจ	31	15.42	มากกว่า 1 กลุ่ม
การอนุรักษ์ปะการังในทะเล	45	22.39	
การป้องกันและดับไฟป่า	22	10.95	
อาสาสมัครพิทักษ์ชายฝั่ง	45	22.39	
หลักสูตรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง	-	-	

ข้อมูลเกี่ยวกับการวัดการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา การมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งระดับการมีส่วนร่วมตามคำร้อยละของจำนวนครั้งในการเข้าร่วมกิจกรรมในแต่ละด้านกับจำนวนครั้งที่จัดขึ้นในรอบปี โดยคิดเป็นค่าคะแนนร้อยละ จากนั้นใช้ค่าเฉลี่ยในการพิจารณาให้เกณฑ์กำหนดคะแนนเฉลี่ยที่คำนวณได้ว่าอยู่ในระดับใด ทั้งรายข้อคำถาม และภาพรวมของระดับการมีส่วนร่วม 3 ระดับ คือมีส่วนร่วมน้อย มีส่วนร่วมปานกลาง และมีส่วนร่วมมาก รายละเอียดของผลการศึกษา มีดังนี้

การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา

พบว่า ราษฎรมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งในพื้นที่ป่าชายเลนในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 1.00 มีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 0.97 มีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาการลักลอบบุกรุกแผ้วถางป่าชายเลนในพื้นที่หมู่บ้าน ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 1.00 มีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหากับหน่วยงานราชการ หรือองค์กรเอกชน เพื่อพบปะพูดคุยปรึกษาถึงปัญหาในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.04 มีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาการทำแนวกันคลื่นโดยการสร้างเขื่อนหินทิ้งในพื้นที่ ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.03 และคิดค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.01 รายละเอียดแสดงในตารางที่ 4

การมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินกิจกรรม

พบว่า ราษฎรมีส่วนร่วมในการวางแผน ป้องกันดูแลรักษาและฟื้นฟูป่าชายเลน ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.11 มีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับโครงการปลูกป่าชายเลน ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 0.96 มีส่วนร่วมในการวางแผนทำให้การกร่อนของชายฝั่งทะเลลดลง ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.01 มีส่วนร่วมในการวางแผน ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนมีความรักและหวงแหนในทรัพยากรป่าชายเลน ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 0.93 มีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 0.97 มีส่วนร่วมในการวางแผนทำแนวกันคลื่นโดยการสร้างเขื่อนหินทิ้ง ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.07 และคิด

ค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.01 รายละเอียดแสดงในตารางที่ 4

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

พบว่า ราษฎรร่วมบริจาคเงินและสิ่งของในกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 0.87 ราษฎรช่วยออกวัสดุสิ่งของจำเป็นในการดำเนินงาน อนุรักษ์ป่าชายเลน ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.09 มีส่วนร่วมในการปลูกป่าชายเลนในหมู่บ้านในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.16 ร่วมต่อต้านกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรป่าชายเลน ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 0.91 มีส่วนรวมในการปฏิบัติงาน ส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนมีความรักและหวงแหนในทรัพยากรป่าชายเลน ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 0.93 มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานการทำแนวกันคลื่นโดยการสร้างเขื่อนหินทิ้ง ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.32 และคิดค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.05 รายละเอียดแสดงในตารางที่ 4

การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล

พบว่า ราษฎรมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ป้องกันดูแลรักษาป่าชายเลน ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 0.99 มีส่วนร่วมติดตามการเปลี่ยนแปลง ของพื้นที่ป่าชายเลนในหมู่บ้าน ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.05 มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลป้องกัน การลักลอบตัดไม้ในป่าชายเลน ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.02 มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานการประชาสัมพันธ์ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 0.98 มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานของราษฎรและเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการ ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.18 มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานการทำแนวกันคลื่น โดยการสร้างเขื่อนหินทิ้ง ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.49 และคิดค่าเฉลี่ยโดยภาพรวมของการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล พบว่าอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.05 รายละเอียดแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับการวัดการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

(n= 201)

ข้อความ	ไม่มีส่วนร่วม	น้อย	ปานกลาง	มาก	ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
	0	1	2	3		
การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา						
1. ร่วมในการศึกษาปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งในพื้นที่ป่าชายเลน	8 (3.98)	186 (92.54)	7 (3.48)	-	1.00	น้อย
2. ร่วมในการศึกษาปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ	13 (6.47)	182 (90.55)	6 (2.99)	-	0.97	น้อย
3. ร่วมในการศึกษาปัญหาการลักลอบบุกรุกแผ้วถางป่าชายเลนในพื้นที่หมู่บ้าน	13 (6.47)	178 (88.56)	6 (2.99)	4 (1.99)	1.00	น้อย
4. ร่วมในการศึกษาปัญหากับหน่วยงานราชการ หรือองค์กรเอกชน เพื่อพบปะพูดคุยปรึกษาถึงปัญหาในการอนุรักษ์ป่าชายเลน	13 (6.47)	172 (85.57)	11 (5.47)	5 (2.49)	1.04	ปานกลาง
5. ร่วมในการศึกษาปัญหาการทำแนวกันคลื่นโดยการสร้างเขื่อนหินทิ้งในพื้นที่หมู่บ้าน	18 (8.96)	162 (80.60)	17 (8.46)	4 (1.99)	1.03	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	13 (6.47)	176 (87.56)	9 (4.48)	3 (1.49)	1.01	ปานกลาง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

(n= 201)

ข้อความ	ไม่มีส่วนร่วม	น้อย	ปานกลาง	มาก	ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
	0	1	2	3		
การมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินกิจกรรม						
1. ร่วมในการวางแผน ป้องกันดูแลรักษาและฟื้นฟูป่าชายเลน	30 (14.92)	128 (63.68)	34 (16.92)	9 (4.48)	1.11	ปานกลาง
2. ร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับโครงการปลูกป่าชายเลน	34 (16.91)	146 (72.64)	16 (7.96)	5 (2.49)	0.96	น้อย
3. ร่วมในการวางแผนทำให้การกร่อนของชายฝั่งทะเลลดลง	25 (12.43)	150 (74.63)	24 (11.94)	2 (1.00)	1.01	ปานกลาง
4. ร่วมในการวางแผน ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนมี ความรัก และหวงแหนในทรัพยากรป่าชายเลน	33 (16.42)	152 (75.62)	13 (6.47)	3 (1.49)	0.93	น้อย
5. ร่วมในการวางแผนกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ใน พื้นที่ป่าชายเลน	41 (20.40)	127 (63.18)	31 (15.42)	2 (1.00)	0.97	น้อย
6. ร่วมในการวางแผนทำแนวกันคลื่น โดยการสร้างเขื่อนหิน ทิ้งในพื้นที่ป่าชายเลน	37 (18.41)	116 (57.71)	45 (22.39)	3 (1.49)	1.07	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	33 (16.42)	137 (68.16)	27 (13.43)	4 (1.99)	1.01	ปานกลาง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

(n= 201)

ข้อความ	ไม่มีส่วนร่วม	น้อย	ปานกลาง	มาก	ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
	0	1	2	3		
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน						
1. ร่วมบริจาคเงิน และสิ่งของในกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน	34 (19.92)	160 (79.60)	7 (3.48)	-	0.87	น้อย
2. ช่วยออกวัสดุสิ่งของจำเป็นในการดำเนินงาน อนุรักษ์ป่าชายเลน	31 (15.42)	124 (61.70)	43 (21.39)	3 (1.49)	1.09	ปานกลาง
3. ร่วมในการปลูกป่าชายเลนในพื้นที่หมู่บ้าน	28 (13.93)	120 (59.70)	45 (22.39)	8 (3.98)	1.16	ปานกลาง
4. ร่วมต่อต้านกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรป่าชายเลน	19 (9.45)	182 (90.55)	-	-	0.91	น้อย
5. ร่วมในการปฏิบัติงานส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนมีความรัก และหวงแหนในทรัพยากรป่าชายเลน	18 (8.96)	179 (89.05)	4 (1.99)	-	0.93	น้อย
6. ร่วมในการปฏิบัติงานการทำแนวกันคลื่น โดยการสร้างเขื่อนหินทิ้ง	19 (9.45)	115 (57.21)	50 (24.88)	17 (8.46)	1.32	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	25 (12.44)	146 (72.63)	25 (12.44)	5 (2.49)	1.05	ปานกลาง

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ข้อความ					(n= 201)	
	ไม่มีส่วนร่วม	น้อย	ปานกลาง	มาก	ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
	0	1	2	3		
การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล						
1. ร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ป้องกัน ดูแลรักษาป่าชายเลน	7 (3.48)	190 (94.53)	4 (1.99)	-	0.99	น้อย
2. ร่วมติดตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลนในหมู่บ้าน	5 (2.49)	180 (89.55)	16 (7.96)	-	1.05	ปานกลาง
3. ร่วมในการติดตาม และประเมินผลป้องกัน การลักลอบตัดไม้ ในป่าชายเลน	-	197 (98.01)	4 (1.99)	-	1.02	ปานกลาง
4. ร่วมในการติดตาม และประเมินผลงานการประชาสัมพันธ์ด้านการ อนุรักษ์ป่าชายเลน	9 (4.48)	188 (93.53)	4 (1.99)	-	0.98	น้อย
5. ร่วมในการติดตาม และประเมินผลงานของ ราษฎร และเจ้าหน้าที่ ที่ดำเนิน โครงการ	2 (1.00)	170 (84.58)	19 (9.45)	10 (4.97)	1.18	ปานกลาง
6. ร่วมในการติดตาม และประเมินผลงานการทำแนวกันคลื่น โดยการ สร้างเขื่อนหินทิ้ง	4 (1.99)	98 (48.76)	95 (47.26)	4 (1.99)	1.49	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย	5 (2.49)	170 (84.57)	24 (11.94)	2 (1.00)	1.12	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยทั้งหมดของทุกด้าน	19 (9.45)	157 (78.11)	21 (10.45)	4 (1.99)	1.05	ปานกลาง

ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน

จากการศึกษาปัญหา และอุปสรรคเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนบริเวณบ้านสี่ลิ่ง ของราษฎรกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้เรียงอันดับความสำคัญก่อน และหลัง ตามปัญหาของราษฎรส่วนใหญ่ ได้ผลการศึกษาดังนี้คือ บริเวณพื้นที่ป่าชายเลนมีปัญหาเกี่ยวกับคลื่นทะเล และคลื่นลมมีความแรง ก่อให้เกิดปัญหาการกัดเซาะพังทลายของชายฝั่งอยู่ตลอดเวลา ราษฎรคิดว่าเป็นปัญหาต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาก คิดเป็นร้อยละ 95.02 การที่มีกระแสลมแปรปรวนและรุนแรง บริเวณชายฝั่งทะเล ทำให้ต้นไม้ในพื้นที่ป่าชายเลน โคนล้มเกิดการเสียหาย เป็นจำนวนมาก ราษฎรคิดว่าเป็นปัญหาต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาก คิดเป็นร้อยละ 93.03 ไม่มีหน่วยงานใครรับผิดชอบ เข้ามาดูแลพื้นที่ป่าชายเลนอย่างจริงจัง ราษฎรคิดว่าเป็นปัญหาต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาก คิดเป็นร้อยละ 87.06 งบประมาณของภาครัฐมีจำกัด ทำให้ไม่สามารถสร้างแนวกันคลื่นให้ครอบคลุมพื้นที่ของป่าชายเลน ราษฎรคิดว่าเป็นปัญหาต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาก คิดเป็นร้อยละ 84.08 ราษฎรในพื้นที่ยังขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จึงไม่ร่วมมือกันในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่เท่าที่ควร คิดเป็นร้อยละ 83.08 ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ด้านการจัดการอบรม การให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ และการมีส่วนร่วมของราษฎร ราษฎรคิดว่าเป็นปัญหาต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาก คิดเป็นร้อยละ 82.09 ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐในการให้ราษฎร ในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ป่าชายเลนราษฎรคิดว่าเป็นปัญหาต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาก คิดเป็นร้อยละ 75.12 ราษฎรในหมู่บ้านส่วนใหญ่ มุ่งพัฒนาด้านความเจริญ โดยที่ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ ราษฎรคิดว่าเป็นปัญหาต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาก คิดเป็นร้อยละ 74.13 โรงงานที่ตั้งอยู่ใกล้พื้นที่ป่าชายเลนลักลอบปล่อยน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลลงทะเล ราษฎรคิดว่าเป็นปัญหาต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนมาก คิดเป็นร้อยละ 72.14 เกิดปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน เนื่องจากการบุกรุกของราษฎร และทำให้เกิดการพังของชายฝั่งทะเล ราษฎรคิดว่าเป็นปัญหาต่อการอนุรักษ์ป่าชายเลนปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 66.17 รายละเอียดแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ปัญหาและอุปสรรค เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน

(n=201)

ข้อความ	จำนวน	หมายเหตุ
1. บริเวณพื้นที่ป่าชายเลนมีปัญหาเกี่ยวกับคลื่นทะเล และคลื่นลมมีความแรง ก่อให้เกิดปัญหาการกัดเซาะพังทลายของชายฝั่งอยู่ตลอดเวลา	191 (95.02)	
2. การที่มีกระแสลมแปรปรวนและรุนแรง บริเวณชายฝั่งทะเล ทำให้ต้นไม้ในพื้นที่ป่าชายเลน โคนล้มเกิดการเสียหาย เป็นจำนวนมาก	187 (93.03)	
3. ไม่มีหน่วยงานใครรับผิดชอบ เข้ามาดูแล พื้นที่ป่าชายเลนอย่างจริงจัง	175 (87.06)	
4. งบประมาณของภาครัฐมีจำกัด ทำให้ไม่สามารถสร้างแนวกันคลื่นให้ครอบคลุมพื้นที่ของป่าชายเลน	169 (84.08)	
5. ราษฎรในพื้นที่ขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จึงไม่ร่วมมือกันในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่เท่าที่ควร	167 (83.08)	
6. ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ด้านการจัดการอบรม การให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ และการมีส่วนร่วมของราษฎร	165 (82.09)	
7. ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐในการให้ราษฎร ในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ป่าชายเลน	151 (75.12)	
8. ราษฎรในหมู่บ้านส่วนใหญ่ มุ่งพัฒนาด้านความเจริญ โดยที่ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อม ทางธรรมชาติ	149 (74.13)	
9. โรงงานที่ตั้งอยู่ใกล้พื้นที่ป่าชายเลนลักลอบปล่อยน้ำเสีย และสิ่งปฏิกูลลงทะเล	145 (72.14)	
10. เกิดปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน เนื่องจากการบุกรุกของราษฎร และทำให้เกิดการพังของชายฝั่งทะเล	133 (66.17)	

ข้อเสนอแนะที่ราษฎรต้องการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน

จากการศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนบริเวณบ้านสี่ลิ่ง ของราษฎรกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้เรียงอันดับความสำคัญก่อน และหลัง ตามความต้องการของราษฎรส่วนใหญ่ ได้ผลการศึกษาดังนี้ คือราษฎรต้องการงบประมาณปลูกป่า และอนุรักษ์ป่าชายเลนให้กับท้องถิ่นเข้าดำเนินโครงการในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 95.02 ราษฎรต้องการเร่งปลูกป่าชายเลนให้มีความสวยงามเพื่อพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและนำรายได้มาสู่หมู่บ้าน ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 94.03 ราษฎรต้องการเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาดูแลรับผิดชอบด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่ ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 93.53 ราษฎรต้องการหน่วยงานโดยตรงที่เข้ามารับผิดชอบและดำเนินโครงการอนุรักษ์ป่า ชายเลนในพื้นที่อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 92.54 ราษฎรต้องการการกำหนดพื้นที่ป่าชายเลนเป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ เพื่อเป็นประโยชน์ของส่วนรวมให้ชัดเจนในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 89.55 ราษฎรต้องการการดำเนินการสร้างเขื่อนหินทิ้งให้ครอบคลุมพื้นที่ป่าต่อไปเพื่อป้องกันและลดปัญหาการกร่อนของชายฝั่งทะเล ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 88.06 ราษฎรต้องการการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรภายในชุมชน เพื่อดำเนินการด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 88.06 ราษฎรต้องการหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรประชาสัมพันธ์ด้านการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้ราษฎรได้รับทราบอย่างทั่วถึงในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 87.06 ราษฎรต้องการโครงการจัดฝึกอบรม ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ราษฎรในพื้นที่ เกี่ยวกับเรื่องของการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 82.09 ราษฎรต้องการส่งเสริมการเรียนด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนกับราษฎรในพื้นที่โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในพื้นที่จริง ในระดับมาก คิดเป็นร้อยละ 81.59 รายละเอียดแสดงในตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ข้อเสนอแนะที่ราษฎรต้องการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน

(n= 201)

ข้อความ	ต้องการ	หมายเหตุ
1. ควรจัดสรรงบประมาณปลูกป่า และอนุรักษ์ป่าชายเลน	191	
ให้กับท้องถิ่นเข้าดำเนินโครงการ	(95.02)	
2. ควรเร่งปลูกป่าชายเลนให้มีความสวยงาม เพื่อพัฒนาพื้นที่	189	
ป่าชายเลนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและนารายได้มาสู่หมู่บ้าน	(94.03)	
3. ควรมีเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาดูแลรับผิดชอบ	188	
ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่	(93.53)	
4. ควรมีหน่วยงานโดยตรง ที่เข้ามารับผิดชอบ และดำเนิน	186	
โครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่อย่างเป็นทางการ	(92.54)	
5. ควรมีการกำหนดพื้นที่ป่าชายเลนเป็นพื้นที่ป่า เพื่อการ	180	
อนุรักษ์ เพื่อเป็นประโยชน์ของส่วนรวมให้ชัดเจน	(89.55)	
6. ควรมีการดำเนินการสร้างเขื่อนหินทิ้งให้ ครอบคลุมพื้นที่	177	
ป่าต่อไปเพื่อป้องกันและ ลดปัญหาการกร่อนของชายฝั่ง	(88.06)	
ทะเล		
7. ควรมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรภายในชุมชนเพื่อดำเนิน	177	
การด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน	(88.06)	
8. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรประชาสัมพันธ์ด้านการมี	175	
ส่วนรวมและ การอนุรักษ์ป่าชายเลนให้ราษฎรได้รับทราบ	(87.06)	
อย่างทั่วถึง		
9. ควรมีโครงการจัดฝึกอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจ แก่	165	
ราษฎรในพื้นที่ เกี่ยวกับเรื่องของการอนุรักษ์ป่าชายเลน	(82.09)	
10. ควรส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนกับ	164	
ราษฎรในพื้นที่โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในพื้นที่จริง	(81.59)	

จากการศึกษา ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่ลิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าการมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.01 การมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินกิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.01 การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.05 การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ย 1.12 รายละเอียดแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่ลิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

รายการ	ค่าเฉลี่ย	ระดับการมีส่วนร่วม
การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา	1.01	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินกิจกรรม	1.01	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน	1.05	ปานกลาง
การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล	1.12	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยของทุกด้าน	1.05	ปานกลาง

การทดสอบสมมติฐาน

การทดสอบสมมติฐานเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ใช้สถิติวิเคราะห์วิธี t-test และ F-test ในกรณีที่ว่า F-test แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จะทำการเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีการของเชฟเฟ้ (Scheffe's Method) มีรายละเอียด ดังนี้

สมมติฐานที่ 1 หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกแบบทางเดียวของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามระดับอายุของหัวหน้าครัวเรือน โดยใช้สถิติ F (F - test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มที่มีระดับอายุน้อย มีค่าเฉลี่ย 1.96 กลุ่มที่มีระดับอายุปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.00 และกลุ่มที่มีอายุมาก มีค่าเฉลี่ย 2.03 สรุปได้ว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุแตกต่างกัน

ไม่มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัย มีอายุในกลุ่มที่ใกล้เคียงกัน และอยู่ในหมู่บ้านที่มีความเป็นอยู่และวัฒนธรรมเดียวกันซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ศิริวรรณ พรเลิศวิวัฒน์ (2541) ที่พบว่าอายุไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน รายละเอียดแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามระดับอายุของหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนครัวเรือน

อายุ	n	\bar{X}	SD	F	df	Sig.
อายุน้อย	28	1.96	0.488	55.004	200	0.102
อายุปานกลาง	129	2.00	0.000			
อายุมาก	44	2.03	0.561			
รวม	201	1.79	0.574			

สมมติฐานที่ 2 หัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกแบบทางเดียวของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน โดยใช้สถิติ F (F - test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มที่ไม่ได้รับการศึกษา มีค่าเฉลี่ย 2.11 กลุ่มที่มีระดับการศึกษาน้อย มีค่าเฉลี่ย 2.00 กลุ่มที่มีระดับการศึกษาปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.00 และกลุ่มที่มีการศึกษาสูง มีค่าเฉลี่ย 2.17 สรุปได้ว่า หัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน ไม่มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ที่ทำการศึกษามีระดับการศึกษาที่ใกล้เคียงกัน และการเข้าไปมีส่วนร่วมนั้นก็ไม่น่าจะเป็นที่ผู้มีส่วนร่วมจะต้องสำเร็จการศึกษาระดับใด ๆ ก็สามารถที่จะเข้าใจวิธีการมีส่วนร่วมและร่วมปฏิบัติได้ สอดคล้องกับการศึกษาของ ศุภราภรณ์ ธรรมชาติ (2541) ที่พบว่าระดับการศึกษาไม่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน รายละเอียดแสดงในตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามระดับการศึกษาของ
หัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนครัวเรือน

(n = 201)

ระดับการศึกษา	n	\bar{X}	SD	F	df	Sig.
ไม่ได้รับการศึกษา	26	2.11	0.000	91.059	200	0.214
การศึกษาน้อย	97	2.00	0.469			
การศึกษาปานกลาง	63	2.00	0.000			
การศึกษาสูง	15	2.17	0.594			
รวม	201	1.79	0.574			

สมมติฐานที่ 3 ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกแบบทางเดียวของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานโดยใช้สถิติ F (F - test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดย กลุ่มที่ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานน้อย มีค่าเฉลี่ย 1.00 กลุ่มที่ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.65 และกลุ่มที่ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานมาก มีค่าเฉลี่ย 2.15 สรุปได้ว่า ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากราษฎรที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเป็นเวลานานย่อมเห็นความสำคัญ และคุณค่าของทรัพยากรป่าชายเลนดีกว่าคนที่เพิ่งเข้ามาอาศัยอยู่ได้ไม่นาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กนก ชียงคบุตร (2547) ที่พบว่าระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรที่อาศัยอยู่ในอุทยานแห่งชาติเอราวัณ จังหวัดกาญจนบุรี รายละเอียดแสดงในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน

(n = 201)

ระยะเวลาตั้งถิ่นฐาน	n	\bar{X}	SD	F	df	Sig.
ระยะเวลาน้อย	29	1.00	0.000	79.632	200	0.000
ระยะเวลายานกลาง	80	1.65	0.480			
ระยะเวลามาก	92	2.15	0.418			
รวม	201	1.79	0.574			

จากตารางที่ 10 พบว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงได้ทดสอบรายคู่ด้วยวิธีของ scheffe รายละเอียดแสดงในตารางที่ 11

ตารางที่ 11 การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน

(n = 201)

ระยะเวลาตั้งถิ่นฐาน	\bar{X}	ระยะเวลาตั้งถิ่นฐาน		
		น้อย	ปานกลาง	มาก
		1.00	1.65	2.15
น้อย	1.00		0.65*	1.15*
ปานกลาง	1.65			0.50*
มาก	2.15			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 11 ผลการทดสอบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยจำแนกตามรายคู่ พบว่า ราษฎรที่มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 3 คู่ ได้แก่ ราษฎรที่มีระยะมากจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่มีการตั้งถิ่นฐานน้อยและปานกลาง ราษฎรที่มีการตั้งถิ่นฐานระยะปานกลางจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่มีระยะเวลาการตั้งถิ่นฐานน้อย

สมมติฐานที่ 4 การมีสถานภาพการสมรสที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกแบบทางเดียวของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามสถานภาพการสมรส โดยใช้สถิติ F(F-test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 โดยกลุ่มที่สมรสแล้วอยู่ด้วยกันมีค่าเฉลี่ย 1.73 กลุ่มที่สมรสแยกกันอยู่ มีค่าเฉลี่ย 2.00 และกลุ่มที่สถานภาพอื่น(หม้าย หย่าร้าง) มีค่าเฉลี่ย 1.80 สรุปได้ว่า การมีสถานภาพการสมรสที่แตกต่างกัน ไม่มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะราษฎรที่มีการสมรสหรือราษฎรที่ไม่ได้สมรส อาจมองเห็นถึงความสำคัญของป่าชายเลนได้ไม่แตกต่างกัน จึงทำให้เข้ามามีบทบาทในการอนุรักษ์ป่าชายเลนได้ใกล้เคียงกัน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ไกรสร วิริยะ (2543) ที่พบว่าสถานภาพสมรส ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของราษฎรบ้านสวนพลู ตำบลทับหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี รายละเอียดแสดงในตารางที่ 12

ตารางที่ 12 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามสถานภาพการสมรส

(n = 201)						
การสมรส	n	\bar{X}	SD	F	df	Sig.
สมรสแล้วอยู่ด้วยกัน	111	1.73	0.446	11.438	200	0.101
สมรสแล้วแยกกันอยู่	25	2.00	0.000			
สถานภาพอื่น	65	1.80	0.814			
รวม	201	1.79	0.574			

สมมติฐานที่ 5 การมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกแบบทางเดียวของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน โดยใช้สถิติ F(F - test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ

0.05 โดย กลุ่มที่จำนวนสมาชิกน้อยมีค่าเฉลี่ย 1.19 กลุ่มที่จำนวนสมาชิกปานกลางมีค่าเฉลี่ย 2.00 และกลุ่มที่จำนวนสมาชิกมากมีค่าเฉลี่ย 2.67 สรุปได้ว่า การมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะราษฎรที่มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่มีจำนวนมากกว่า สามารถที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในค้ำอนุรักษ์ป่าชายเลนได้มากกว่ากลุ่มของราษฎรที่มีสมาชิกในครอบครัวน้อย ทั้งนี้เนื่องจากมีแรงงานในครัวเรือนที่มากเกินไปจนพอสำหรับการดำเนินกิจการต่าง ๆ ในครัวเรือน ทำให้สมาชิกในครัวเรือนบางคนมีเวลาว่างพอที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนได้ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สาริต ต้นตึกฤตยา (2546) ที่พบว่าจำนวนสมาชิกในครัวเรือน มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นด้านการปลูกฟื้นฟูป่าชายเลน ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเลนดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี รายละเอียดแสดงในตารางที่ 13

ตารางที่ 13 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

(n = 201)						
จำนวนสมาชิก	n	\bar{X}	SD	F	df	Sig.
สมาชิกน้อย	70	1.19	0.392	171.607	200	0.000
สมาชิกปานกลาง	110	2.00	0.000			
สมาชิกมาก	21	2.67	0.658			
รวม	201	1.79	0.574			

จากตารางที่ 13 พบว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงนำมาทดสอบรายคู่ของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายละเอียดแสดงในตารางที่ 14

ตารางที่ 14 การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

(n = 201)

จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	— X	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
		น้อย	ปานกลาง	มาก
		1.19	2.00	2.67
น้อย	1.19		0.81*	1.48*
ปานกลาง	2.00			0.67*
มาก	2.67			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 14 ผลการทดสอบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยจำแนกตามรายคู่ พบว่า ราษฎรที่มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 3 คู่ ได้แก่ ราษฎรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมากจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อยและปานกลาง ราษฎรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนปานกลางจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย

สมมติฐานที่ 6 การมีอาชีพหลักที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกแบบทางเดียวของกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามอาชีพหลักโดยใช้สถิติ F (F - test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดย กลุ่มที่อาชีพหลักทางเกษตร มีค่าเฉลี่ย 2.00 กลุ่มที่อาชีพหลักทางประมง มีค่าเฉลี่ย 2.17 และกลุ่มที่อาชีพหลักอื่นๆ (รับราชการ รับจ้างทั่วไป ธุรกิจส่วนตัว ค้าขาย) มีค่าเฉลี่ย 1.45 สรุปได้ว่า การมีอาชีพหลักที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าราษฎรที่มีอาชีพหลักที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน เช่นทำประมง การเลี้ยงหอย เป็นต้น อาจมองเห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่าราษฎร

ที่มีอาชีพอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลน เพราะมีความเข้าใจว่าประชากรสัตว์น้ำน่าจะมีปริมาณเพิ่มขึ้นตามระดับความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลน ซึ่งก็หมายถึงว่าจะมีรายได้จากการประมงเพิ่มขึ้นเมื่อป่าชายเลนมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ดังนั้นราษฎรที่ประกอบอาชีพประมงจึงให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่าอาชีพอื่น ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ ชูลิกรณ์ นิมเจริญ (2544) ที่พบว่าอาชีพไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม รายละเอียดแสดงในตารางที่ 15

ตารางที่ 15 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามอาชีพหลัก

(n = 201)

อาชีพหลัก	n	\bar{X}	SD	F	df	Sig.
เกษตร	103	2.00	0.500	41.682	200	0.000
ประมง	18	2.17	0.000			
อื่นๆ (รับจ้าง ค้าขาย)	80	1.45	0.444			
รวม	201	1.79	0.574			

จากตารางที่ 15 พบว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงนำมาทดสอบรายคู่การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามอาชีพหลัก รายละเอียดแสดงในตารางที่ 16

ตารางที่ 16 การเปรียบเทียบรายกลุ่มการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามอาชีพหลัก

(n = 201)

อาชีพหลัก	อาชีพหลัก			
	\bar{X}	เกษตรกรรม	ประมง	อื่นๆ
		2.00	2.17	1.45
เกษตรกรรม	2.00	0.55*	0.73*	
ประมง	2.17			
อื่นๆ (รับจ้าง, ค้าขาย)	1.45			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 16 ผลการทดสอบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยจำแนกตามรายกลุ่มพบว่า ราษฎรที่มีอาชีพหลักต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 2 คู่ ได้แก่ ราษฎรที่มีอาชีพประมงจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่มีอาชีพทางเกษตรกรรมและอาชีพอื่น ๆ (รับจ้าง, ค้าขาย) ราษฎรที่มีอาชีพเกษตรกรรมจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่มีอาชีพอื่น ๆ (รับจ้าง, ค้าขาย)

สมมติฐานที่ 7 การมีพื้นที่ถือครองที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกแบบทางเดียวของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามการมีพื้นที่ถือครองโดยใช้สถิติ F (F - test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดยกลุ่มที่มีพื้นที่น้อย มีค่าเฉลี่ย 1.49 กลุ่มที่มีพื้นที่ปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.00 และกลุ่มที่มีพื้นที่มาก มีค่าเฉลี่ย 2.41 สรุปได้ว่า การมีพื้นที่ถือครองที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้ที่มีการถือครองที่ดินมาก ซึ่งส่วนใหญ่ราษฎรใช้ที่ดินเพื่อทำการประมง และการเลี้ยงหอยแครง จึงเล็งเห็นความสำคัญของป่าชายเลนและเป็นแรงจูงใจให้ราษฎรที่มีที่ดินมากเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ไพจิตร ไตรวงศ์น้อย (2538) ที่พบว่าพื้นที่ถือครองมีความสัมพันธ์

ต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชนบ้านป่าตัน ตำบลวงน้อย อำเภอแม่จัน จังหวัด เชียงราย รายละเอียดแสดงในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามพื้นที่ถือครอง

(n = 201)

พื้นที่ถือครอง	n	\bar{X}	SD	F	df	Sig.
พื้นที่น้อย	111	1.49	0.502	45.476	200	0.000
พื้นที่ปานกลาง	56	2.00	0.609			
พื้นที่มาก	34	2.41	0.609			
รวม	201	1.79	0.574			

จากตารางที่ 17 พบว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 จึงนำมาทดสอบรายคู่ของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามพื้นที่ ถือครอง รายละเอียดแสดงในตารางที่ 18

ตารางที่ 18 การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตาม พื้นที่ถือครอง

(n = 201)

พื้นที่ถือครอง	พื้นที่ถือครอง			
	\bar{X}	น้อย	ปานกลาง	มาก
		1.49	2.00	2.41
พื้นที่น้อย	1.49		0.51*	0.93*
พื้นที่ปานกลาง	2.00			0.41*
พื้นที่มาก	2.41			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 18 ผลการทดสอบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่า ชายเลน โดยจำแนกตามรายคู่ พบว่า ราษฎรที่มีพื้นที่ถือครองต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่า ชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 3 คู่ ได้แก่ ราษฎรที่มีพื้นที่ถือครอง

มากจะมีส่วนร่วมมากกว่ารายชู้ที่มีพื้นที่ถือครองน้อยและปานกลาง รายชู้ที่มีพื้นที่ถือครองปานกลางจะมีส่วนร่วมมากกว่ารายชู้ที่มีพื้นที่ถือครองน้อย

สมมติฐานที่ 8 การมีรายได้ของครัวเรือนที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกแบบทางเดียวของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามรายได้โดยใช้สถิติ F (F - test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดย กลุ่มที่มีรายได้น้อย มีค่าเฉลี่ย 1.00 กลุ่มที่มีรายได้ปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.91 และกลุ่มที่มีรายได้มาก มีค่าเฉลี่ย 2.70 สรุปได้ว่า การมีรายได้ของครัวเรือนที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่ารายชู้ที่มีรายได้ที่เกิดจากการประมงมาก ย่อมมีแรงจูงใจในการเข้าไปมีส่วนร่วมมาก เพราะจำเป็นต้องพึ่งพิงทรัพยากรอันเกิดจากป่าชายเลนในการดำรงชีพ ส่วนรายชู้ที่มีรายได้น้อยย่อมใช้เวลาในการทำงานให้มาก เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว จึงทำให้เข้ามาจับบทบาทในการอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วิระยุทธ โพธิ์ถาวร (2550) ที่พบว่ารายชู้ที่มีรายได้แตกต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านห้วยโพธิ์ รายละเอียดแสดงในตารางที่ 19

ตารางที่ 19 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามรายได้ครัวเรือน

(n = 201)						
รายได้ของครัวเรือน	n	\bar{X}	SD	F	df	Sig.
รายได้น้อย	44	1.00	0.000	163.076	200	0.000
รายได้ปานกลาง	137	1.91	0.294			
รายได้มาก	20	2.70	0.657			
รวม	201	1.79	0.574			

จากตารางที่ 19 พบว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงนำมาทดสอบรายชู้ของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามรายได้ของครัวเรือน รายละเอียดแสดงในตารางที่ 20

ตารางที่ 20 การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามรายได้ของครัวเรือน

(n = 201)

รายได้ของครัวเรือน	— X	รายได้ของครัวเรือน		
		น้อย	ปานกลาง	มาก
		1.00	1.91	2.70
รายได้น้อย	1.00		0.91*	1.70*
รายได้ปานกลาง	1.91			0.79*
รายได้มาก	2.70			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 20 ผลการทดสอบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยจำแนกตามรายคู่ พบว่า ราษฎรที่มีรายได้ของครัวเรือนต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 3 คู่ ได้แก่ ราษฎรที่มีรายได้ของครัวเรือนมากจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่มีรายได้ของครัวเรือนน้อยและปานกลาง ราษฎรที่มีรายได้ของครัวเรือนปานกลางจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่มีรายได้ของครัวเรือนน้อย

สมมติฐานที่ 9 การมีรายได้ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกแบบทางเดียวของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามรายได้จากป่าชายเลน โดยใช้สถิติ F (F - test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดยกลุ่มที่มีรายได้น้อย มีค่าเฉลี่ย 1.67 กลุ่มที่มีรายได้ปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.19 และกลุ่มที่มีรายได้มาก มีค่าเฉลี่ย 3.25 สรุปได้ว่า การมีรายได้ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าราษฎรในกลุ่มที่มีรายได้จากการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน โดยเฉพาะประกอบอาชีพทางการประมงเห็นความสำคัญของป่าชายเลนมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้เป็นส่วนน้อยจากการประมง ทำให้มองเห็นถึงความสำคัญของป่าชายเลนมากกว่า ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ ชุติภรณ์ นิมเจริญ

(2544) ที่พบว่ารายได้จากผลผลิตจากป่าชายเลนที่นำมาใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าชายเลน ตำบลคลองโคน อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม รายละเอียดแสดงในตารางที่ 21

ตารางที่ 21 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามรายได้จากป่าชายเลน (n = 201)

ระดับรายได้จากป่าชายเลน	n	\bar{X}	SD	F	df	Sig.
รายได้น้อย	141	1.67	0.472	110.567	200	0.000
รายได้ปานกลาง	54	2.19	0.402			
รายได้มาก	6	3.25	0.463			
รวม	201	1.79	0.574			

จากตารางที่ 21 พบว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงนำมาทดสอบรายคู่ของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามรายได้จากป่าชายเลน รายละเอียดแสดงในตารางที่ 22

ตารางที่ 22 การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามรายได้จากป่าชายเลน

รายได้จากป่าชายเลน	\bar{X}	รายได้จากป่าชายเลน		
		น้อย	ปานกลาง	มาก
		1.67	2.19	3.25
รายได้น้อย	1.67		0.52*	1.58*
รายได้ปานกลาง	2.19			1.06*
รายได้มาก	3.25			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 22 ผลการทดสอบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยจำแนกตามรายคู่ พบว่า ราษฎรที่มีรายได้จากป่าชายเลนต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 3 คู่ ได้แก่ ราษฎรที่มีรายได้จากป่าชายเลนมากจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่มีรายได้จากป่าชายเลนน้อยและปานกลาง ราษฎรที่มีรายได้จากป่าชายเลนปานกลางจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่มีรายได้จากป่าชายเลนน้อย

สมมติฐานที่ 10 การได้รับข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกแบบทางเดียวของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามการได้รับข้อมูลข่าวสาร โดยใช้สถิติ F (F - test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดย กลุ่มที่รับรู้ข่าวสารน้อยมีค่าเฉลี่ย 1.00 กลุ่มที่รับรู้ข่าวสารปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 1.09 และกลุ่มที่รับรู้ข่าวสารมาก มีค่าเฉลี่ย 2.10 สรุปได้ว่า ความแตกต่างระหว่างการได้รับข้อมูลข่าวสารกับการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าราษฎรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนสามารถรับรู้ถึงกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น ระยะเวลาในการทำกิจกรรมตลอดจนการประชาสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับป่าชายเลนจึงสามารถเข้าไปร่วมกิจกรรมได้มากกว่าราษฎรที่ไม่ได้รับข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ นพดล พุกกะวัน (2546) ที่พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนมีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรบ้านร่องกล้าในการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ จังหวัดพิษณุโลก รายละเอียดแสดงในตารางที่ 23

ตารางที่ 23 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามการได้รับข้อมูลข่าวสาร

(n = 201)						
การได้รับข้อมูลข่าวสาร	n	\bar{X}	SD	F	df	Sig.
รับข้อมูลข่าวสารน้อย	7	1.00	0.000	290.002	200	0.000
รับข้อมูลข่าวสารปานกลาง	55	1.09	0.290			
รับข้อมูลข่าวสารมาก	139	2.10	0.374			
รวม	201	1.79	0.574			

จากตารางที่ 23 พบว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงนำมาทดสอบรายคู่ของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามการได้รับข้อมูลข่าวสาร รายละเอียดแสดงในตารางที่ 24

ตารางที่ 24 การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามการได้รับข้อมูลข่าวสาร

(n = 201)

การได้รับข้อมูลข่าวสาร	การได้รับข้อมูลข่าวสาร			
	\bar{X}	น้อย	ปานกลาง	มาก
		1.00	1.09	2.10
น้อย	1.00			1.10*
ปานกลาง	1.09			1.01*
มาก	2.10			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 24 ผลการทดสอบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน โดยจำแนกตามรายคู่ พบว่า ราษฎรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 มีจำนวน 2 คู่ ได้แก่ ราษฎรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารมากจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารน้อยและปานกลาง

สมมติฐานที่ 11 การเป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแปรปรวนจำแนกแบบทางเดียวของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามการเป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางข่าวสาร โดยใช้สถิติ F (F - test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดย กลุ่มที่ไม่เป็นสมาชิกมีค่าเฉลี่ย 1.00 กลุ่มที่เป็นสมาชิกน้อยมีค่าเฉลี่ย 1.42 กลุ่มที่เป็นสมาชิกปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.00 และกลุ่มที่เป็นสมาชิกมาก มีค่าเฉลี่ย 2.56 สรุปได้ว่า การเป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมี

ส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าราษฎรที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ได้เข้าร่วมกับสังคมของกลุ่มบุคคลในหลายระดับ จึงได้รับทราบหรือรับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ เกิดความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ได้ดีกว่ากลุ่มของราษฎรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม อีกทั้งกลุ่มสมาชิกทางสังคมดังกล่าว มีกลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนรวมอยู่ด้วย ดังนั้นสมาชิกภายในกลุ่มจึงย่อมทราบเกี่ยวกับเรื่องพื้นที่ป่าชายเลนของตนเป็นอย่างดี การมีส่วนร่วมของราษฎรที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม จึงมีมากกว่าราษฎรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุรศักดิ์ วรรณบุญญา (2547) ที่พบว่าการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมของประชาชน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร รายละเอียดแสดงในตารางที่ 25

ตารางที่ 25 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

(n = 201)						
การเป็นสมาชิก	n	\bar{X}	SD	F	df	Sig.
ไม่เป็นสมาชิก	11	1.00	0.000	85.387	200	0.000
เป็นสมาชิกน้อย	79	1.42	0.496			
เป็นสมาชิกปานกลาง	86	2.00	0.000			
เป็นสมาชิกมาก	25	2.56	0.651			
รวม	201	1.79	0.574			

จากตารางที่ 25 พบว่าค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงนำมาทดสอบรายคู่ของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน รายละเอียดแสดงในตารางที่ 26

ตารางที่ 26 การเปรียบเทียบรายคู่การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามการเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม

(n = 201)

การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม	การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม				
	\bar{X}	ไม่ได้เป็น	น้อย	ปานกลาง	มาก
		1.00	1.42	2.00	2.56
ไม่ได้เป็น	1.00		0.42*	1.00*	1.56*
น้อย	1.42			0.58*	0.56*
ปานกลาง	2.00				1.14*
มาก	2.56				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 26 ผลการทดสอบความแตกต่างการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยจำแนกตามรายคู่ พบว่า ราษฎรที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมต่างกันมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยราษฎรที่เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมมากจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม เป็นสมาชิกปานกลาง และเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมน้อย ส่วนราษฎรที่เป็นสมาชิกกลุ่มปานกลางจะมีส่วนร่วมมากกว่าราษฎรที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม และเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมน้อย

สมมติฐานที่ 12 การได้เข้ารับและไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมที่แตกต่างกันมีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนจำแนกตามการได้เข้ารับและไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรม โดยใช้สถิติ t (t - test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดย กลุ่มที่ไม่ได้ฝึกอบรมมีค่าเฉลี่ย 1.56 กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรม มีค่าเฉลี่ย 2.20 สรุปได้ว่า การได้เข้ารับและไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรมที่แตกต่างกันมีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าการได้รับการฝึกอบรมเป็นการเพิ่มพูนความรู้

ความคิด ประสพการณ์เกี่ยวกับป้าชายเลนให้กับราษฎรมากขึ้น ซึ่งมีส่วนช่วยให้ราษฎรตระหนัก และเข้าใจในการจัดการป้าชายเลนมากขึ้น จึงเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป้าชายเลน ซึ่ง สอดคล้องกับการศึกษาของ นวินดา ฅ นคร (2548) ที่พบว่า การได้รับการฝึกอบรมที่แตกต่างกัน มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตำบลท่าโลน อำเภอลาน สกา จังหวัดนครศรีธรรมราช รายละเอียดแสดงในตารางที่ 27

ตารางที่ 27 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป้าชายเลน จำแนกตามการการได้เข้ารับ และไม่ได้เข้ารับการฝึกอบรม

(n = 201)

ระดับการฝึกอบรม	n	\bar{X}	SD	t	df	Sig.
ไม่ได้ฝึกอบรม	130	1.56	0.498	11.882	200	0.000
ได้รับการฝึกอบรม	71	2.20	0.467			
รวม	201	1.79	0.574			

สมมติฐานที่ 13 โชนของพื้นที่ศึกษาที่แตกต่างกันมีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป้าชายเลนแตกต่างกัน

จากการวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ด้วยการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในอนุรักษ์ป้าชายเลนจำแนกตามโชนของพื้นที่ศึกษาโดยใช้สถิติ t (t - test) พบว่า ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 โดยพื้นที่การศึกษาโชนทิศใต้ (ฝั่งทะเลอ่าวไทย) ค่าเฉลี่ย 2.25 และโชนทิศเหนือ (ไม่ติดฝั่งทะเลอ่าวไทย) มีค่าเฉลี่ย 1.60 สรุปได้ว่า โชนของพื้นที่ศึกษาแตกต่างกันมีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป้าชายเลนแตกต่างกัน ซึ่งเป็นตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าราษฎรที่อยู่ฝั่งโชนทิศใต้ ซึ่งติดทะเลอ่าวไทย ต้องอาศัยและพึ่งพิงทรัพยากรจากป้าชายเลนมากกว่า เช่นการเข้าไปจับสัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา รวมถึงการใช้พื้นที่ในการเลี้ยงหอยแครง ดังนั้นจึงให้ความสำคัญและเข้าไปมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป้าชายเลนฝั่งนี้มากกว่าราษฎรที่อยู่ฝั่งโชนทิศเหนือ ซึ่งเป็นฝั่งที่ไม่ติดกับทะเลอ่าวไทย รายละเอียดแสดงในตารางที่ 28

ตารางที่ 28 ค่าเฉลี่ยของการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จำแนกตามโซนของพื้นที่ศึกษา

(n = 201)

โซนของพื้นที่ศึกษา	n	\bar{X}	SD	t	df	Sig.
โซนทิศใต้ (ติดทะเลอ่าวไทย)	144	2.25	0.510	13.679	200	0.000
โซนทิศเหนือ (ไม่ติดทะเลอ่าวไทย)	57	1.60	0.491			
รวม	201	1.79	0.574			

ตารางที่ 29 ผลการทดสอบสมมติฐานในการศึกษาการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์
ป่าชายเลนบริเวณบ้านสี่ลิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

สมมติฐานในการศึกษา	เป็นไปตาม สมมติฐาน	ไม่เป็นไปตาม สมมติฐาน
1. หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน		✓
2. หัวหน้าครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน		✓
3. ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน	✓	
4. การมีสถานภาพการสมรสที่แตกต่างกัน มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน		✓
5. การมีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่แตกต่างกันมีผลต่อการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน	✓	
6. การมีอาชีพหลักที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน	✓	
7. การมีพื้นที่ถือครองที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน	✓	
8. การมีรายได้ของครัวเรือนที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน	✓	
9. การมีรายได้ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน	✓	
10. การได้รับข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน	✓	
11. การเป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน	✓	
12. การได้เข้ารับและไม่ได้เข้ารับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน	✓	
13. โชนของพื้นที่ศึกษาที่แตกต่างกันมีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน	✓	

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป

การวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่สิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางปะอิน จังหวัดสมุทรปราการ ครั้งนี้เพื่อศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคมของราษฎร ระดับการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน และปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งสามารถสรุปผลการศึกษาได้ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือนของราษฎรกลุ่มตัวอย่างพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นหัวหน้าครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 90.55 มากกว่ากลุ่มสมรสของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือนจำนวนร้อยละ 9.45 โดยกลุ่มที่มีอายุ 51-60 ปีมีจำนวนมากที่สุดจำนวนร้อยละ 41.79 มีอายุเฉลี่ย 53.72 ปี การศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับประถมศึกษา จำนวนร้อยละ 48.26 สถานภาพการสมรส แต่งงานและอยู่ด้วยกันมากที่สุดจำนวนร้อยละ 55.22 ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐาน อยู่ระหว่าง 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 24.88 มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานเฉลี่ยอยู่ที่ 44.82 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน พบว่า ส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือน 4-6 คน คิดเป็นร้อยละ 54.73 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยอยู่ที่ 4.62 คนต่อครัวเรือน สำหรับอาชีพหลักของครัวเรือน พบว่าส่วนใหญ่ทำเกษตรกรรม ด้านเลี้ยงปศุสัตว์/เลี้ยงหอย คิดเป็นร้อยละ 23.88 รองลงมาได้แก่อาชีพรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 20.39 การถือครองที่ดินที่เป็นของตัวเอง พบว่า ส่วนใหญ่ถือครองที่ดินที่เป็นของตัวเอง 1-2 แปลง คิดเป็นร้อยละ 83.08 หลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดิน พบว่า ส่วนใหญ่มีหลักฐานทุกแปลง (โฉนดที่ดินนส.3ก นส. 3) คิดเป็นร้อยละ 96.52 ที่ดินที่มีอยู่เพียงพอกับความต้องการในการใช้ประโยชน์ คิดเป็นร้อยละ 71.64 และ รายได้ของครอบครัวของกลุ่มตัวอย่างในรอบปีที่ผ่านมา (ยังไม่หักค่าใช้จ่าย) มีรายได้เฉลี่ย 117,564.00 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 44.78 ส่วนรายได้ที่เกิดจากการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนทั้งที่จำหน่ายและบริโภคจับสัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา การนำไม้มาทำฟืนเผาถ่าน คิดเป็นร้อยละ 47.76 การรับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนทางโทรทัศน์ มากที่สุดคิดเป็นร้อยละ 96.52 การเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคม ส่วนใหญ่เป็น

สมาชิกกลุ่มอนุรักษ์รักษั้วรักษาทรัพยากรป่าชายเลน มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 94.53 การฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรอื่น ๆ ได้จัดการฝึกอบรมขึ้น ส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการฝึกอบรม คิดเป็นร้อยละ 64.68

2. การวัดการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน พบว่า ราษฎรมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมด้านการศึกษาปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งในพื้นที่ป่าชายเลนน้อยที่สุด และมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหากับหน่วยงานราชการ หรือองค์กรเอกชนมากที่สุด การมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินกิจกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในการวางแผนทำแนวกันคลื่น การสร้างเขื่อนหินทิ้งมากที่สุด และมีส่วนร่วมในการวางแผน ส่งเสริมประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนมีความรักและหวงแหนในทรัพยากรป่าชายเลนน้อยที่สุด การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานการทำแนวกันคลื่น โดยการสร้างเขื่อนหินทิ้งมากที่สุด และมีส่วนร่วมในการบริจาคเงิน และสิ่งของในกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลนน้อยที่สุด การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล อยู่ในระดับปานกลาง โดยมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานการทำแนวกันคลื่น โดยการสร้างเขื่อนหินทิ้งมากที่สุด และมีส่วนร่วมในการประเมินผลการทำงานของป้องกันดูแลรักษาป่าชายเลน และร่วมติดตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลนในหมู่บ้านน้อยที่สุด

3. ปัญหา อุปสรรคของการอนุรักษ์ป่าชายเลน ที่สำคัญที่สุด ได้แก่ บริเวณพื้นที่ป่าชายเลนมีปัญหาเกี่ยวกับคลื่นทะเล และคลื่นลมมีความแรง ก่อให้เกิดปัญหาการกัดเซาะพังทลายของชายฝั่งอยู่ตลอดเวลา รองลงมาได้แก่การที่มีกระแสน้ำแปรปรวนและรุนแรง บริเวณชายฝั่งทะเล ทำให้ต้นไม้ในพื้นที่ป่าชายเลน โคนล้มเกิดการเสียหาย เป็นจำนวนมาก และไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบเข้ามาดูแล พื้นที่ป่าชายเลนอย่างจริงจัง รวมทั้งโรงงานที่ตั้งอยู่ใกล้พื้นที่ป่าชายเลนลักลอบปล่อยน้ำเสีย และสิ่งปฏิกูลลงทะเล

4. ความต้องการของราษฎรเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลนของกลุ่มตัวอย่าง พบว่าราษฎรต้องการงบประมาณปลูกป่า และอนุรักษ์ป่าชายเลนให้กับท้องถิ่นเข้าดำเนินโครงการมากที่สุด รองลงมา คือ ควรเร่งปลูกป่าชายเลนให้มีความสวยงามเพื่อพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและนำรายได้มาสู่หมู่บ้าน และควรมีเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานภาครัฐเข้ามาดูแลรับผิดชอบด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

5. ผลการทดสอบสมมติฐานเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎร โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยวิธี t-test และ F-test โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ระดับ 0.05 และเมื่อใช้วิธี F-test ทดสอบแล้วพบความแตกต่าง จะใช้ทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มโดยวิธีการ Scheffe จากการศึกษพบว่า ระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานที่แตกต่างกัน การมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่แตกต่างกัน การมีอาชีพหลักที่แตกต่างกัน การมีพื้นที่ถือครองที่แตกต่างกัน การมีรายได้ของครัวเรือนที่แตกต่างกัน การมีรายได้ที่เกิดจากการใช้ประโยชน์จากป่าชายเลนที่แตกต่างกัน การได้รับข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกัน การเป็นสมาชิกและไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมที่แตกต่างกัน โชนของพื้นที่ศึกษาแตกต่างกัน และการได้เข้ารับและไม่ได้เข้ารับการศึกษาที่แตกต่างกัน มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ยกเว้น หัวหน้าครัวเรือนที่มีอายุ ระดับการศึกษา และมีสถานภาพการสมรสที่แตกต่างกัน แต่ไม่มีผลทำให้การมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนแตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่ลิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดเป็นข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ได้ดังนี้

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

1. จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนของราษฎรกลุ่มตัวอย่าง โดยภาพรวมพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง จึงควรมีการปรับปรุง และพัฒนาในส่วนที่ราษฎรยังมีส่วนร่วมน้อย ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรเห็นถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการอนุรักษ์ป่าชายเลน และมีการจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่ราษฎร เพื่อกระตุ้นให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากยิ่งขึ้น

2. จากการศึกษาปัญหา และอุปสรรคของการอนุรักษ์ป่าชายเลน รวมทั้งความต้องการของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน พบว่า บริเวณพื้นที่ป่าชายเลนมีปัญหาเกี่ยวกับคลื่นทะเล และคลื่นลมมีความแรง ก่อให้เกิดปัญหาการกัดเซาะพังทลายของชายฝั่งอยู่ตลอดเวลา การที่มีกระแสลมแปรปรวนและรุนแรงในบริเวณชายฝั่งทะเล ทำให้ต้นไม้ในพื้นที่ป่าชายเลน โคนล้มเกิดการเสียหายเป็นจำนวนมาก และไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบ เข้ามาดูแลพื้นที่ป่าชายเลนอย่างจริงจัง ดังนั้น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอในการอนุรักษ์ป่าชายเลน รวมทั้งควรมีการร่วมมือกับราษฎรในพื้นที่ จัดให้มีหน่วยงานในการเข้าไปดูแลพื้นที่ป่าชายเลนอย่างจริงจัง เพื่อให้ราษฎรในพื้นที่ได้มีบทบาท และเข้ามามีส่วนร่วมได้มากขึ้น

3. จากผลการทดสอบสมมติฐานและทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มโดยวิธีการ Scheffe พบว่า ราษฎรที่มีระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานนาน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมาก มีการถือครองที่ดินมาก มีอาชีพหลักทางด้านเกษตรกรรม การได้รับข้อมูลข่าวสาร มีรายได้มาก เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม อยู่ในโซนติดทะเลอ่าวไทย ได้เข้ารับการฝึกอบรม จะมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลนมากกว่ากลุ่มของราษฎรที่อาศัยอยู่ได้ไม่นาน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนน้อย มีการถือครองที่ดินน้อย มีอาชีพรับจ้างทั่วไป มีการได้รับข้อมูลข่าวสารน้อย มีรายได้น้อย ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม อยู่ในโซนไม่ติดทะเลอ่าวไทย และไม่ได้รับการฝึกอบรม ดังนั้น จึงควรมีการให้ความรู้กับกลุ่มราษฎรที่ตั้งถิ่นฐานได้ไม่นาน รวมทั้งกลุ่มของราษฎรที่ไม่ติดทะเลอ่าวไทย ให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนในพื้นที่ เพื่อรักษาสภาพป่าชายเลนให้คงอยู่ต่อไป ควรมีการส่งเสริมอาชีพที่นอกเหนือจากอาชีพการเกษตรที่ไม่ต้องใช้ที่ดินในการเป็นปัจจัยการผลิตเพิ่มให้แก่ราษฎรเพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริม ควรมีการให้ข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการประชาสัมพันธ์จากหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน เพื่อให้ราษฎรจะได้รับข้อมูลข่าวสารอย่างทั่วถึง และควรจัดให้มีการฝึกอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน ทั้งหน่วยงานของภาครัฐ และองค์กรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องให้กับราษฎร เพื่อที่จะได้มีความรู้ ความเข้าใจ และเห็นคุณค่าของทรัพยากรป่าชายเลนมากยิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาตัวแปรอิสระให้มากกว่านี้ เพราะจะทำให้ทราบว่า มีตัวแปรใดอีกบ้างที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลน

2. ในการศึกษาครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาการมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนโดยใช้กรอบแนวคิดเช่นเดียวกับการวิจัยในครั้งนี้ โดยศึกษาเปรียบเทียบกับกรณีมีส่วนร่วมอนุรักษ์ป่าชายเลนหมู่บ้านอื่น ๆ ที่มีลักษณะเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน เพื่อเป็นการตรวจสอบผลที่ได้จากการวิจัยว่า มีความสอดคล้องกันหรือไม่ ซึ่งจะช่วยให้งานวิจัยดังกล่าวกว้างขวางขึ้น

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ. 2530. การพึ่งตนเองศักยภาพในการพัฒนาชนบท.
กรุงเทพมหานคร: สภาแคลทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.

กุนจันทร์ สิงห์สุ. 2535. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบำรุงรักษาสะพานน้ำ
อันเนื่องมาจากโครงการ กสข. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เกียงไกร บุญเลื่อน. 2543. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้ของประชาชนบ้านบก ตำบลห้วย
ทราย อำเภอนองแคว จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวน
ศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

โกสิทธิ นิลรัตน์. 2547. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในโครงการกำแพงไม้ไผ่เพื่อ
ป้องกันการกัดกร่อนของดินชายฝั่งทะเลในพื้นที่ป่าชายเลนบ้านสีลัง ตำบลคลองด่าน
อำเภอบางป้อ จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ
บริหารทรัพยากรป่าไม้, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ขวัญชัย วงศ์นิติกร. 2532. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของผู้ที่อยู่อาศัยใน
เขตหมู่บ้านจัดสรรชานเมือง: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านจัดสรรเทพประทาน อำเภอบาง
กรวย จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ฉัตรารณณ์ วิวัฒนวานิช. 2537. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์
ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของประชาชนในหมู่บ้านพญาน อำเภอบ้านฉาง จังหวัด
ระยอง. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- ชัยณรงค์ แก้วอยู่, ร.ต.อ. 2541. **บรรยากาศองค์การกับการมีส่วนร่วมในการบริหารงาน: ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจกองทะเบียนผลตำรวจ.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชุมพล ชัยชนะ. 2544. **ปัจจัยที่มีผลต่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรบริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแม่น้ำภาชี จังหวัดราชบุรี.** วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ชูเกียรติ ภัยลี. 2536. **การศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมระหว่างเขตพื้นที่ที่มีการปฏิบัติงานกับเขตพื้นที่ที่ไม่มีการปฏิบัติงานของตำรวจ ชุมชน.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เทียมใจ คมกฤส. 2536. **โครงสร้างของไม้ป่าชายเลน.** บริษัท ฉลองรัตน์ จำกัด, กรุงเทพมหานคร.
- ธงชัย เลียงเทียนชัย. 2544. **การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการจัดการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสักพะอ้งหวัดกาญจนบุรี.** วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิภาพร จุนธิระพงษ์. 2543. **ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการอนุรักษ์ป่าชุมชนโลกสะอาด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์.** วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. 2527. **“กลวิธีแนวทางวิธีการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท”.** การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข, มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิวัติ เรืองพานิช. 2533. **การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คู่มือสำหรับการสอนและฝึกอบรม.** กรุงเทพมหานคร: อักษรสยามการพิมพ์.

บรรจง กณะกาศัย. 2540. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาป่าชายเลน: ศึกษาเฉพาะกรณี จังหวัดจันทบุรี. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

บรรพต คันทเสน. 2543. ความสัมพันธ์ของปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจสังคม และทัศนคติของราษฎรที่มีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้บริเวณเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูเมี่ยง – ภูทอง จังหวัดพิษณุโลก และจังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ปรัชญา เวสารัชช. 2530. รายงานการวิจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ประภาพร ศรีสถิตย์ธรรม. 2543. การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม: ศึกษาเฉพาะกรณีของชุมชน ในเขตเทศบาลนคร จังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประเวศ วะสี. 2532. วิกฤตหมู่บ้านไทยทางออกและอนาคตอยู่ที่ไหน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.

ปริญญากร วรวรรณ. 2536. “เหลือป่าชายเลนไว้บ้าง ก่อนที่จะไม่มีชีวิตเหลือ”. อนุสารองค์การสื่อสารแห่งประเทศไทย 33. กรุงเทพมหานคร: แอดเวอร์ไทซิงการพิมพ์.

พิชิต ฤทธิ์จรูญ. (2544). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์. 2532. การมีส่วนร่วมของประชาชน. เอกสารประกอบการฝึกอบรมหลักสูตรการพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือด้านป่าไม้. กรมป่าไม้, กรุงเทพมหานคร.

- มานะ บุญยานันต์. 2542. การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการอนุรักษ์ป่าชุมชนตำบลจำปา
อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี. กรุงเทพมหานคร: วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานวนศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- มาโนชญ์ อุปสินธุ์. 2543. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน: กรณีศึกษาโครงการ
การป่าชุมชนบ้านสะมะแก ตำบลนาสวน อำเภอสรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ศูนย์วิจัยทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งอ่าวไทยตอนล่าง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง. 2550.
ระบบนิเวศป่าชายเลน ปากแม่น้ำ และหญ้าทะเล ในสถานภาพทรัพยากร และคู่มือการ
ปฏิบัติการการศึกษาระบบนิเวศทะเลสาบสงขลา และเขตพื้นที่ใกล้เคียงในเขตอ่าวไทย
ตอนล่าง.
- สนใจ หะวานนท์. 2540. ความก้าวหน้าในการวิจัยและพัฒนาป่าชายเลนของกรมป่าไม้. การ
สัมมนา ระบบนิเวศป่าชายเลนแห่งชาติครั้งที่ 10, วันที่ 25-28 สิงหาคม 2540 จังหวัด
สงขลา. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สนิท อักษรแก้ว. 2540. ระบบนิเวศป่าชายเลนและแนวนโยบายการปลูกและฟื้นฟูป่าชายเลนใน
ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. รายงานการสัมมนาและฝึกอบรมเรื่อง การปลูกและฟื้นฟู
ป่าชายเลน 15-25 กันยายน 2539. จังหวัดนครศรีธรรมราช คณะกรรมการ
ทรัพยากรธรรมชาติชายเลนแห่งชาติสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สมพงษ์ กรทอง. 2545. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรท้องถิ่นในการจัดการสวนป่าชุมชน
ใหญ่-ชัยแห้ว อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สมศักดิ์ พิริโยธธา. 2542. ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบางเตย
อำเภอเมือง จังหวัดพังงา. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานวนศาสตร์,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สามัคคี บุญะวัฒน์. 2541. **ป่าต้นน้ำลำธารและการกำหนดชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ**. น.118-149 ควบคู่กับการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุกัญญา มารศรี. 2543. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าชายเลน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่ที่ 10 บ้านสามัคคี ตำบลบางขุนไทร อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เสนห์ จามริก. 2527. **นโยบาย กลวิธีการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.

อรนุช จันทร โคตร. ม.ป.ป. **เชิงดอยกับการอนุรักษ์ป่า จากความขัดแย้งสู่ความร่วมมือ**. น. 37-40. ป่าชุมชน (อีสาน). กรุงเทพมหานคร: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์.

อิทธิเดช รัตนวงศ์. 2545. **ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของราษฎรในการจัดการป่าชุมชน ที่องค์บ้านใหม่จัดสรร ตำบลร้องเข็ม อำเภอร่องขวาง จังหวัดแพร่**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Agbayani, J.A. 1974. **Popular Participation in Community Development in the Philippines**. Manila: University of the Philippines.

Alvin, B. 1959. **Rural Sociology**. New York: Mc Graw-Hill Book Company.

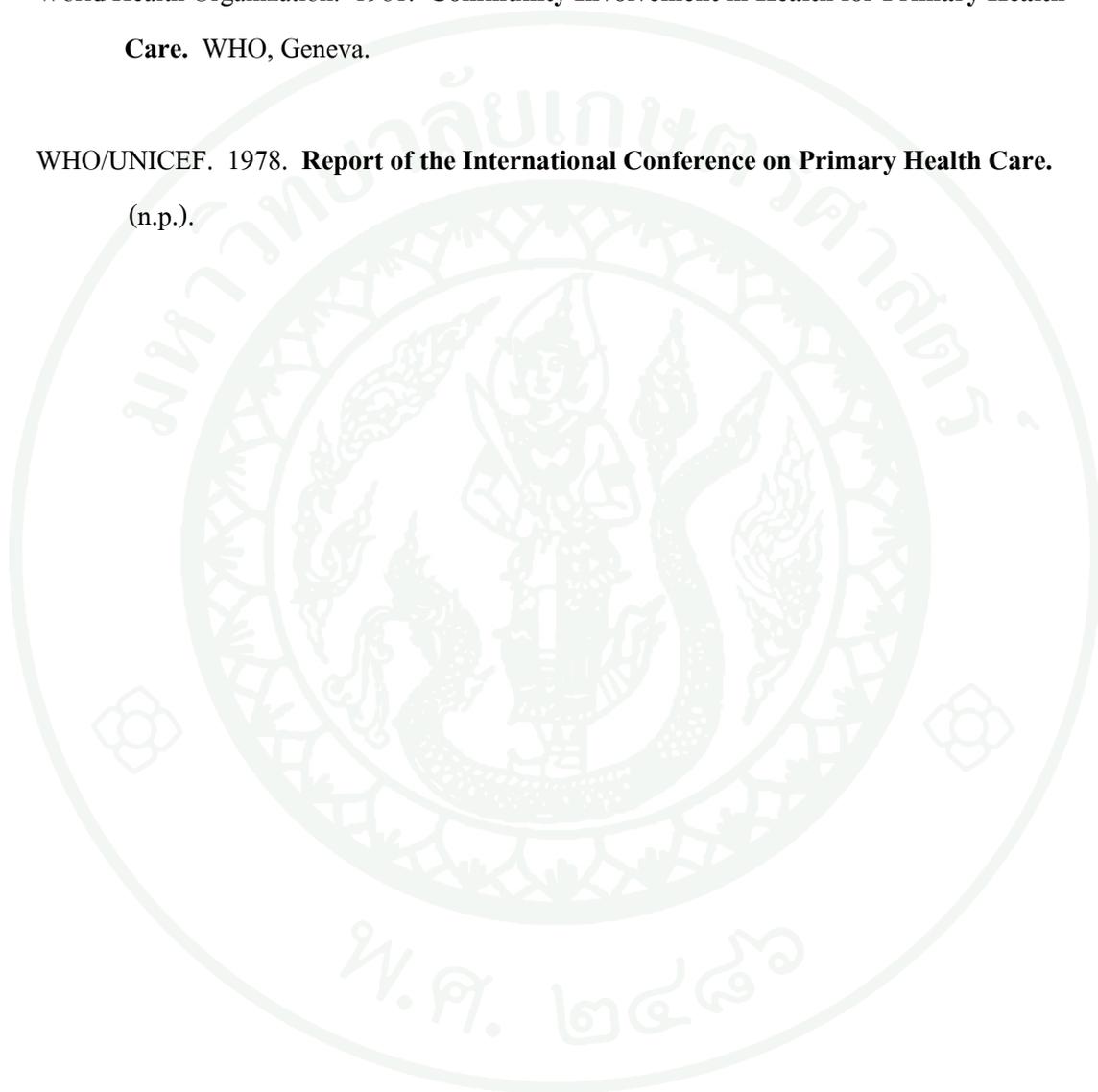
Alustair, T.W. 1982. **Why Community Participation**. New York: The Macmillan Company.

Romos L.A.A and L.B. Fletcher. 1982. **Planning for Rural Development with Popular Participation**. Iowa: Department of Economics, Iowa State University.

Stevenson, N. J. and Burbridge, P. R. 1997. **Abandoned Shrimp Ponds: Options for Mangrove Rehabilitation.** Intercoast Network, Coastal Resource Center, University of Rhode Island. Usa.

World Health Organization. 1981. **Community Involvement in Health for Primary Health Care.** WHO, Geneva.

WHO/UNICEF. 1978. **Report of the International Conference on Primary Health Care.** (n.p.).

ภาคผนวก ก
ตารางสำเร็จรูปของเครืชชีและมอร์แกน

ตารางผนวกที่ 1 ขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเคริชชีและมอร์แกน ที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

N	s	N	s	N	s	N	s
10	10	120	92	340	181	2000	322
15	14	130	97	360	186	2200	328
20	19	140	103	380	191	2400	331
25	24	150	108	400	196	2600	335
30	28	160	113	420	201	2800	338
35	32	170	118	440	205	3000	341
40	36	180	123	460	210	3500	347
45	40	190	127	480	214	4000	350
50	44	200	132	500	217	4500	354
55	48	210	135	550	226	5000	357
60	52	220	140	600	234	6000	361
65	56	230	144	650	242	7000	364
70	59	240	148	700	248	8000	367
75	63	250	152	750	254	9000	368
80	66	260	155	800	260	10000	370
85	70	270	159	850	265	15000	375
90	73	280	162	900	269	20000	377
95	76	290	165	950	274	30000	379
100	80	300	169	1000	278	40000	380
110	86	320	175	1100	285	50000	381
				1200	291	75000	382
				1000000	384

ที่มา: (Krejcie and Morgan, 1970; พิชิต ฤทธิจรูญ, 2540)

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามในการวิจัย

แบบสอบถามเลขที่ **แบบสอบถามประกอบการวิจัย**

เรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่ลิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่ลิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ของนิสิตปริญญาโท สาขาวิชา การจัดการทรัพยากร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อจะได้นำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน ในการวางแผนจัดการทรัพยากรป่าชายเลนให้ยั่งยืนสืบไป โดยข้อมูลที่ท่านตอบทั้งหมดจะถือเป็นความลับ ซึ่งเนื้อหาของแบบสอบถามนี้ประกอบด้วยข้อคำถาม 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องของหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือน

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการวัดการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของราษฎร ในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

แบบสอบถามประกอบการวิจัย

เรื่อง การมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน บริเวณบ้านสี่ลิ่ง ตำบลคลองด่าน อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ

คำชี้แจง โปรดกาเครื่องหมาย ลงใน หรือเติมข้อความลงในช่องว่างให้สมบูรณ์

ชื่อผู้ตอบแบบสอบถาม _____
 บ้านเลขที่ _____ หมู่ที่ _____ ชื่อหมู่บ้าน _____
 ตำบล _____ อำเภอ _____ จังหวัด _____
 ตอบแบบสอบถามเมื่อวันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวหน้าครัวเรือน หรือผู้แทนหัวหน้าครัวเรือน

1. สถานภาพในครัวเรือน

- หัวหน้าครัวเรือน
 คู่สมรสของหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนครัวเรือน

2. อายุ _____ ปี (อายุจริงนับจำนวนเต็มเป็นปี)

3. ระดับการศึกษาของท่าน

☐ ไม่ได้เรียนหนังสือ	☐ ประถมศึกษา
☐ มัธยมศึกษาตอนต้น	☐ มัธยมศึกษาตอนปลาย
☐ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	☐ อนุปริญญา / เทียบเท่า (ปวท./ปวส.)
☐ ปริญญาตรี	☐ สูงกว่าปริญญาตรี

4. ท่านตั้งถิ่นฐานหรือย้ายมาจากที่อื่นมาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย/ทำกิน ณ ที่อยู่ปัจจุบัน
 รวมเป็นระยะเวลาทั้งสิ้น _____ ปี

9. ที่ดินที่ครอบครองของท่านครอบครองอยู่ตามข้อ 8 เป็นที่ดินที่มีหลักฐานแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินหรือไม่
- มีหลักฐานทุกแปลง (โฉนดที่ดิน, นส.3ก, นส. 3)
- มีหลักฐานบางแปลง (โฉนดที่ดิน, นส.3 ก, นส.3/กบต.5, สปก., สทก., ฯลฯ)
- ไม่มีหลักฐานทุกแปลง (กบต.5 ,สปก., สทก., ฯลฯ)
10. ที่ดินที่ครอบครองของท่านครอบครองอยู่ทุกวันนี้ เพียงพอกับความต้องการในการใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ หรือไม่
- เพียงพอ
- ไม่เพียงพอ ต้องการที่ดินเพิ่ม จำนวน _____ ไร่
11. รายได้ของครอบครัวยุคของท่านในรอบปีที่ผ่านมา โดยที่ยังไม่ได้มีการหักค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด มีรายได้รวมกันโดยประมาณ คิดเป็นเงิน _____ บาท / ปี
12. ครอบครัวยุคท่านมีรายได้ที่เกิดจากการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนในด้านต่าง ๆ เช่น เข้าไปจับสัตว์น้ำ ปู ปลา กุ้ง หอย แครง หรือนำไม้มาทำฟืนเผาถ่าน ทั้งที่จำหน่ายเป็นสินค้าและบริโภคในครัวเรือน หรือไม่
- ไม่มี
- มี
- จับสัตว์น้ำ กุ้ง หอย ปู ปลา คิดเป็นเงิน _____ บาท / ปี
- นำไม้มาทำฟืนเผาถ่าน คิดเป็นเงิน _____ บาท / ปี
- รายได้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง(ระบุ) _____ คิดเป็นเงิน _____ บาท / ปี
- รวมรายได้ที่เกิดจากการเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลนคิดเป็นมูลค่าโดยประมาณ _____ บาท / ปี
13. ท่านได้รับข้อมูลข่าวสารด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน เช่น การสงวน การปลูกฟื้นฟู การดูแลรักษาและอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนบ้างหรือไม่
- ไม่ได้รับ
- ได้รับ โดยได้รับจาก (ตอบทุกข้อที่ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวได้รับ)

☐ โทรทัศน์	☐ วิทย์
☐ หนังสือพิมพ์	☐ เจ้าหน้าที่ป่าไม้
☐ แผ่นพับ/โปสเตอร์	☐ เจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่นของรัฐ
☐ วิดีโอ/ภาพยนตร์	☐ ญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้าน
☐ ผู้นำชุมชน	☐ องค์กรเอกชน
☐ หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน	☐ อื่น ๆ (ระบุ) _____

14. ปัจจุบันท่านหรือบุคคลในครอบครัวของท่านได้เป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ ทางสังคมบ้างหรือไม่

- ไม่เป็น
- เป็น โดยเป็นสมาชิก (ตอบทุกข้อที่ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่ม)
☐ กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า	☐ กลุ่มอาสาสมัครพิทักษ์ชายฝั่ง
☐ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน	☐ กลุ่มอนุรักษ์สัตว์น้ำชายฝั่ง
☐ กลุ่มผลิตพืชผักผลไม้	☐ กลุ่มอนุรักษ์พืชสมุนไพร
☐ กลุ่มผู้ผลิตของใช้ในครัวเรือน	☐ กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ปีก
☐ กลุ่มเพาะเห็ดฟาง	☐ กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน
☐ กลุ่มเกษตรอินทรีย์	☐ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร
☐ กลุ่มผู้ประกอบการประมง	☐ กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน
☐ กลุ่มอาสาสมัครหมู่บ้าน	☐ อื่น ๆ (ระบุ) _____

15. ท่านหรือบุคคลในครอบครัวของท่านเคยได้เข้ารับการฝึกอบรมหลักสูตรต่าง ๆ ที่หน่วยงานภาครัฐหรือองค์กรอื่น ๆ ได้จัดการฝึกอบรมขึ้น บ้างหรือไม่

- ไม่เคย
- เคย โดยอบรมหลักสูตร (ระบุให้ครบทุกหลักสูตรที่เคยได้รับการฝึกอบรม)
☐ การอนุรักษ์ป่าชายเลน	☐ การเพาะซากกล้าไม้
☐ ป่าชุมชน	☐ ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า
☐ การปลูกป่าเศรษฐกิจ	☐ การอนุรักษ์ปะการังในทะเล
☐ การป้องกันและดับไฟป่า	☐ อาสาสมัครพิทักษ์ชายฝั่ง
☐ หลักสูตรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง(ระบุ) _____	

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการวัดการมีส่วนร่วมของราษฎรในการอนุรักษ์ป่าชายเลน

คำชี้แจง กรุณากรอกข้อมูลลงในช่องว่าง ตามความเป็นจริงของท่านหรือบุคคลในครอบครัวของท่านในแต่ละข้อที่ได้กำหนดไว้เพียงข้อละคำตอบเดียว

การมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหา

1. ท่านมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาการกัดเซาะชายฝั่งในพื้นที่ป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง
2. ท่านมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลนร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ
จำนวน.....ครั้ง
3. ท่านได้มีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาการลักลอบบุกรุกแผ้วถางป่าชายเลนในพื้นที่หมู่บ้านท่าน
จำนวน.....ครั้ง
4. ท่านมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหากับหน่วยงานราชการ หรือองค์กรเอกชนเพื่อพบปะพูดคุย
ปรึกษาถึงปัญหาในการอนุรักษ์ป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง
5. ท่านมีส่วนร่วมในการศึกษาปัญหาการทำแนวกันคลื่นโดยการสร้างเขื่อนหินทิ้งในพื้นที่
จำนวน.....ครั้ง

การมีส่วนร่วมวางแผนดำเนินกิจกรรม

6. ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผน ป้องกัน ดูแลรักษา และฟื้นฟูป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง
7. ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนเกี่ยวกับ โครงการปลูกป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง
8. ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนทำให้การกร่อนของชายฝั่งทะเลลดลง
จำนวน.....ครั้ง
9. ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผน ส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนมีความรักและหวงแหนใน
ทรัพยากรป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง

10. ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนกำหนดกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง
11. ท่านมีส่วนร่วมในการวางแผนทำแนวกันคลื่น โดยการสร้างเขื่อนหินทิ้ง
จำนวน.....ครั้ง

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน

12. ท่านร่วมบริจาคเงินและสิ่งของในกิจกรรมอนุรักษ์ป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง
13. ท่านช่วยออกวัสดุสิ่งของจำเป็นในการดำเนินงาน อนุรักษ์ป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง
14. ท่านได้มีส่วนร่วมในการปลูกป่าชายเลนในหมู่บ้านของท่าน
จำนวน.....ครั้ง
15. ท่านร่วมต่อต้านกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง
16. ท่านได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานส่งเสริม ประชาสัมพันธ์ให้เยาวชนมีความรักและหวงแหน
ในทรัพยากรป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง
17. ท่านมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน การทำแนวกันคลื่น โดยการสร้างเขื่อนหินทิ้ง
จำนวน.....ครั้ง

การมีส่วนร่วมติดตามและประเมินผล

18. ท่านมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงาน ป้องกัน ดูแล รักษาป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง
19. ท่านมีส่วนร่วมติดตามการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ป่าชายเลนในหมู่บ้านของท่าน
จำนวน.....ครั้ง
20. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล ป้องกัน การลักลอบตัดไม้ในป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง

21. ท่านได้มีส่วนร่วมในการตรวจสอบติดตามและประเมินผลงานการประชาสัมพันธ์ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน
จำนวน.....ครั้ง
22. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานของราษฎรและเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินโครงการ
จำนวน.....ครั้ง
23. ท่านมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงานการทำแนวกันคลื่น โดยการสร้างเขื่อนหินทิ้ง
จำนวน.....ครั้ง

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าชายเลน

3.1 โปรดกาเครื่องหมาย ลงใน ตามความเป็นจริงเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรค ในพื้นที่ป่าชายเลน โดยตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

1. บริเวณพื้นที่ป่าชายเลนมีปัญหาเกี่ยวกับคลื่นทะเล และคลื่นลมมีความแรง ก่อให้เกิดปัญหา การกัดเซาะพังทลายของชายฝั่งอยู่ตลอดเวลา
2. เกิดปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน เนื่องจากการบุกรุกของราษฎร และทำให้เกิดการพังของชายฝั่งทะเล
3. ราษฎรในพื้นที่ขาดความรู้ความเข้าใจในการอนุรักษ์ป่าชายเลน จึงไม่ร่วมมือกันในการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่เท่าที่ควร
4. งบประมาณของภาครัฐมีจำกัด ทำให้ไม่สามารถสร้างแนวกันคลื่นให้ครอบคลุมพื้นที่ของป่าชายเลน
5. การที่มีกระแสนลมแปรปรวนและรุนแรงบริเวณชายฝั่งทะเล ทำให้ต้นไม้ในพื้นที่ป่าชายเลน โคนล้มเกิดการเสียหายเป็นจำนวนมาก
6. ขาดการส่งเสริมจากภาครัฐในการให้ราษฎรในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชายเลน
7. ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐ ด้านการจัดฝึกอบรม การให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ และการมีส่วนร่วมของราษฎร
8. ไม่มีหน่วยงานใดรับผิดชอบ เข้ามาดูแลพื้นที่ป่าชายเลนอย่างจริงจัง
9. ราษฎรในหมู่บ้านส่วนใหญ่ มุ่งพัฒนาด้านความเจริญ โดยที่ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
10. โรงงานที่ตั้งอยู่ใกล้พื้นที่ป่าชายเลน ลักลอบปล่อยน้ำเสียและสิ่งปฏิกูลลงทะเล

11. ปัญหา อุปสรรคอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง(ระบุ)_____

3.2 โปรดกาเครื่องหมาย ลงใน เกี่ยวกับข้อเสนอแนะที่ท่านต้องการให้เกิดขึ้นในพื้นที่ป่าชายเลน โดยเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

- 1. ควรมีหน่วยงานโดยตรง ที่เข้ามารับผิดชอบและดำเนิน โครงการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม
- 2. ควรมีการดำเนินการสร้างเขื่อนหินทิ้งให้ครอบคลุมพื้นที่ป่าต่อไป เพื่อป้องกันและลดปัญหาการกร่อนของชายฝั่งทะเล
- 3. ควรมีโครงการจัดฝึกอบรม ให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ราษฎรในพื้นที่ เกี่ยวกับเรื่องของการอนุรักษ์ป่าชายเลน
- 4. ควรส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนกับราษฎรในพื้นที่ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในพื้นที่จริง
- 5. ควรมีการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรภายในชุมชน เพื่อดำเนินการด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลน
- 6. ควรจัดสรรงบประมาณปลูกป่า และการอนุรักษ์ป่าชายเลน ให้กับท้องถิ่นเข้าดำเนินโครงการ
- 7. ควรมีเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานภาครัฐ เข้ามาดูแลรับผิดชอบด้านการอนุรักษ์ป่าชายเลนในพื้นที่
- 8. ควรเร่งปลูกป่าชายเลนให้มีความสวยงาม เพื่อพัฒนาพื้นที่ป่าชายเลนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและนันทนาการได้มาสู่หมู่บ้าน
- 9. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ควรประชาสัมพันธ์ด้านการมีส่วนร่วมและการอนุรักษ์ป่าชายเลนให้ราษฎรได้รับทราบอย่างทั่วถึง
- 10. ควรมีการกำหนดพื้นที่ป่าชายเลนเป็นพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ เพื่อเป็นประโยชน์ของส่วนรวมให้ชัดเจน
- 11. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ (ระบุ)_____

ขอขอบคุณทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ภาคผนวก ค
สภาพพื้นที่ป่าชายเลนบ้านสีลิ่ง

ภาพผนวกที่ 1 บริเวณพื้นที่ที่มีการประกอบอาชีพเลี้ยงหอยแครงของราษฎรบ้านสีลัง

ภาพผนวกที่ 2 สภาพป่าชายเลนท้ายหมู่บ้านสีลังที่ถูกคลื่นลมทะเล ทำให้เกิดความเสียหาย

ภาพผนวกที่ 3 สภาพพื้นที่ป่าชายเลน ท้ายหมู่บ้านติดทะเลอ่าวไทย ที่เคยทำบ่อเลี้ยงกุ้ง

ภาพผนวกที่ 4 ปริมาณขยะที่พบในบริเวณป่าชายเลน ซึ่งอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อป่าชายเลนอย่างมาก

ภาพผนวกที่ 5 เขื่อนหินทิ้ง บริเวณท้ายหมู่บ้านสีลัง โดยองค์การบริหารส่วนตำบลคลองด่าน
จัดสร้างขึ้น เพื่อป้องกันการกัดเซาะชายฝั่ง

ภาพผนวกที่ 6 บริเวณที่เคยมีป่าชายเลน แต่ปัจจุบันถูกคลื่นทะเลทำลายเสียหาย จนมีแต่น้ำรูกกล้า
เข้าไปในพื้นที่อาศัยของราษฎร

ประวัติการศึกษา และการทำงาน

ชื่อ -นามสกุล	นายธีรพล ทวี
วัน เดือน ปี ที่เกิด	27 มกราคม 2519
สถานที่เกิด	จังหวัดศรีสะเกษ
ประวัติการศึกษา	ครุศาสตรบัณฑิต (วิทยาศาสตร์ทั่วไป) มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร กรุงเทพมหานคร
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	ครู
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนเอกบุรพา วิเทศศึกษา เขตมีนบุรี กรุงเทพมหานคร
ผลงานดีเด่นและรางวัลทางวิชาการ	ครูผู้สอนดีเด่น 2545, 2548
ทุนการศึกษาที่ได้รับ	AM-1018: Action Research: Improving Teaching in Primary and Secondary Mathematics (at Penang, Malaysia.)